

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

SOUVISLOST CITOVÉ VAZBY A
STYLŮ ŘEŠENÍ KONFLIKTŮ V
PARTNERSKÝCH VZTAZÍCH V MLADÉ
DOSPĚLOSTI

THE CONNECTION BETWEEN ATTACHMENT AND THE
CONFLICT RESOLUTION STYLES IN ROMANTIC
RELATIONSHIPS IN YOUNG ADULTHOOD

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Lucie Hartmannová**

Vedoucí práce: **PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.**

Olomouc

2020

Tímto bych ráda poděkovala vedoucímu této diplomové práce, panu PhDr. Markovi Kolaříkovi, Ph.D., za jeho trpělivost, pozitivní přístup a cenné připomínky. Poděkování patří rovněž panu PhDr. Danielovi Dostálovi, Ph.D., za jeho ochotu, laskavost a odborné rady při statistické analýze v rámci výzkumné části. Děkuji také své rodině a blízkým za obrovskou psychickou podporu při vytváření této práce.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Souvislost citové vazby a stylů řešení konfliktů v partnerských vztazích v mladé dospělosti“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČÁST	7
1	Koncept citové vazby	8
1.1	Vymezení teoretického rámce citové vazby	8
1.1.1	Vazebná postava.....	8
1.1.2	System vazebného chování	9
1.2	Přehled vývoje konceptu citové vazby	9
1.3	Raná citová vazba a vztahové postavy	12
1.3.1	Bonding a citová vazba	12
1.3.2	Interakce dítěte s primárními vztahovými postavami	12
1.3.3	Komponenty citové vazby: bezpečná základna a přístav	14
1.4	Pracovní modely citové vazby.....	15
1.4.1	Negativní a pozitivní ladění vnitřních pracovních modelů	16
1.4.2	Změna ladění vnitřních pracovních modelů.....	17
1.4.3	Primární a sekundární strategie systému citové vazby.....	18
1.4.4	Typy citové vazby v dětství.....	18
2	Citová vazba a vztahy dospělých partnerů	21
2.1	Aspekty fungování citové vazby u dospělých.....	23
2.2	Dimenze citové vazby	24
2.2.1	Typy citové vazby v dospělosti a partnerské vztahy	27
2.3	Dyadická citová vazba v partnerském vztahu	31
2.3.1	Genderové rozdíly a dyadická citová vazby.....	31
2.3.2	Sociodemografické rozdíly a citová vazba.....	33
2.4	Mladá dospělost a partnerské vztahy	33
2.4.1	Vývoj partnerského vztahu v kontextu citové vazby	36
2.4.2	Naplňování psychických potřeb a citová vazba k partnerovi.....	37
2.5	Stručný přehled metod posouzení vztahové vazby	38
3	Konflikty v partnerství	39
3.1	Vymezení konfliktů v partnerských vztazích	42
3.1.1	Konflikty mezi partnery v kontextu kvality vztahu.....	43
3.2	Strategie řešení konfliktů v partnerském vztahu	43
4	Vztah citové vazby s řešením konfliktů v partnerství	44
4.1	Citová vazba partnera a řešení konfliktů	46
4.1.1	Dvoudimenzionální model citové vazby a řešení konfliktů.....	46
4.2	Dyadická citová vazba a řešení konfliktů.....	48

4.3	Nenáhodné párování	51
VÝZKUMNÁ ČÁST		53
5	Výzkumný problém.....	54
5.1.1	Výzkumné cíle a podcíle	54
6	Typ výzkumu a použité metody	57
6.1	Testové metody	57
6.1.1	Společný kód partnerů.....	57
6.1.2	Sociodemografický dotazník.....	57
6.1.3	Dotazník – Prožívání blízkých vztahů (ECR-R)	58
6.1.4	Škála konfliktů v partnerských vztazích (RPCS).....	59
6.2	Formulace hypotéz ke statistickému testování	61
7	Sběr dat a výzkumný soubor.....	63
7.1	Etické hledisko a ochrana soukromí.....	67
8	Práce s daty a její výsledky	68
8.1	Výsledky a ověření platnosti statistických hypotéz.....	69
8.1.1	Psychometrické charakteristiky testových metod	69
8.1.2	Exploratorní a korelační analýza dat	76
8.2	Přehled platnosti stanovených hypotéz	84
9	Diskuze	86
9.1.1	Vztahy mezi citovou vazbou a řešením konfliktů v partnerství.....	86
9.1.2	Psychometrické vlastnosti výzkumných nástrojů.....	92
9.1.3	Limity a přínosy výzkumu	93
10	Závěr.....	94
11	Souhrn	96
LITERATURA.....		97
PŘÍLOHY.....		121

ÚVOD

Běžnou součástí partnerských vztahů jsou konfliktní interakce, jejich podoba a množství se mohou významně podílet na vztahové spokojenosti partnerů (Brassard, Lussier & Shaver, 2009) a záviset na vnímané kvalitě vztahu (Kline et al., 2004). V kontextu romantických vztahů reprezentuje konflikt něco více než jen neshodu mezi partnery nebo rozdílnost názorů. Konflikt mezi partnery představuje trvalý faktor párové interakce, který může způsobovat napětí a tím aktivovat systém citové vazby (Simpson, Rholes & Philipps, 1996). Proto někteří výzkumníci upozorňují na spojení strategií řešení konfliktů s citovou vazbou (Pietromonaco, Greenwood & Barrett, 2004). Zvládání konfliktů se pojí s poměrně komplexní funkcí každého z partnerů – emoční regulací, zahrnující emocionální, fyziologické, kognitivní a behaviorální aspekty, které jsou asociovány se systémem citové vazby (Mikulincer, Shaver, & Pereg, 2003). Aktivace vazebného systému se může projevat např. chováním spojeným s vyhledáváním emoční blízkosti partnera či vzdálením se a zachováním vlastní nezávislosti (Pavelka & Richard, 2015) a nápadně souvisí se způsobem zvládání konfliktů (Pietromonaco et al., 2004).

Jelikož se dosavadní výzkumy soustředily hlavně na vztahy určitého stylu citové vazby jednotlivců a jeho individuálním pohledem na konfliktní interakci, rozhodli jsme se zaměřit na párové souvislosti, neboť každý partner přispívá svými vlastními mentálními modely fungování a způsoby zvládání konfliktů. Navíc současné vědecké poznatky nejsou ve svých závěrech konzistentní. Hlavní důvod tkví právě ve zkoumání partnerských souvislostí na základě dat pouze jednoho z párů. Nutno podotknout, že nás nebudou zajímat styly citové vazby, ale dimenze citové vazby – vazbová úzkostnost a vazbová vyhýbavost (Hašto et al., 2018). Již Kurdek (1994) zdůrazňoval, že k pochopení, jak partneři vzájemné konflikty řeší, je nutné zaměřit zkoumání na partnera i partnerku v párech. Poněvadž lidé si nesou z dětství různé vnitřní vzorce vazebného chování a prožívání, jeví se jako zajímavé hledat vzájemné souvislosti mezi partnery při zvládání svých konfliktů. Sierauová s Herzbergem (2012) odhalili tzv. dyadický kompenzační mechanismus, který vysvětlují jako vzájemné působení partnerů s rozdílnou citovou vazbou na výběr strategie řešení konfliktu. Pietromonacová s kolektivem (2004) zdůrazňují, že způsoby, kterými partneři zvládají konflikty, více závisí na podobě citové vazby muže nežli ženy.

Z těchto důvodů jsme si stanovili za cíl prozkoumat vzájemné souvislosti mezi citovou vazbou a řešením konfliktů partnerů v párech, a také postihnout rozdíl mezi citovou vazbou partnerů a strategiemi řešení konfliktů v závislosti na pohlaví partnerů. Zaměříme se na heterosexuální partnery v mladé dospělosti, ve věku 20–32 let (Příhoda, 1967; Švancara, 1986), kteří jsou nesezdaní a bezdětní. Vstup do manželského svazku je chápán jako činitel změny podoby citové vazby mezi oběma partnery, podobně i narození dítěte v partnerském vztahu (Davila & Cobb, 2004) a období mladé dospělosti zvyšuje pravděpodobnost, že partneři zmíněné podmínky naplní. Ač Matějková (2007) považuje za vážný vztah partnerství po 3–6 měsících. Přesto se zaměříme na partnery, kteří jsou ve vztahu alespoň 12 měsíců, neboť předpokládáme, že postoupili z nejintenzivnějšího období zamilovanosti, tedy vnímají svůj vztah trochu realističtěji (Alberoni, in Salomé, 1997) a už si prožili nějakou konfliktní interakci. Jelikož se zaměřujeme na mladou dospělost a počítáme s faktem, že délka trvání partnerských vztahů nebude vyšší než 10 let, tedy dyadické efekty se nemusí ukázat. Proto budeme teoreticky operovat s konceptem nenáhodného párování, kdy si jedinci nevybírají své partnery náhodně a sledovat, zda zkoumané charakteristiky partneru jsou ve vztahu kompatibilním či komplementárním (Alvarez & Jaffe, 2004).

V první kapitole si vysvětlíme teorii citové vazby a důležité pojmy s tímto spojené, nastíníme si historické hledisko koncipování této teorie, popíšeme si mechanismy fungování a vzniku citového pouta k vazebné postavě. Na konci této kapitoly objasníme funkci a důležitost pracovních (mentálních) modelů citové vazby. V druhé kapitole si objasníme, jak se vnitřní modely fungování projevují u dospělých jedinců a v partnerství, objasníme si význam dyadické citové vazby v partnerských vztazích a přiblížíme si mladou dospělost v kontextu vývoje citové vazby mezi partnery. Ke konci kapitoly uvedeme stručný přehled metod posouzení citové vazby. Třetí kapitola se zaměří na konflikty v partnerských vztazích, které si řádně vymezíme a přiblížíme si jednotlivé strategie a styly řešení konfliktů. Součástí třetí kapitoly budou i metody měření jednotlivých stylů řešení konfliktů. Poslední a neméně důležitá kapitola bude obsahovat množství empirických i teoretických poznatků, které se věnují souvislosti citové vazby se strategiemi (styly) řešení konfliktů mezi partnery. Čtenář se zde dozví také o dyadické citové vazbě a strategiích řešení konfliktů. Na konec poslední kapitoly zařadíme teorii nenáhodného párování, kde si vymezíme rozdíl mezi homogamním a komplementárním párováním. Poznátka prezentovaná v teoretické části této práce vyústí ve výzkumné cíle a hypotézy, jejichž testování i následné interpretace výsledků statistické analýzy budou předmětem empirické části.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KONCEPT CITOVÉ VAZBY

Pojem citová vazba vychází z anglického názvu „attachment“, který můžeme překládat různými způsoby (Čikošová & Preiss, 2011). Nejčastěji v literatuře nalezneme české překlady jako již zmíněná citová vazba a vztahová vazba (Brisch, 2011), citové či vztahové připoutání (Hašto, 2005), citové přilnutí (Kulísek, 2000), nebo teorie přimknutí dle českého překladu Klimentové, knihy „Psychoanalytické teorie“ (Fonagy & Target, 2005).

1.1 Vymezení rámce teorie citové vazby

Teorii citové vazby původně systematicky rozpracoval britský dětský psychiatr a psychoanalytik John Bowlby. Citovou vazbu definoval jakožto „*trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu.*“ (Bowlby, 1969, in Kulísek, 2000, s. 406).

Raná citová vazba představuje vrozenou tendenci dítěte vázat se selektivně na primární pečující osobu, nejčastěji matku. Přirozená potřeba citového pouta, udržování a vyhledávání blízkosti s vazebnou postavou, nese základní ochrannou funkci před fyzickým i psychickým nebezpečím, podobně jako u jiných živočišných druhů. Projevy spojené s vyhledáváním blízkosti jsou emočně regulačním prostředkem a pracují na principech homeostázy. Naplnění bazální potřeby jistoty a bezpečí umožňuje dostupná, vnímavá a jemnocitná vazebná postava, pokud na projevy a signály vazebného chování dítěte adekvátně odpovídá. Kvalita interakce mezi vazebnou osobou a dítětem vytváří základ pro příznačnou podobu vztahového prožívání a chování, které v podobné linii přetrvává také v pozdějším věku (např. Bowlby, 2010; Hašto, 2005; Mikulincer & Shaver, 2003). Podoba rané citové vazby má klíčový význam při vývoji osobnosti dítěte a formování reprezentací sebe samého, rovněž i sociálního světa. Promítá se v jedinečném vztahu k vlastní osobě a do kvality budoucích vztahů s druhými, uplatňuje se při navazování a udržování partnerských vztahů (Bartholomew & Shaver, 1998; Hazan & Shaver, 1987).

Citová vazba nesouvisí pouze s emočním prožíváním ve vztazích. Uplatňuje se při vegetativní a endokrinní regulaci, při aktivaci implicitních a explicitních paměťových stop nebo při anticipaci možných důsledků událostí (Hašto et al., 2018, s. 57). Citová vazba se promítá na neurobiologické úrovni. Souvisí s neurofyziologickými procesy, klíčovými pro

schopnost emoční regulace. Regulace emocí a sebezklidnění se utváří postupně v interakci s vazebnou postavou, od dyadické regulace po autoregulaci emocí (Drozd & Drozdová, 2015). Pokud se v dětství kvalitní regulace emocí nemohla vyvinout, pak se v pozdějším věku dostaví jen těžko. U většiny psychických poruch můžeme detekovat narušení schopnosti regulovat negativní emoce (Grawe, 2007). Podobu citové vazby můžeme chápat jako obecný faktor snižující riziko psychických a psychosomatických poruch, souvisí s duševním a tělesným zdravím (Coan, 2010; Hašto, 2006; Mikulincer & Shaver, 2012).

1.1.1 Vazebná postava

Na začátku vysvětlíme dva důležité aspekty citové vazby – vazebná postava a systém vazebného chování. Vazebnou postavou rozumíme osobu, na kterou dítě zaměřuje své vazebné chování. U této osoby dítě hledá blízkost, bezpečí, útěchu, uklidnění a potěšení z její přítomnosti. Ačkoliv existují i další lidé, na které se jedinec váže, vazebná postava není nikdy plně nahraditelná jiným člověkem (Ainsworth, 1989). Trvalé citové pouto navazují děti jen k několika málo lidem, vazebnou postavou je nejčastěji matka (Bowlby, 2010), nebo jiná osoba (náhradní matka, otec, starší sourozenec, prarodič či jiná osoba pečující o dítě v raném věku), zapojená do trvalejší a blízké sociální interakce s dítětem, za předpokladu, že odpovídá na jeho signály (Hašto, 2006; Pavelka & Richard, 2015).

1.1.2 Systém vazebného chování

Vazebné chování odráží primární strategii citové vazby, a je regulováno vrozeným behaviorálním systémem. Primární strategie vazebného behaviorálního systému směřuje k vyhledávání blízkosti s vazebnou postavou a udržování optimální míry prožívané jistoty. Při odloučení dítěte od matky se u dítěte objeví výrazný separační protest. Vazebné chování představuje soubor vrozených signálů a reakcí, které jsou aktivovány v případě, že dítěti hrozí nebezpečí (při separaci) a je psychicky rozrušené (úzkost, bolest, nespokojenost), za účelem udržet vazebnou postavu ve své blízkosti. Systém vazebného chování se proměňuje s věkem a podle schopností dítěte. Oproti vazebnému chování stojí chování spojené s exploračními aktivitami a hledáním nezávislosti (více v kapitole 1.3.3). Průzkumné chování se dobře rozvíjí v případě, že vazebná postava je dítěti zdrojem jistoty, bezpečnou základnou a přístavem, ke které se může dítě kdykoliv vrátit (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978; Bowlby, 2010; Pavelka & Richard, 2015). Vazebné chování se podle situace zaměřuje i na další osoby, nejen na vazebnou postavu (Hašto, 2006).

1.2 Přehled vývoje konceptu citové vazby

Na počátku druhé poloviny 20. století mnoho vědců započalo výzkum zaměřen na vývoj psychiky a chování dětí (i mláďat). Snažili se porozumět vztahu mezi zkušenostmi z raného dětství, sociálním vývojem, psychickým zdravím, chováním a prožíváním v dospělosti. V té době se objevila zajímavá studie Harryho Harlowa. Zkoumal vývoj a chování odloučených mláďat opic (makak) od matky na počátku života. Malé opičky žily s umělou náhražkou matky. Jedna byla kovová a poskytovala potravu, druhá plyšová, měkká s obličejem. Mláďata vyhledávala spíše plyšovou náhražku a uchylovala se k ní ve stresových podmínkách, oproti kovové, která jim poskytovala potravu. Jestliže raný vývoj s umělými náhradními matkami trval více než devadesát dní, opičky v pozdějším věku měly spoustu fatálních problémů. Byly úzkostné, ustrašené, nevěděly, co dělat při interakci ve skupině ostatních opic, měly potíže s navázáním partnerství, rozmnožováním a mateřstvím, pokud šlo o samičky (Harlow & Zimmermann, 1958).

V této době Bowlby (1969, 2010) postupně formuloval teorii citové vazby na základě systematického pozorování hospitalizovaných dětí, které byly nějakou dobu separovány od svých rodičů. U dětí, které byly emočně deprivované, si začal všimnout vazebného chování (Mikulincer & Shaver, 2007; Obegi & Berant, 2009). Bowlby upozorňoval, že závažnější narušení dyadického vztahu mezi vazebnou osobou a dítětem často souvisí s psychopatologií v pozdějším věku (Štefánková, 2011). O podobném principu v souvislosti s deprivací uvažovali již čeští badatelé, Langmeier a Matějček (1963) ve své monografii „*Psychická deprivace v dětství*“, na kterou se ostatně sám Bowlby (1969) odkazuje v první knize své významné trilogie (in Lacinová, 2015b).

Mezi původní východiska teorie citové vazby, patří psychoanalýza (přijímá význam raných zkušeností), etologie a evoluční biologie (koncept geneticky naprogramovaného repertoáru chování a důležitost tohoto adaptivního chování v evoluci, inspirace K. Lorenzem i H. Harlowem). Psychoanalytické předpoklady Bowlby ověřoval experimentálně, podařilo se mu svou teorii podložit množstvím empirických dat (Bowlby, 2010; Brisch, 2011; Cassidy, 1999). Dnes představuje plodný koncept vývojové a sociální psychologie (Lacinová, 2015a), podložen i prospektivními longitudinálními studii a obohacen o poznatky fyziologie, neurověd, genetiky či teorie regulačních systémů (Brisch, 2011; Hašto et al., 2018). Takovýto přesah naznačuje integrující a interdisciplinární propojení některých vědních disciplín (Skorunka, 2015). Nutno poznamenat, že z počátku byly

v oblasti klinické praxe poznatky Bowlbyho dlouho opomíjeny a odmítány. Dokonce byl vyloučen z psychoanalytické společnosti. Především kvůli odklonu od dobových klíčových psychoanalytických poznatků. Tím, že vytvořil model regulovaných systémů chování, kdy rozvoj psychopatologie je vysvětlován spíše působením reality nežli (psychoanalyticky předpokládanou) fantazií (Cassidy, 1999; Slade, 2008).

Koncept citové vazby dále rozšířila Mary Ainsworthová (1979). Zaměřila se na zkoumání kvality citové vazby mezi matkou a dítětem, následně pozorovala projevy vazebného chování v situaci separace dítěte od matky. Podařilo se jí identifikovat tři rozdílné vzorce chování dítěte na základě odlišných reakcí dětí při odloučení od matky (Ainsworth & Bowlby, 1991). Specifické vzorce chování kategorizovala do typologie rané citové vazby (více v kapitole 1.4.4). Laboratorní experiment Ainsworthové nese název – Test neznámé situace, původně (SST, The strange situation test) (Ainsworth, 1979; Kulísek, 2000). Ainsworthová postulovala koncept bezpečné základny, kdy vazebná postava umožňuje dítěti exploraci okolí a souvisí s bezpečným útočištěm, které, v případě ohrožení, dítě u vazebné postavy nalézá (Ainsworth & Bowlby, 1991).

Mary Mainová (in George, Kaplan, & Main, 1984) v osmdesátých letech 20. století, implementovala principy teorie citové vazby z období dětství do dospělosti. Její studii byly započaty empirické výzkumy tzv. vnitřních pracovních modelů (více v kapitole 1.4) u dospělých. Údaje o rané citové vazbě byly u probandů získávány skrze retrospektivní vzpomínky pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které se zaměřovaly na aktuální stav mysli dospělých v souvislosti k minulým zážitkům a vztahům (hlavně s rodiči) v dětství. Mainová s Kaplanovou a Cassidy (1985) vytvořily metodu s názvem – Adult attachment interview, AAI. Mary Mainová a Judith Solomonová (1990) přispěly k typologii citové vazby „bázlivě vyhýbavým“ typem vazby, když si u dětí povšimly určitých dezorganizovaných projevů v chování při odchodu a návratu matky (více v kapitole 1.4.4).

Mezi nejznámější autory, kteří aplikovali principy citové vazby na partnerské vztahy, řadíme Phillipa Shavera a Cindy Hazanovou (1987), také Kim Bartholomewovou s Leonardem Horowitzem (1991). Hazanová a Shaver (1987) zjistili, že podobu dospělých partnerských vztahů můžeme zachytit skrze charakteristiky raného vazebného chování. Vytvořili metodu identifikace stylů citové vazby dospělých založenou na nucené volbě jednoho odstavce z mnoha, popisujících pocity, které lidé prožívají v blízkých vztazích. Styly citové vazby u dospělých odpovídaly těm z dětství dle Ainsworthové (1979).

Na práci Bowlbyho a jeho spolupracovnice Ainsworthové navázalo mnoho dalších badatelů. Dnes existuje nepřeborné množství empirických výzkumů, které se zaměřují na pochopení souvislostí mezi podobou citové vazby a behaviorálním, kognitivním a emočním hlediskem blízkých vztahů (Cassidy & Shaver, 2016). Uplatnění teorie citové vazby zasahuje i mimo oblast vědeckého výzkumu. S její aplikací se můžeme setkat v oblasti prevence, psychoterapie (např. integrativní či systemický přístup) nebo zdravotních a sociálních služeb, které se zaměřují na péči o psychické zdraví, mezilidské, partnerské a rodinné vztahy (Skorunka, 2015).

Teorii citové vazby shrnul a dostal do povědomí tuzemské odborné společnosti Kulisek (2000). Ačkoli jeho přehledová studie byla uveřejněna až po jeho úmrtí, přesto byla jeho snaha přiblížit českým odborníkům jednu z nejzásadnějších vývojových koncepcí úspěšná (Lacinová, 2015b). Souvislosti mezi citovou vazbou a emoční regulací se věnovala Štefánková (2005). Slovenské odborné společnosti se snaží přiblížit teorii vztahové vazby Hašto (2005).

1.3 Raná citová vazba a vazebné postavy

Ačkoliv se primární vazebnou postavou může stát nejen biologická matka, ale i jiná osoba, která o dítě pečuje a uspokojuje jeho emocionální potřeby, v této části budeme častěji používat termíny „matka“ a „otec“. Tím myslíme zejména jejich role, které jsou pro vývoj osobnosti dítěte podstatné. V následujícím textu si stručně vysvětlíme mechanismus fungování rané citové vazby. Prvně se zaměříme na bonding, který může proběhnout výhradně mezi matkou a dítětem. Také na role matky i otce pro vznik rané citové vazby. Pochopení důležitosti kvality vztahů mezi dítětem a primárními pečujícími osobami, tak představuje pojítko k vnitřním pracovním modelům, které v podobné linii přetrvávají i v mezilidských vztazích dospělých.

1.3.1 Bonding a citová vazba

V literatuře v podobné souvislosti jako citová vazba, je uváděn pojem „bonding“ (Holland, 2012), neboť oba vysvětlují vznik citového pouta mezi dítětem a matkou. Bonding chápeme jako biologický proces, kdy se u matky pod vlivem většího množství vyplaveného hormonu oxytocinu vytváří emoční pouto vůči dítěti. Proces je aktivován počínaje porodem a vrcholu dosáhne obvykle v prvních minutách po porodu (Mikulincer & Florian, 1997; Odent, 2013). Kdežto citová vazba je chápána jako citové pouto dítěte k vazebné postavě, kterou může být

i jiná osoba než matka (Bowlby, 1969). Aby bonding mohl proběhnout správně, je ideální když porod proběhne vaginálně, bezprostředně po porodu (bez separace) by mělo být dítě položeno na kůži matčina hrudníku. Vrcholem tohoto procesu, který trvá kolem jedné hodiny (dochází i k vypuzení placenty), je samostatné přisátí novorozence k matčinu prsu. Pokud je dítě s matkou při bondingu ponecháno v klidu, může být naplněna potřeba bezpečí, díky teploty matčiny pokožky, která upravuje termoregulaci dítěte, tlukotu matčina srdce, náruči apod. (Chamberlain, 2013, 2014). Výsledkem bondingu je oboustranná emoční vazba mezi matkou a dítětem. Pokud je novorozenec v prvních hodinách po porodu matce odebrán a kontakt nastane teprve poté, i přesto emoční pouto mezi matkou a dítětem vzniká, avšak může být znesnadněn proces bondingu, vstup do mateřství a adaptace dítěte na prostředí mimo tělo matky. Bonding je vysoce významný pro kvalitu navázání citové vazby (Hašto, 2005).

1.3.2 Interakce dítěte s primárními vazebnými postavami

Mezi další aspekty, podporující kvalitu citového pouta patří kojení dítěte, nošení dítěte na těle, společný spánek s dítětem, důvěřovat v signály dítěte apod. Podobu citové vazby ovlivňuje délka, frekvence a povaha interakce mezi vazebnou postavou a dítětem (Hašto, 2005; Šulová, 2005). Citová vazba mezi vazebnou postavou a dítětem se formuje od narození do přibližně druhého roku života dítěte (Bowlby, 1969). Někteří autoři však uvádějí, že se začíná utvářet již v době těhotenství (Vernet & Kelly, 1981, in Kulísek, 2000). Vazebné chování zaměřené na preferovanou osobu se vyvine v prvních devíti měsících života (v příznivých podmínkách) u většiny dětí (Hašto, 2006). Trvalé citové pouto se vytváří mezi dítětem a pečující osobou, která se o dítě nejvíce stará, bude dítěti na blízku ve stresových podmínkách, uspokojí jeho emocionální potřebu bezpečí i nezávisle na saturaci jiných potřeb (viz Harlow, 1958) dítěte (Mikulincer et al., 2003, Pavelka & Richard, 2015). Kojenec je schopen vytvořit si citové pouto i k rodičům, kteří nesaturují jeho fyziologické potřeby. Citová vazba nemusí platit recipročně. Dítě může být emočně vázáno na druhého jedince, ale naopak tomu tak být nemusí (Cassidy, 1999).

Matka v interakci s novorozencem reaguje intuitivně a instinktivně, v komunikaci například změny automaticky intonaci, přehánění mimické výrazy atd. (Dittrichová, Papoušek & Paul, 2004). Stejně tak dítě na matku reaguje reflexy a intuicí. Mozek kojence od čtvrtého měsíce reaguje na ženskou tvář a hlas odlišně, než v případě muže (Šulová, 2005). Nejvýrazněji se citové pouto mezi vazebnou postavou a kojencem projeví přibližně v osmém

až devátém měsíci. Dítě dává zřetelněji najevo vazebné chování, což může být zprostředkováno různými signály dítěte, jako vyhledávání fyzické blízkosti vazebné postavy, následování, snaha upoutat matčinu pozornost, křik, pláč, žvatlání, volání, úsměv nebo nenutricní sání. Prvky vazebného chování vyvolávají u vazebné postavy specifickou odpověď (Krámská, 2017; Stern, 2007).

„Když matka vnímá signály svého dítěte a reaguje na ně pohotově a přiměřeně, dítě prospívá a vztah se rozvíjí šťastně. Teprve když matka není vnímavá nebo když dítěti nedává to, co potřebuje, ale místo toho něco jiného, věci se obrátí k horšímu“ (Bowlby, 2010, s. 308). Jestliže matka reaguje na signály kojence adekvátně, svým chováním umožní regulaci napětí dítěte, rozvíjí se synchronní komunikace (Langmeier & Krejčířová, 2006), což je klíčové pro vyžívání systémů mozku, zodpovědných za regulaci emocí (Drozd & Drozdová, 2015, s. 78). Příkladem synchronicity emocí může být situace, kdy matka bude podrážděná a dítě se rozpláče (Schore, 2003). Když matka nereaguje citlivě a dochází k frustrující situaci pro dítě i matku, pak hovoříme o asynchronní komunikaci. (Langmeier & Krejčířová, 2006). Matka umožňuje dyadickou (externí) regulaci emocí (Štefánková, 2011). V případě, že se jedná o nadměrně asynchronní i synchronní komunikaci, může mít neblahé důsledky pro podobu citové vazby (zjišťováno u dětí v 1. roce). Pokud je interakce synchronní – přerušovaná, kdy dochází k nedorozumění v kontaktu, které si matka uvědomí a koriguje je, tak bývají děti častěji jistě citově navázány (Brisch, 2011). Souhrnně řečeno, mezi kojencem a matkou dochází ke vzájemnému neuvědomovanému „vytlačování dvou mozků“. Na přechodnou dobu dohromady tvoří „systém vyššího řádu“, který umožňuje rozvoj základních emočně regulačních a motivačně regulačních struktur mozku kojence, tedy základ pro autoregulaci emocí dítěte (Drozd & Drozdová, 2015).

Podle Bowlbyho (2010) jsou primárními vazbovými osobami matka i otec, oba se podílejí na emočním a sociálním vývoji dítěte. Přestože dítě reaguje na přítomnost či nepřítomnost matky a otce podobně, charakter citové vazby mezi dítětem a otcem se liší. Citovou vazbu k otci si dítě (batole) vytváří pomaleji, okolo patnáctého měsíce věku. Kolem jednoho roku dítěte lze vidět rozdíl v intenzitě protestního chování při odchodu matky oproti vzdálení se otce, po návratu se dítě drží matky mnohem usilovněji. Věkem se tento rozdíl zmenšuje. Otec tráví s dítětem kratší dobu, intenzivněji a hrou, která bývá divočejší a náročnější, než hra s matkou (Kotelchuck, 1976). Role otce pro dítě představuje partnera ve hře, vyzyvatele či učitele (Grossmann et al., 2002). Pokud by se dítě ocitlo v nouzi, upřednostní matku, pokud jde o hru, upřednostní otce (Clarke-Stewart, 1978). Matka častěji

bývá dítěti primární osobou, u které nalézá utišení a jistotu. Role otce tví v povzbuzování dítěte v jeho objevování okolního světa, poznávání nového a samostatnost v době, kdy vazbový systém dítěte není aktivován (Štefánková, 2005). Citlivost otce ve hře později významně souvisí s vazbovou jistotou, sebedůvěrou dítěte i důvěrou v druhé, jistotou při exploraci, se sociálními kompetencemi ve vztazích či s představami o přátelských a partnerských vztazích. Role otce i matky jsou pro citovou vazbu významné a vzájemně se doplňují (Bridges, Connell & Belsky, 1988; Grossmann et al., 2002).

1.3.3 Funkce citové vazby: bezpečná základna a přístav

Stejně jako vyhledávání blízkosti vazebné osoby a separační protest při jejím vzdálení, jsou funkce vazebné postavy jako bezpečné základny (secure base) a bezpečného přístavu (safe haven) regulovány vrozeným behaviorálním systémem (Lacinová & Michalčáková, 2014). Bezpečná základna vyjadřuje pocit důvěry zapojit se do aktivit, mimo vazebnou postavu a umožňuje aktivaci systému exploračního chování, tedy průzkumu okolního prostředí. Jestliže dítě při průzkumu cítí separační úzkost, aktivuje se vazebné chování, které vyústí v separační protest. Když má možnost se k vazebné postavě kdykoliv vrátit, najít při ní pocit bezpečí, pak vazebná postava reprezentuje zdroj jistoty, poskytuje dítěti bezpečný přístav (Bretherton, 1992; Nickerson & Nagle, 2005). Aktivace jednoho behaviorálního systému deaktivuje druhý (Hašto, 2005).

V případě, že toto přibližování a vzdalování probíhá úspěšně, dítě nabyde pocitu jistoty a bezpečné základny, pak se nebojí pouštět do průzkumného chování, je podpořena jeho zvědavost a samostatnost. Když se objeví strach či nejistota, mnohem rychleji se uklidní. Tyto aspekty se pozitivně promítají do rozvoje kognitivních i sociálních schopností dítěte. Dítě, které pocit bezpečné základny nemá, je mnohem více vázáno na vazebnou postavu, obává se, že by ji mohlo ztratit, proto méně zkoumá okolí a více si hlídá, zda se má kam vrátit (Ainsworth, 1989; Hašto, 2005). Jestliže primární vazebná postava není přítomna dítě vyhledává sekundární vztahové osoby. Opakovaná nedostupnost primární vazebné postavy, její neadekvátní reakce, odmítavý přístup nebo její úplná ztráta, mohou vést k částečné nebo úplné deprivaci, maladaptivnímu chování či nedostatku opravdového citu v pozdějším věku (Fonagy & Target, 2005; Seidl, Charvát & Lečbych, 2016). Důležitost primárních postav se s postupujícím věkem mění, neboť se rozrůstá vztahová síť. Ať už se jedná o nové kamarády či romantické vztahy. Jedinec si vytváří hierarchii vztahových osob, ke kterým se dle míry

prožívané nejistoty navrací. Během dětství jsou nejdůležitější rodiče, při dospívání a v dospělosti přátelé a partneři (Mikulincer & Shaver, 2007; Seitl et al., 2016).

1.4 Pracovní modely citové vazby

Ať už jsou rané zážitky příznivé či nikoliv, děti internalizují opakované zkušenosti v rámci interakcí se vztahovými postavami do funkčních vzorců, které nazýváme vnitřními pracovními modely citové vazby. Pracovní modely si můžeme představit jako zvnitřněná mentální schémata, která přísluší implicitním procedurálním znalostem jedince. Fungují zejména na podvědomé úrovni (Mikulincer & Shaver, 2007; Rholes & Simpson, 2004). Pracovní modely jsou ukotveny v implicitní paměti, nepřístupné vědomí, protože v prvních třech letech života dítěte ještě není vyzrálý hippokampus (Hašto, 2006). Zahrnují mentální reprezentace sebe a jiných jedinců, též vztahy mezi nimi (Kulísek, 2000). Reprezentace, které se váží na specifický vztah s konkrétní vazebnou osobou, umožňují dítěti předvídat budoucí směr a výsledek interakce s ní. Součástí jsou reprezentace o vnímavosti, dostupnosti a spolehlivosti vazebné postavy a s nimi spojené pocity, zda se v interakci s ní cítí dítě milováno a přijímáno (Mikulincer & Shaver, 2007).

Existují dvě základní kategorie pracovních modelů, jedná se o mentální reprezentace světa a sebe ve světě (Bowlby, 2010). Vnitřní modely světa a druhých obsahují bazální poznání o tom, kdo jsou vazebné postavy jedince, jaké chování od nich může očekávat a kde je lze najít. Později zahrnují očekávání a přesvědčení o ostatních lidech a systém emocí a chování k nim směřovaný. Vnitřní modely sebe jsou sebeobrazem vlastních kompetencí, schopností získat a udržet náklonost, pocitů sebedůvěry a vlastní hodnoty. Odráží, jak se člověk cítí být přijatelný, nebo naopak nepřijatelný v očích blízkých lidí (Bartholomew & Horowitz, 1991). Podobu pracovních modelů určuje dynamika citové vazby, která zprostředkovává primární a sekundární strategie vztahového chování (Mikulincer & Shaver, 2003). Vzpomínky vázané k vazebným zkušenostem jsou odvozeny buď z reálných zážitků s pečující postavou, nebo z individuálních interpretací dané zkušenosti, tak či onak se podílejí na formování pohledu jedince na sociální svět (Obegi & Berant, 2009).

Vnitřní pracovní modely jsou součástí základních rysů osobnosti a představují způsob, kterým je systém citové vazby vyjadřován (Levine & Heller, 2010). Individuální vzorce pracovních modelů, umožňují regulovat kognitivní, emocionální a behaviorální reakce (Collins, Guichard, Ford & Feeney, 2004; Štefánková, 2005). Formují způsob, jakým jsou kódovány a interpretovány informace o sociálním světě, o sebeobrazu, o nových

vztazích a lidech (Simpson, Rholes, Orina & Grich, 2002). Vnitřní pracovní modely z dětství se generalizují a uplatňují v nových vztazích a situacích i v pozdějším věku. Původní modely tvoří základ, na který navazují modely nové (Dallos & Vetere, 2009; Simpson et al., 2002). Jedná se o aspekty klíčové pro porozumění rozdílného chování, myšlení a prožívání jedinců v partnerských vztazích (Levine & Heller, 2010).

Jedinec může současně pracovat s mnohočetnými (vícenásobnými) modely vnitřních reprezentací vztahových postav i sebe, od úrovně konkrétních vzpomínek a schémat partnera, po obecné reprezentace druhých. Pracovní modely mohou být organizovány polárně, ambivalentně. Jejich příčina tkví v interpersonálních a intrapersonálních konfliktech. Mentální reprezentace vztahových zkušeností se vztahovými postavami jsou propojené asociativně a organizovány hierarchicky. S rostoucím věkem jsou pracovní modely propracovanější, mění se jejich uspořádání (Mikulincer & Shaver, 2007).

1.4.1 Negativní a pozitivní ladění vnitřních pracovních modelů

Interakce s vazebnými postavami, které jsou všeobecně dostupné, vnímavé, přívětivé a podporující v náročných situacích, vede k vytvoření vazbové jistoty a k formaci pracovních modelů sebe a druhých, které jsou pozitivní. Dítě se tak naučilo spolehnout se na druhé osoby v případě potřeby, dítě cítí (zvnitřněnou) pevnou oporu, která je základem sebeopory a sebedůvěry dítěte i v pozdějším věku (Fraley & Shaver, 2000). Obecně pozitivní vnitřní modely, vazbová jistota, jsou předpokladem pocitů bezpečí a jistoty v intimních vztazích a souvisí s duševním zdravím. Vazbová jistota a milující rané vztahy napomáhají utváření odolných a zdravých mozků (Cozolino, 2010, in Drozd & Drozdová, 2015).

Vazbová jistota může být podkopána v případě, že jsou vazbové postavy chladné, necitlivé, nedostupné a odmítající. Dítě pochopí, že se na druhé spolehnout nemůže a prožívá pocity strachu a úzkosti. Dítě zůstává osamocené se svými pocity, které samo jen těžko zvládne, což vede k prožitkům zoufalství a vnitřnímu chaosu. Při opakovaném vystavení neoptimálnímu chování ze strany vazebných postav, se mohou rozvinout stavy fyzického neklidu, poruchy pozornosti či rozmanité obranné strategie. Zanedbávající a neadekvátní interakce souvisí s vazbovou nejistotou a vývojem vnitřních modelů obecně negativních (Fraley & Shaver, 2000). Neadekvátní interakcí myslíme požadavky vazbové osoby v rozporu s aktuálním prožíváním dítěte, kdy je nuceno tlumit projevy vlastních emocí, nebo není uspokojena jeho potřeba bezpečí ve chvílích prožívaného ohrožení, strachu či bolesti (Čikošová & Preiss, 2011; Kulísek, 2000). Vazbová nejistota podmiňuje výstavbu mozku

zranitelného dysregulací, stresem a nemocí, může narušit ontogenický vývoj dítěte a ohrozit duševní zdraví (Cozolino, 2010, in Drozd & Drozdová, 2015).

Pokud vazbové postavy dítě zneužívají nebo týrají, pak mohou vznikat mnohočetné, dezorganizované, pokřivené pracovní modely sebe a druhých. Někdy „stačí“ přístup dospělého, který klade požadavky v rozporu s aktuálním prožíváním dítěte, nutí dítě, aby tlumilo své emoční projevy nebo potlačovalo potřebu blízkosti s pečovatelem, když prožívá úzkost, strach či bolest. Děti mívají s dezorganizovanými modely obtíže, zejména ve chvílích separace od vazebné postavy. V těchto momentech reagují úzkostně až agresivně, a hůře kontrolují své impulzy (Čikošová & Preiss, 2011; Kulísek, 2000; Vavrda, 2005).

1.4.2 Změna ladění vnitřních pracovních modelů

„Vzorec, podle nějž je vazebné chování dítěte již organizováno, má tendenci přetrvávat a se vzrůstajícím věkem dítěte je jeho modifikace novou zkušeností stále méně snadná a stále méně dokonalá“ (Bowlby, 2010, s. 315). Vnitřní pracovní modely jsou poměrně konstantní a odolné vůči změnám i po letech, ale nejsou zcela rigidní (Brisch, 2011). Pravděpodobnější bývá, že jistě laděný model se proměňuje směrem k nejistému, nejčastěji při prožitém traumatu (úmrtí vztahové osoby, rozvod rodičů, týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte). Změna nejistých modelů k jistým je problematictější (Eagle, 2014, Sonkin, 2005). Může se tak stát dlouhodobým působením nebo aktuálně prožitými zkušenostmi v nových fungujících vztazích (přátelský, partnerský, terapeutický vztah) i v pozdějším věku, neboť umožňují zvládnání rizikových faktorů (Fralely & Davis, 1997; Hašto, 2005).

Nejúčinnější se v tomto kontextu jeví rozvoj schopnosti mentalizace (metakognitivní regulace), díky které je možná změna nejistého pracovního modelu směrem k jistému (Hašto, 2006; Palková & Pöthe, 2015). Podaří-li se dítěti navázat jistou vazbu s novým pečovatelem, schopnost mentalizace má větší šance se rozvinout (Eagle, 2014). Mentalizace, jakožto reflektivní funkce vědomí, představuje schopnost uvědomovat si, reflektovat, porozumět a regulovat vlastní mentální procesy (Fonagy, 2004; Hašto, 2006).

1.4.3 Primární a sekundární strategie systému citové vazby

Základem pro primární a sekundární strategie citové vazby jsou vnitřní pracovní modely. Obě strategie závisí na podobě citové vazby a subjektivním zhodnocení situace, jež odráží zkušenosti z minulých interakcí s vazbovou osobou (Cassidy & Shaver, 2016). Pokud jedinec vyhodnotí situaci jako ohrožující, aktivuje se vazebný systém a uplatní se primární

strategie, tedy vyhledávání blízkosti vztahové postavy. Následuje zhodnocení dostupnosti vztahové postavy, je-li na blízku, hledá u ní jedinec podporu, jistotu a bezpečnou základnu. Jestliže vztahová postava není dostupná nebo nereaguje, pak se aktivují sekundární strategie (Fraley & Shaver, 2010; Mikulincer & Shaver, 2007). Vazbová jistota spojená s pozitivními vnitřními modely se rozvíjí, jestliže je při aktivaci vazebného systému opakovaně úspěšná strategie primární. U těchto lidí se uplatňují efektivnější strategie regulace emocí a jsou motivovanější k udržování blízkosti se spolehlivou osobou. Pokud jde o primární strategii, v dětství se projevuje jako vyhledávání či následování pečovatele apod. V pozdějším věku jako osobní konverzace, telefonát, chatování nebo imaginace vztahových postav, které zvyšují pocit jistoty (Cassidy & Shaver, 2016). Je-li primární strategie neúspěšná, rozvíjí se vazbová nejistota spojená s negativně laděnými pracovními modely. Lidé s vazbovou nejistotou mají problémy s důvěrou v sebe či druhé. Vyhledávání blízkosti mají spojeno s obavami z odmítnutí, nesouhlasu či strachem ze separace. Tyto frustrující interakce vedou k osvojení sekundárních (alternativních) strategií, kterými se bude jedinec vypořádat s nejistotou (Obegi & Berant, 2009). U sekundárních strategií rozlišujeme dvě formy, deaktivační a hyperaktivační (Main, 1990).

Dlouhodobé neuspokojování vazebných potřeb vede k nadměrné aktivaci vazebného systému, projevuje se jako protestní reakce, představující hyperaktivační strategie spojené s vazbovou úzkostností. Protest se objevuje tam, kde vazbová postava není dlouhodobě spolehlivá a na signály jedince odpovídá jen někdy. Pak se chování spojené s vyhledáváním blízkosti zintenzivní, aby bylo docíleno zmírnění negativních emocí. Hyperaktivační strategie zesilují vazbové potřeby a emocionální reakce při frustraci. Ve vztazích se projevují nadměrnou ostražitostí a citlivostí vůči potenciálním hrozbám a nedostupnosti citově blízké osoby. Jedinec nadměrně vyžaduje péči, ochranu, pozornost či potvrzování lásky od partnera. Jeho vazebný systém je udržován až chronicky aktivní, dokud nedosáhne naplnění vazbové potřeby (Obegi & Berant, 2009).

Opakovaná interakce s vazebnou postavou, která dítě odmítá a trestá při vyjadřování vazebných potřeb, vede k útlumu vazebného systému spojenému s deaktivační strategií, s cílem vyhnout se kumulující frustraci a distresu. Deaktivační strategie odráží vazbovou vyhýbavost. U těchto jedinců vniká úsilí uniknout od bolesti a frustrace, která je způsobená lhostejností a nedostupností vazebné postavy. Ve vztahu se člověk naučí, že potřebu blízkosti je lepší potlačit a musí se vyrovnávat s hrozbami sám. Jedinec i v pozdějším věku

odmítá vlastní vazbové potřeby, vyhýbá se vzájemné závislosti a intimitě ve vztazích (Mikulincer & Shaver, 2007).

1.4.4 Typy citové vazby v dětství

Na základě pozorování projevů dětí při odchodu a příchodu matky Ainsworthová (1979) rozlišila původně dva typy citové vazby, jistý a nejistý. Poté nejistý typ rozdělila na úzkostně vyhýbavý a úzkostně ambivalentní citové vazby (Kulísek, 2000). Čtvrtý typ doplnily a specifikovaly Mainová se Solomonovou (1990), jedná se o bázlivě vyhýbavý. Pro náš účel bude východiskem překlad typů citové vazby dle Kulíška (2000).

Jistý (bezpečný) typ (secure attachment)

Pro děti s jistým typem citové vazby představuje vztahová postava jistou základnu. Dítě je v přítomnosti vazebné postavy optimálně samostatné a pouští se do explorační okoli. Pokud se vazebná postava vzdálí, dítě je znepokojené, začne vyhledávat její přítomnost, projeví vazebné chování. Matčíným návratem se dítě nechá ukonejšit a poměrně rychle se uklidní, pak se zase vrátí k činnosti (hra, explorační). Bezpečná atmosféra umožňuje otevřenou komunikaci o pocitech i okolním světě (Hašto, 2005; Kulísek, 2000; Lečbych & Pospíšilíková, 2012).

Dle Bowlbyho (1969, 2010) se bezpečný typ citové vazby odráží v příznivé stabilizaci psychického vývoje dítěte a představuje významný protektivní faktor duševního zdraví a resilience (Bowlby, 1982). Příkladem může být longitudinální Minnesotská studie, která se zaměřila na rané dětství až mladší dospělost (Sroufe, 2005; Thompson, 2008). Byla nalezena souvislost mezi jistým typem citové vazby a psychickým zdravím, sebedůvěrou, sebeúctou a sociální zdatností v interakci s vrstevníky, učiteli a partnery. Jistý styl představuje ochranný faktor před psychopatologií, souvisí s nižší mírou úzkostnosti, hostility a lepší schopností regulovat vlastní nepřiměřené emoce (Čikošová & Preiss, 2011). Coan (2010) uvádí souvislost jisté citové vazby s tělesnou pohodou a psychickým zdravím či dlouhověkostí, ať už jde o nižší pravděpodobnost kardiovaskulárních chorob (přiměřený útlum kardiovaskulárních vzruchů, nižší úroveň glukokortikoidů) nebo lepší regulaci hormonů, které souvisí se stresovou reakcí v situacích ohrožení.

Úzkostně ambivalentní (odmítavý) typ (ambivalent/resistant attachment)

Pro děti s tímto typem citové vazby je příznačná ambivalentnost v chování k pečující osobě. Vykazují vyšší míru úzkostnosti a zároveň závislosti na vazebné postavě, jeví se jako

sklíčené, napjaté, bezmocné či pasivní. Při odchodu matky reagují extrémní nespokojeností, dožadují se její blízkosti a nelze je utišit cizí, i když laskavou osobu. Když se matka vrátí, reagují odmítavě, až zlostně a kolísají mezi odporem z kontaktu a přiblížením. Někdy se u těchto dětí objevují obtížně rozlišitelné, protichůdné prvky chování. Odpovědi matek na pláč těchto dětí jsou méně citlivé, jsou méně empatické a emočně labilnější, ale fyzickému kontaktu s dítětem se nebrání, umí být i vřelé a laskavé. Vzhledem k tomu, že úzkostlivě udržují matku na blízku („lepší“ se na ní), jen málokdy se odváží zkoumat okolí (Hašto, 2005; Kulísek, 2000; Lečbych & Pospíšilíková, 2012).

V pozdějším věku tyto děti nechávají vedení a iniciativu na učiteli (pečující osobě) nebo na ostatních dětech. Jestliže je druzí utlačují a využívají, mají tendenci identifikovat se s rolí oběti a nechají si nátlak líbit (Grawe, 2007).

Úzkostně vyhýbavý typ (avoidant attachment)

Děti s vyhýbavým typem citové vazby se při vzdálení matky jeví (zdánlivě) adaptovány, protože jsou inhibovány projevy jejich emocí. Mají tendenci se matce vyhýbat, když se matka vzdálí, tyto děti navenek nijak nápadně nereagují. Po návratu si matky téměř nevšímají, dokonce ji mnohdy ignorují více než jinou osobu. Ač se při vnějším pozorování zdá, že tyto děti distres z odloučení matky neprožívají, na fyziologické úrovni se u nich zvýší hladina kortizolu v krvi, podobně jako u dětí s jistým typem vazby. Pro matky těchto dětí je typické odmítání kontaktu, nejasnost komunikaci, lhostejnost a nedostatek tělesného kontaktu s dítětem. Taková matka nesymbolizuje bezpečný přístav pro dítě. Dítě postupně ztrácí kontakt se svými emocemi, protože je od raného věku potlačuje (Kulísek, 2000; Lečbych & Pospíšilíková, 2012).

Děti s vyhýbavým typem ve svých učitelích (vztahových osobách) mohou vyvolávat trestající reakce (Grawe, 2007). Pak není divu, že mají obtíže v mezilidských interakcích. Bowlby (in Hašto, 2005) považoval úzkostně vyhýbavý typ vazby za predispozici k disociální poruše osobnosti. Tyto děti se navenek jeví jako samotářské, uzavřené s izolovanými afekty a jejich chování může působit jako asociální.

Úzkostně dezorganizovaný typ (anxious disorganized attachment)

Pro děti s dezorganizovaným stylem citové vazby je typická nekonzistentnost a chaotické prvky v chování při odchodu a návratu matky. Tyto děti reagovaly nepředvídatelně, protichůdně a během krátkých časových úseků se u nich nepravidelně střídaly prvky vyhýbavého a odmítavého chování (např. strnulost výrazu, stereotypie, chůze v kruhu

apod.), ale i projevy vřelosti vůči matce (Lečbych & Pospíšilíková, 2012). Jedná se obvykle o děti s traumatickými zkušenostmi – alkoholismus u pečujících osob, týrané a zneužívané děti primárními pečovateli, nebo jim citově blízká osoba závažně onemocněla či umřela (Hašto, 2005; Kulísek, 2000). V interakci s vazebnou osobou se tímto způsobem snaží neustále balancovat z jednoho pólu ke druhému. Nevědomou vyrovnávací strategií vůči vazbové osobě uplatňují, protože je pro ně zdrojem touhy po bezpečí a zároveň ohrožení (protože mu opakovaně ublížila), její reakce jsou naprosto nepředvídatelné.

Děti s dezorganizovanou vazbou bývají zakřiknuté, tiché, pasivní, stažené do sebe, toto chování představuje obrannou strategii, v reakci na opakovaně traumatizující interakci s primární pečující osobou (Vrtbovská, 2010). Toto nejednotné chování okolo čtvrtého roku dítěte mizí, nahradí jej organizovanější vzorce chování, zakrývající pokřivené vnitřní pracovní modely (Vavrda, 2005, in Lečbych & Pospíšilíková, 2012).

2 CITOVÁ VAZBA A VZTAHY DOSPĚLÝCH PARTNERŮ

Již Bowlby (1976) míní, že je vazebný systém aktivní během celého života, prostřednictvím vnitřních pracovních modelů se projevuje v emočním prožívání, myšlení a chování, které souvisí s vyhledáním podpory u druhých. Partnerství nebo přátelství představují prototyp citové vazby u dospělých jedinců. Poprvé Hazanová a Shaver (1987) v 80. letech 20. století upozornili, že emoce prožívané v partnerských vztazích, můžeme chápat jako proces citového připoutání, ovlivněný ranými vazbovými zkušenostmi. Uvádějí, že mechanismy citové vazby lze použít jako teoretický rámec ke zkoumání partnerských vztahů u dospělých jedinců. Jejich studie ukázaly, že podoba citové vazby z dětství odpovídá modelům citové vazby v dospělosti. Jednotlivé styly citové vazby je možné identifikovat v kontextu dospělých partnerských vztahů (Hazan & Shaver, 1987). Podobně Weisse (1991) pozoroval základní komponenty rané citové vazby v trvalých partnerských vztazích u dospělých. Můžeme se setkat se studii aplikující teorií citové vazby na různé aspekty problematiky partnerských vztahů (např. Creasey & Ladd, 2005; Corcoran & Mallinckrodt, 2000, Kotrllová & Lacinová, 2013; Lacinová & Michalčáková, 2014), nebo se studii, které pokládají vnitřní pracovní modely citové vazby za obecné východisko vztahovosti v dospělosti (Mikulincer & Shaver, 2007).

Citová vazba u dospělých je obohacena a propojena s dalšími behaviorálními systémy, navazující na rané struktury, jako sexualita, poskytování péče nebo poznávací aktivity. Organizace a aktivace vazebného systému ve chvílích stresu funguje na obdobném principu jako v dětství, avšak na výsledném vazebném chování se podílí více zážitků, nejen ty získané v interakci s primárním pečovatelem. Zahrnují také vztahy s přáteli, kolegy a dalšími blízkými osobami. Přestože mají pracovní modely možnost se rozvíjet díky novým vztahovým zkušenostem, současně se projevuje jejich vysoká tendence cyklicky opakovat starší schémata. Při ohrožení jsou vyvolány (částečně nevědomě) reprezentace a vzpomínky pracovních modelů, související s vazebnou postavou. Zmíněné zdroje působí na zpracování informací a potenciální akci (vyhledávání partnera, imaginace atd.). U dospělých jedinců někdy nelze akci dobře rozpoznat či vůbec nenastane. Tímto je posíleno cyklické opakování starších schémat a nemůže vzniknout nová vztahová zkušenost (Mikulincer & Shaver, 2007).

2.1 Aspekty fungování citové vazby u dospělých

Dynamiku emocí a chování mezi dítětem a primární pečující osobou řídí shodný biologický systém citové vazby jako v partnerském vztahu dospělých (Fraley & Shaver, 2000). Komponenty rané citové vazby, vyhledávání i udržování blízkosti, bezpečná základna a přístav, se uplatňují v partnerském vztahu, nýbrž vazbovou osobou se stává partner. Nejen v raném dětství, stejně i kdykoliv později vyhledávají lidé blízkost s jedinci, kteří jim poskytují bezpečí, zázemí a podporu. I dospělí lidé si přejí být v blízkosti svého partnera a těšit se z jeho přítomnosti, pak se cítí příjemněji a bezpečněji, zejména v zátěžových situacích (nemoc, distres apod.). Stejně jako dítě prožívá úzkost a protestuje, pokud je odloučeno od vazebné postavy, s podobnými prožitky se potýká i dospělý jedinec, který je vzdálen od svého partnera (Fraley & Shaver, 2000; Mikulincer & Shaver, 2003).

Podobnost citové vazby dětí s pracovními modely dospělých lze nalézt v blízkém tělesném kontaktu, vzájemném sdílení zážitků či způsobech komunikace, např. láskyplné lichocení mezi partnery nebo „baby-talk“ (Cassidy & Shaver, 2016). Baby-talk představuje způsob komunikace, vyskytující se v souvislosti s milostnou partnerskou hrou, díky které si partneři vzájemně vyjadřují lásku. Chování jednoho z partnerů je dětinské, zdůrazňuje svou zranitelnost, naopak druhý partner působí rodičovsky a současně láskyplně (Floyd, 2006).

Individuální odlišnosti vzorců vazebného chování, které byly pozorovány v interakci dítěte s primárním pečovatelem, jsou paralelou k individuálním rozdílům sledovaných u dospělých jedinců v romantických vztazích. Kvalita rané interakce s vazebnou postavou se odráží ve vnitřních pracovních modelech, které v různých podobách přetrvávají do dospělosti, kde se podílejí na kvalitě partnerských vztahů (Fraley & Shaver, 2000).

Důležitý rozdíl, mezi citovou vazbou v rámci dospělých partnerských vztahů a vazbou mezi dítětem a pečovatelem, tkví v roli příjemce a poskytovatele péče, která není jednostranná, ale probíhá recipročně. Partneři mohou být současně v roli pečovatele i příjemce péče a střídát se v nich (Fraley & Shaver, 2000). Oba se střídají nejen v péči, ale také v rozhodování ve vztahu. Vzájemně jsou k sobě tolerantní a poskytují si oporu (Crowell & Treboux, 1995). Na základě fungujícího vztahu může jedinec získat bezpečný základ pro rozvíjení svých kompetencí a osobnosti i v dospělém věku (Mikulincer & Shaver, 2003). Romantická láska v partnerských vztazích reprezentuje vzájemnou souhru mezi systémy citové vazby, systémem sexuálně reprodukcí a systémem péče (Fraley & Shaver, 2000).

2.2 Dimenze citové vazby

Na základě řady psychologických výzkumů bylo zjištěno, že primární vazebné zkušenosti mají sklon lidé uplatňovat i v pozdějším věku, v dospělosti v blízkých vztazích se vztahovými osobami, díky pracovním modelům utvořených v dětství (Bartholomew & Horowitz, 1991; Brennan, Clark & Shaver, 1998; Hazan & Shaver, 1987). Původní dvě kategorie vnitřních modelů citové vazby – mentální reprezentace sebe a druhých (světa) i vzájemných vztahů, které koncipoval Bowlby (1969, 2010), pak blíže rozvedla Bartholomewová (in Bartholomew & Horowitz, 1991). Faktorové studie (Brennan et al., 1998), které vycházely ze sebeposouzení typů citové vazby u dospělých probandů, ukázaly, že čtyři styly citové vazby můžeme zredukovat na dvě ortogonální (měly by být na sobě nezávislé) dimenze – vazbovou úzkostnost a vazbovou vyhýbavost (Fraley & Waller, 1998).

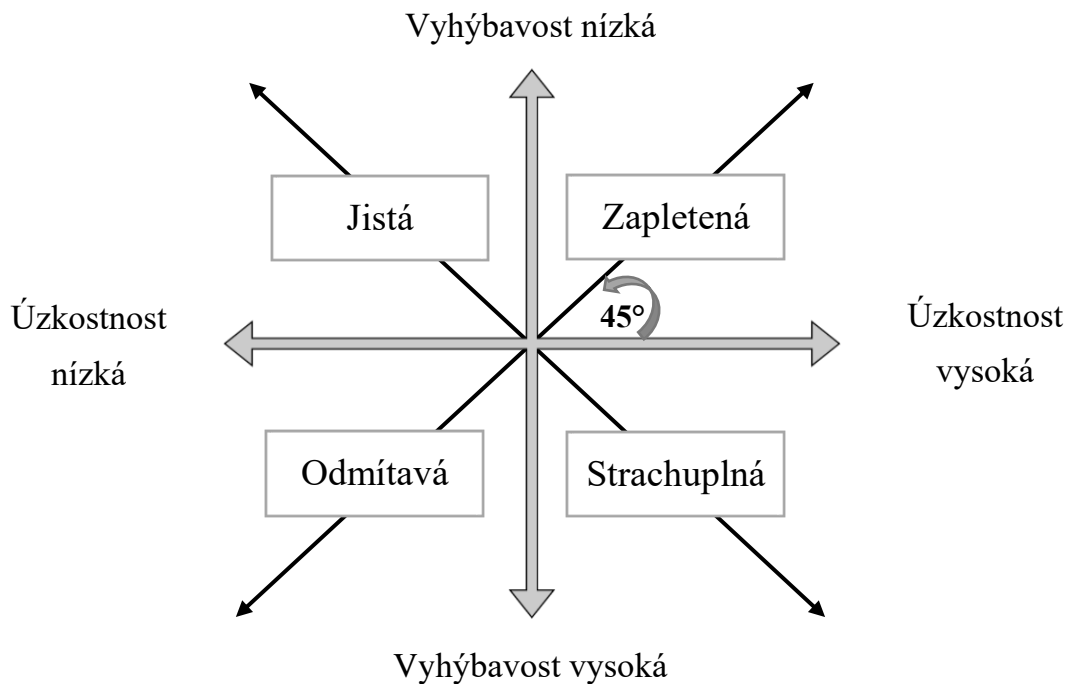
Vysoká míra úzkostnosti a vyhýbavosti souvisí s aktivací sekundárních strategií vazebného systému. Vazbová úzkostnost odkazuje na intenzivní potřebu pozornosti, ubezpečování a péče ze strany vazbové postavy (partnera), ze strachu z opuštění či odmítnutí. Reakce na strach a nejistotu vedou k hyperaktivním strategiím. Lidé s vysokou mírou úzkostnosti, můžeme charakterizovat tak, že mají tendenci tíhnout k obavám, zda pro ně budou jejich partneři dostupní, jestli budou respektovat jejich potřeby a budou vůči nim pozorní. Naopak lidé s nízkou mírou úzkostnosti, bývají ve vztazích jistější (Fraley & Shaver, 2010; Rholes & Simpson, 2004).

Význam vazbové vyhýbavosti tví v prožívání diskomfortu v intimních situacích v blízkých vztazích nebo v situacích, které podněcují k závislosti na partnerovi. S úzkostí a nejistotou se vyrovnávají deaktivujícími strategiemi. Vysoké míry vyhýbavosti dosahují lidé, o kterých můžeme říct, že neradi spoléhají na ostatní lidi a neradi se jim otevírají. Oproti tomu lidé s nízkou mírou vyhýbavosti, nemají obtíže s intimitou a důvěrou v blízkých vztazích k druhým. Jedinci s nízkou mírou vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti se vyznačují vazbovou jistotou (Fraley & Shaver, 2010; Rholes & Simpson, 2004).

Bartholomewová a Horowitz (1991) dodávají, že obě dimenze představují ještě širší rozměr. Vazbová vyhýbavost reprezentuje úroveň intimity ve vztazích a vazbová úzkostnost reprezentuje úroveň závislosti na druhých lidech. Dimenze intimity naznačuje míru vyhýbání se důvěrným vztahům, také míru očekávání odmítnutí ze strany druhých, při dosažení vysoké míry intimity v blízkých vztazích. Vysoká míra závislosti souvisí s potřebou posílení sebeúcty prostřednictvím přijetí a potvrzení od druhých. Nízká míra

závislosti naznačuje vyšší úroveň sebeúcty, kterou má jedinec zvnitřněnou (zakotvenou), pak nepotřebuje potvrzovat svou hodnotu druhými lidmi.

Obrázek 1: Schéma dvoudimenzionálního modelu citové vazby (Bartholomew & Horowitz, 1991; Brennan et al., 1998; Fraley & Shaver, 2010)

Pozn. šedá barva čáry = dimenze výzkumného nástroje - Relationship questionnaire (Bartholomew & Horowitz, 1991), černá barva čáry = 45° rotace původních dimenzí RQ v dotazníku - Experiences in close relationships (Brennan et al., 1998). Kvadranty RQ a ECR nejsou úplně shodné, v případě ECR nepracujeme se styly vazby, ale s vazbovou úzkostností a vyhýbavostí, kvůli vyšší korelaci dimenzí (více v kapitole 2.5).

Jak vidíme na obrázku č. 1, promítnutí dvou dimenzí, úzkostnosti i vyhýbavosti, umožňuje rozlišit čtyři kvadranty. Dle umístění na daných dvou dimenzích určujeme čtyři styly citové vazby. Jedná se o jistý, strachuplný, vyhýbavě odmítavý a zapletený styl (Bartholomew & Horowitz, 1991). Typologie citové vazby je stále používána, ovšem je nutné brát v potaz jedinečnost každého jedince a individuální ráz podoby jeho citové vazby, která je kombinací různé míry vazbové úzkostnosti i vyhýbavosti. Související studie (Brennan et al., 1998; Fraley & Waller, 1998) podotýkají, že je vhodnější nahlížet na podobu citové vazby z dvoudimenzionální perspektivy, které jsou definovány dvěma funkcemi, úzkostností a vyhýbavostí (stejně, jako popsala již Ainsworthová). Hlavním důvodem je, že jednotlivé styly citové vazby neoptimálně vyjadřují charakteristiky prostorové organizace citové vazby (Lečbych & Pospíšilíková, 2012).

2.2.1 Typy citové vazby v dospělosti a partnerské vztahy

Hazanová se Shaverem (1987) díky své studii odhalili, že dospělé jedince v partnerských vztazích lze zařadit do kategorií citové vazby, obdobně jako děti zařadila Ainsworthová, na základě pozorování v testu neznámé situace, SST (Ainsworth, 1979). Zjistili, že více než polovina probandů patřila do kategorie jisté citové vazby, čtvrtina probandů náležela vyhybavé (odmítavé) a pětina z nich spadala pod úzkostně ambivalentní (zapletenou) citovou vazbu. Výskyt jednotlivých stylů citové vazby u dospělých jedinců je porovnatelný s četností typů citové vazby u dětí (Hazan & Shaver, 1987).

Také zjistili, že všechny tři skupiny se odlišují v hodnocení kvality vazbových zkušeností v původní rodině a pak v dospělosti. Jedinci s jistým stylem hodnotili partnerský vztah jako příznivý, důvěrný a přátelský. Zdůrazňovali význam schopnosti přijímat partnera a poskytnout mu oporu. Uváděli dvakrát delší průměrnou délku vztahu než jedinci s nejistým typem. Jedinci s vyhybavým (odmítavým) stylem vykazovali strach z intimity, také žárlivost i výkyvy emocí. Jedince s úzkostně ambivalentním (zapleteným) typem charakterizovala žárlivost, emoční výkyvy, touha po souladu a vzájemnosti, nadměrná snaha být sexuálně přitažliví pro partnera (Hazan & Shaver, 1987; Lacinová & Michalčáková, 2014). Dále bylo zjištěno, že jistá citová vazba je spojená s vyšší intimitou, stabilitou, důvěrou a spokojeností ve vztahu. Naopak nejistá citová vazba souvisí se všeobecnou nestabilitou vztahu, kratším trváním a častými rozchody (Monteoliva, Martinez, Salguero & Luzon, 2012). Podobně Tucker s Andersem (1999) uvádějí, že styly citové vazby souvisí s různými očekáváními od partnera, stejně tak se spokojeností ve vztahu a mírou intimity u dospělých partnerů.

Následně si popíšeme styly citové vazby v dospělosti, tak jak se projevují v partnerském vztahu. Jsou odvozeny z kombinací dvoudimenzionálního modelu citové vazby (Bartholomew & Horowitz, 1991), jak jsme viděli na obrázku č.1. Součástí tohoto modelu jsou pozitivní a negativní pracovní modely sebe a druhých lidí. Kladné pracovní modely sebe zahrnují pozitivní sebepojetí, jedinec je přesvědčen, že je hoden lásky. V případě záporných modelů sebe, má jedinec zakotveno negativní sebepojetí a přesvědčení, že si lásku nezasluhuje. Pokud se jedná o kladný pracovní model druhých, partner se jeví jako důvěryhodný, dostupný a pečující, ale při záporném modelu druhých se partner zdá jako distancovaný, odmítavý a nepečující (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Jistý (bezpečný) styl (secure)

Jistý styl v dospělosti koresponduje s jistým stylem v dětství. Vyznačuje se nízkou mírou úzkostnosti a vyhýbavosti (Brennan et al., 1998). Dospělí s jistým stylem si uvědomují vlastní hodnotu, mají zdravou sebedůvěru, jsou schopní vytvářet a udržovat intimní vztahy s druhými, aniž by to ohrožovalo integritu vlatního sebepojetí. Jejich přístup k řešení problémů je flexibilní, odvíjí se od povahy problému (Bartholomew & Horowitz, 1991). Tito lidé jsou schopni regulovat své prožívání, reflektovat pocity a chování druhých (Obegi & Berant, 2009). Cítí se komfortně v blízkých vztazích. Věří v podporu, lásku a blízkost ze strany partnera, stejně tak ve vzájemnou oddanost (Bartholomew & Horowitz, 1991). Nemají obtíže spolehnout se sami na sebe nebo požádat o pomoc druhé, ani se neobávají psychoterapeutické péče, když ji potřebují (Obegi & Berant, 2009). Vnitřní pracovní modely sebe i druhých jsou pozitivní (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Hlavní motivací k milování jedinců s jistou vazbou je vyjádření lásky ke svému partnerovi. Mají menší pravděpodobnost, že si vyberou náhodnou známou na jednu noc. Dávají přednost a jsou oddanější k sexu s vlastním intimním partnerem. Umí dobře rozpoznat zájem ze strany partnera, neboť jsou pozorní k jeho sexuálním signálům. Svou sexualitu vnímají pozitivně, umí si sex přiměřeně užít a uvolnit se při něm. Intimita v takových vztazích je vzájemná. Ačkoliv si umí sex užít i bez závazku či lásky, jsou si vědomi svých motivů a dopadem na aktuální partnerský vztah (Bogaert & Sadava, 2002).

V literatuře se můžeme setkat také s výrazem svobodný (autonomous) typ citové vazby v dospělosti (Buchheim et al., 2002, in Hašto, 2006), který je srovnatelný s jistým stylem. Lidé s autonomním typem vazby jsou adaptibilní, rané zkušenosti z blízkých vztahů považují za důležité a hodnotné pro vlastní vývoj. O zkušenostech z raných blízkých vztahů hovoří volně, otevřeně jsou schopni je reflektovat. Stejně tak dokáží vyprávět o negativních zkušenostech a umí je integrovat do pozitivního postoje (Hašto, 2005; Štefánková, 2005).

Můžeme zde zařadit i skupinu lidí, kteří neměli optimální zkušenost v raném dětství (neutvořil se jistý typ), ale získali vazbovou jistotu (earned-secure) během života (Cohn, Cowan & Pearson, 1994). V tomto kontextu jsou významné fungující partnerské vztahy, které probíhaly při dospívání či v mladé dospělosti. Fungující vztah umožňuje vytváření vzájemné interakce mezi partnery, která je charakteristická pro stabilní bezpečnou základnu (Crowell, Treboux & Watters, 2002; Macek & Lacinová, 2006; Vavrda, 2005). Zkušenost s milujícím a vnímavým partnerem dokáže modifikovat model sebe a druhých v pozitivním směru (Cassidy, 2000; Owens et al., 1995).

Úzkostně zapletený styl (preoccupied)

Úzkostně zapletený styl dospělých se kryje s úzkostně odmítavým (ambivalentním) typem citové vazby z dětství. Zapletený styl charakterizuje vyšší míra úzkostnosti a nižší míra vyhýbavosti (Brennan et al., 1998). Tito jedinci mají nízkou sebedůvěru a silnou potřebu uznání od druhých, protože se snaží přijmout sami sebe skrze partnera. Při prožívané úzkosti reagují aktivním vyhledáváním kontaktu a vyžadují ujišťování od vazbové osoby. V blízkých vztazích mají sklon být závislí a zároveň zaujímají záporný postoj k partnerovi (Bartholomew & Horowitz, 1991). Mají strach z opuštění, působí ustrašeně a úzkostně (Brennan et al., 1998). Pracovní model druhých je pozitivní, kdežto pracovní model sebe má negativní ráz (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Pro jedince se zapletenou vazbou může být složité naslouchat partnerovým myšlenkám a pocitům, protože jsou spíše egocentricky zaměřeni na vlastní problémy. Mají tendenci potlačovat své negativní emoce, nejsou schopni vyjádřit svá přání a potřeby ze strachu z kritiky (Mikulincer & Shaver, 2011). Mají spíše ambivalentní postoj k sexualitě a intimitě. Touží po uspokojení potřeb intimity a blízkosti, od partnera vyžadují uspokojení jejich silné touhy – být milován. Ovšem problém může nastat, když je tento jedinec příliš orientován na svou potřebu bezpečí, neboť se mohou vyskytnout obtíže sladit se s touhami partnera. Při intimních aktivitách s partnerem pro ně často bývá obtížné uvolnit se, pokud se příliš podrobují jeho sexuálním přáním. Motivací k sexuálnímu sbížení bývají nejistota a obavy, snaha zavděčit se partnerovi, touha být akceptován nebo potvrzení intenzivní blízkosti s partnerem. Nepříjemné zážitky často interpretují jako odmítnutí partnerem (Birnbaum, 2007; Schachner & Shaver, 2004).

Psychoterapie s jedinci se zapletenou citovou vazbou může být složitá. Jsou ochotni velmi otevřeně hovořit o svých vztazích a s nimi spojenými starostmi, ale brání se terapeutickému působení a vykazují spíše nepatrné zlepšení (Levy, Ellison, Scott & Bernecker, 2011). Jakoby „uvízli ve vztazích“, když hovoří o raných zážitcích se vztahovými postavami, cyklicky prožívají rodinné problémy. Vyprávějí o nich sice obsáhle, ale neuceleně. Často si protiřečí a nedokáží je jednoznačně zhodnotit (Buchheim et al., 2002, in Hašto, 2006). Zapletený typ se nápadně často objevuje u úzkostných poruch (Hašto, 2006).

Odmítavý (distancovaně vyhýbavý) styl (dismissing/avoidant)

Odmítavý styl dospělých je paralelou k vyhýbavému typu v dětství. Tento typ citové vazby je vymezen nižší mírou úzkostnosti a vyšší mírou vyhýbavosti (Brennan et al., 1998). Dospělí s odmítavým stylem mají tendenci si ve stresových situacích držet odstup od ostatních. Vyhýbají se závislému postavení ve vztazích, afektům a emočně nabitým blízkým vztahům. Působí jako emočně chladní a soutěživí (Obegi & Berant, 2009). Mají větší sebedůvěru než jedinci se zapleteným stylem, zdůrazňují svou sílu, mají k sobě pozitivní vztah. Znehodnocují hodnotu intimity a blízkých vztahů jako takových. Tito jedinci se cítí soběstační a nezávislí na druhých. Domnívají se, že blízké vztahy nepotřebují a poradí si sami. Strategie odstupů od blízkých vztahů chrání jejich duševní rovnováhu, udržují si tak pocit nezávislosti a hlavně nezranitelnosti. Není neobvyklé, že druhými lidmi pohrdají (Hašto, 2005; Skourteli & Lennie, 2010). Pracovní model sebe je v tomto případě pozitivní, kdežto pracovní model druhých je negativní (Bartholomew & Horowitz, 1991).

Pro jedince s odmítavou vazbou bývá problematické vyjadřovat vlastní pocity a obavy. Vykazují vyšší úroveň emocionální sebekontroly, skrývají vlastní pocity před partnerem, které by naznačovaly větší blízkost s ním. S partnerem nekomunikují příliš vřele ani láskyplně (Feeney, 1999; Floyd, 2006). Nijak zvlášť se netěší z objímání, doteků, líbání či jiných intimních aktivit. Mají tendenci vyhýbat se sexuálním aktivitám s partnerem a pohlavní styk u nich bývá méně frekventovaný. Autoerotické aktivity provozují častěji, raději se spoléhají sami na sebe. Pokud jsou s partnerem se zapleteným stylem vazby, jejich touha po větší blízkosti je často odstraší a mají ještě větší odstup. Hlavní motivací pro sexuální kontakt s partnerem je touha získat kontrolu. Častou jsou zaměřeni na své potřeby a přání, bez ohledu na partnera (Bogaert & Sadava, 2002; Gentzler & Kerns, 2004).

Charakteristické pro jedince s odmítavým stylem je bagatelizace nepříjemných (až traumatizujících) vzpomínek na zkušenosti z raného dětství, hovoří o nich chladně. Často říkají, že si nevybavují zážitky a zkušenosti z dětství, dokumentující ranou citovou vazbu (Hašto, 2005, Štefánková, 2005). Odmítavý typ vazby, se často vyskytuje u schizofrenních poruch (Hašto, 2006).

Strachuplný (bázně vyhýbavý) styl (fearful/avoidant)

Strachuplná citová vazba se překrývá s dezorganizovaným typem v dětství. Strachuplný styl vyjadřuje vysokou míru úzkostnosti i vyhýbavosti (Brennan et al., 1998). Tito jedinci se obávají odmítnutí a věří, že nejsou hodni lásky. Touží po intimitě v blízkých vztazích, současně se jí bojí. Pokud jsou konfrontováni s náročnou situací, může dojít k rozsáhlejší psychické dezorganizaci. V situacích stresu mají tendenci se stranit partnerovi, snaží se udržet distanc, aby se vyhnuli odmítnutí a zranění. Necítí se pohodlně v blízkých vztazích, nedůvěřují v sebe ani v partnera. Strachuplná vazba je charakteristická chaotičností a nepředvídatelností (Hašto, 2005). V dospělosti opakují scénář z dětství, nemohou opustit partnera, přestože se v jeho přítomnosti trápí (Lečbych & Pospíšilíková, 2012). Jejich pracovní modely sebe a druhých jsou negativní, ale i ambivalentní, mnohočetné (Bartholomew & Horowitz, 1991).

V rámci strachuplné citové vazby se můžeme setkat s pojmenováním – typ s nevyřešeným traumatem (Buchheim et al., 2002, in Hašto, 2006). Pokud vyprávějí o svých zážitcích z dětství, nadměrně se soustředí na detaily, postrádají pocit smysluplnosti a důvěry (Štefánková, 2005). Sužují je pocity viny a nejistota, které často pramení ze nešťastných zkušeností z dětství, které však nezapříčinili (Hašto, 2005). Již Mainová (1998, in Kulíšek, 2000) upozorňovala, že strachuplný typ citové vazby představuje významný faktor predikující pozdější psychické poruchy. Strachuplný typ se nápadně často vyskytuje u jedinců s hraniční poruchou osobnosti (Hašto, 2006).

2.3 Dyadická citová vazba v partnerském vztahu

Někteří autoři se přiklánějí k neměnnosti a stabilitě podoby citové vazby po dobu celého života (např. Collins & Read, 1990), jiní tvrdí, že se mění nejen přechodem do dospělosti, ale rovněž v rámci partnerských vztahů (např. Davila, Burge & Hammen, 1997). Hazanová a Shaver (1987) uvádí, že kontinuita citové vazby může být narušena podobou citové vazby druhého partnera. Oba autoři předpokládali, že změna vzorců citové vazby častěji směřuje od vazbové nejistoty k jistotě. Naopak jiné studie nepotvrdily žádnou tendenci směřování nejistoty k větší vazbové jistotě ve vztazích (např. Collins & Read, 1990). Paley, Cox, Burchinal a Payne (1999) upozorňují, že vnitřní pracovní modely citové vazby obou partnerů jsou ve vzájemné interakci a formují vzájemné chování partnerů ve vztahu.

Koncept citové vazby v rámci partnerských vztahů není možné zkoumat na základě citové vazby jednotlivců, ale je nutné zohlednit zkušenosti obou partnerů (Tran & Simpson, 2009). Partnerský vztah je komplexní, není tedy možné jednoznačně potvrdit směr vlivu vazbové jistoty a nejistoty. Cohnová s kolektivem (1992) přispěli poznatkem, že páry složené z jistého muže a nejisté ženy vykazovaly lépe fungující vztah než páry s oběma nejistými partnery. Senchak a Leonard (in Paley et al., 1999) neobjevili významný rozdíl mezi nejistými partnery a páry s vazbovou nejistotou a jistotou, domnívají se, že nejistý partner bude negativně ovlivňovat partnera s jistou vazbou.

Owensová s kolektivem (1995) zjistili, že partner s nejistotou dokáže pozitivním směrem ovlivnit nejistotou citovou vazbu jejich partnera, ale celkově takovýto pár vykazuje menší jistotou vztahu než páry s oběma jistými partnery. Páry s oběma partnery s vazbovou jistotou mají kvalitnější vztahy, než páry smíšené a páry s oběma partnery nejisté vazby (Kirkpatrick & Davis, 1994; Gagliardi et al., 2013). Úroveň závazku ve vztahu ovlivňuje důvěru v partnerovu dostupnost. Vyšší úroveň závazku postupně snižuje negativa vyplývající z nejisté citové vazby (Tran & Simpson, 2009). Davila a Cobb (2004) uvádí, že významnými činiteli posilující vazbovou jistotu v partnerském vztahu u dospělých, jsou svatba nebo narození potomka. Samotná možnost odchodu partnera a zánik vztahu představuje ohrožení vazbové jistoty (Duemmler & Kobak, 2001).

Nedávná metaanalytická studie (Candel & Turluc, 2019) se zabývala vztahem mezi vazbovou nejistotou dospělých a spokojeností ve vztazích. Zajímali se rovněž o dyadické efekty. Podařilo se jim identifikovat 132 studií, které se věnovaly tomuto tématu. Všechny 132 studií zahrnuli do jejich metaanalýzy, některé se zabývaly rovněž vztahem mezi dyadickou citovou vazbou, řešením konfliktů a spokojeností s partnerským vztahem (např. Brassard et al., 2009). Zjistili, že vyšší míra vztahové úzkostnosti i vyhýbavosti citové vazby souvisí s nižší spokojeností ve vztahu pro oba dva partnery, a že dyadický efekt je silnější v porovnání s úrovní jednoho partnera. Také zjistili, že tyto vztahy jsou ovlivněny moderátory, jako kultura, věk, status partnerského vztahu, délka vztahu a také typ publikace (jakým způsobem proměnné různé studie zkoumaly). Tato studie shrnula předcházející zjištění týkající se citové vazby dospělých a spokojenosti v jejich partnerských vztazích, zejména pak dyadických souvislostí (Candel & Turluc, 2019).

2.3.1 Genderové rozdíly a dyadická citová vazba

Paley s kolektivem (1999) zjistili, že podoba citové vazby ženy nemá významný vliv na fungování muže ve vztahu. Kdežto podoba citové vazby muže se významně podílí na chování ženy ve vztahu. Ženy jistých mužů mají v partnerském vztahu pozitivnější přístup než ženy odmítavých mužů. Gagliardiiová s kolektivem (2013) se zabývali rozdíly ve vnímané kvalitě partnerského vztahu mezi páry s rozlišnou citovou vazbou. Smíšené páry s nejistou vazbou ženy a jistou vazbou muže vnímaly vztah jako kvalitnější, nežli páry s jistou vazbou muže nejistou vazbou ženy. Protože Kirkpatrickovi a Davisovi (1994) vyšly obdobné výsledky, nabízejí vysvětlení. Významnější vliv vazbové jistoty muže ve vztahu nejspíš souvisí s tradičním způsobem výchovy chlapců, která klade důraz na jejich nezávislost. Monteoliva s kolektivem (2012) zjistili, že odmítavý typ vazby u mužů, podporuje genderové stereotypy jako skrývání svých pocitů a vyhýbaní se intimitě. Ženy s odmítavým stylem se v rámci komunikace svých pocitů významně nelišily od žen s jistým stylem vazby. Což může být, stejně jako u mužů, odrazem tradiční genderové role žen, neboť ženám záleží více na udržování vztahu a cítí se být zodpovědnější za fungování vztahu.

2.3.2 Sociodemografické rozdíly a citová vazba

Hašto a kolektiv (2018) zkoumali sociodemografické rozdíly v rámci zastoupení dimenzí citové vazby na tuzemské populaci (15–88 let), podobně jako jiné studie (např. Busoner et al., 2014; Kašćáková et al., 2016). Nejistili významné rozdíly mezi pohlavím v zastoupení úzkostnosti a vyhýbavosti při porovnání jednotlivých věkových skupin. Oproti tomu ve studii Chopika, Edelsteina a Fraleyho (2013), která probíhala na rozsáhlém internetovém vzorku (18–70 let), autoři zjistili významný pokles vazbové úzkostnosti s věkem. Při porovnání jednotlivých vzdělanostních skupin nebyly nalezeny významné rozdíly v úzkostnosti, pouze nižší míra vyhýbavosti byla identifikována u jedinců s VŠ vzděláním oproti jedincům s dosaženým ZŠ a učňovským vzděláním (Hašto et al., 2018).

Autoři zjistili, že jedinci žijící osaměle mají vyšší míru úzkostnosti oproti jedincům, kteří žijí v manželství a vyšší míru vyhýbavosti oproti jedincům žijícím v manželství a partnerství, nebo s jinými lidmi (s rodiči, vnoučaty, sourozenci, spolubydlícími). Skupiny lidí v manželském svazku měly nižší míru úzkostnosti než rozvedení a „single“, také nižší míru vyhýbavosti oproti ovdovělým, rozvedeným a „single“. Rovněž jedinci ve společném soužití jako druh a družka, měli významně nižší úroveň oproti ovdovělým a rozvedeným (Hašto et al, 2018). Tyto poznatky korespondují se zjištěními Chopika s kolegy (2013), kdy

měli jedinci žijící osaměle vyšší vazbovou úzkostnost ve všech věkových kategoriích a vyšší vztahovou vyhýbavost než jedinci žijící ve vztazích. Vyšší míra vztahové úzkostnosti a vyhýbavosti odpovídají zjištěním, že vztahové dimenze jsou prediktorem vztahové kvality (Nofle & Shaver, 2006). Jedinci s jistou vazbou jsou spokojenější v manželství, naopak jedinci s vyšší mírou vztahové úzkostnosti a vyhýbavosti mohou mít ve vztazích různé dysfunkční myšlenky, pocity a chování, což může vést k oboustranné nespokojenosti ve vztahu (Hašto et al., 2018; Hirschberger, Srivastava, Marsh, Cowan & Cowan, 2009).

2.4 Mladá dospělost a partnerské vztahy

Mladou dospělost si vymezíme od 20/22 do 30/32 let života jedince (Příhoda, 1967; Švancara, 1986). Podle Eriksona (2015) představuje mladá dospělost období intimity, na jejímž konci se vynořují počátky generativity. Období mladé dospělosti se nazývá genitálním psychosexuálním stádiem. Mladí dospělí, kteří vycházejí z adolescentního hledání pocitů identity, obvykle touží po propojení své identity s partnerem ve vzájemné intimitě. Oproti experimentování se svou sexualitou z předchozích stádií, mladí dospělí hledají v rámci intimního vztahu partnera, který vzbuzuje naději, že se budou doplňovat a shodovat v oblasti sexuality, přátelství, zájmů či zaměstnání. Jestliže se jedinci podaří intimní vztah nalézt, ego (já) nabývá nové kvality (ctnosti) – lásky. Láska představuje schopnost hluboké a vzájemné náklonosti ve vzájemně prožívaném vztahu. Psychosociální krizí, kterou mladí dospělí řeší, je intimita oproti izolaci. Vratká identita může vytvářet vztahy vyhýbavé, které povedou k izolaci. Pocit izolace se pak potenciálně může stát jádrovou patologií mladé dospělosti (Erikson, 2015; Uhrová in Hall & Lindzey, 2002).

Mladá dospělost je typická upevněním identity, hledáním partnera, volbou povolání, v lepším případě i dosažením zralosti spatřované v seberealizaci. Identita mladých dospělých zahrnuje nejen vědomí vlastní jedinečnosti, také přijetí dospělých vztahů, rolí a osobní perspektivy (Lacinová, Ježek & Macek, 2016). Různí jedinci dosahují zralosti v různém věku a různou rychlostí. Dosažení zralosti (psychické dospělosti) souvisí s vyšší sebejistotou, vědomím vlastních kompetencí a schopností převzít zodpovědnost za vlastní činy. V mladé dospělosti jedinec přijme stabilní profesní postavení, může uzavřít manželství a stát se rodičem. Zlepšuje se úroveň emoční regulace a stabilizace emočního prožívání (Vágnerová, 2007).

Na vývoj osobnosti působí i očekávání společnosti. Pak může docházet k ukvapeným rozhodnutím, jako brzké společné bydlení s partnerem, předčasné rozhodnutí o manželském svazku nebo volba aktivit, které vedou ke ztrátám v ekonomické oblasti či strádání ve vzdělávání (Meier & Allen, 2008). Přejít z adolescence k dospělosti může být rámován podle Arnetta (2004), tzv. vynořující se dospělosti. Podobně Katrňák, Lechnerová, Pakosta a Fučík (2010) zjistili, že po období adolescence do zhruba třicátého roku života, existuje etapa jakési mladší dospělosti, která je vyplněna kombinací cestování, studia, krátkodobějších vztahů a počátky pracovní kariéry. Mnoho mladých lidí mezi dvacátým a třicátým rokem žijí partnerským životem a sňatek či rodičovství odkládají o několik let později. Předpokládají, že se postupně ekonomicky osamostatní.

Lacinová, Umemura, Bouša, Širůček a Michalčáková (2016) uvádějí v rámci projektu Cesty do dospělosti (Lacinová et al., 2016), že toto období je vhodné pro exploraci různých variant a možností partnerského života. Mladý dospělý na základě různých zkušeností s partnerstvím získává představu, jaké by měl mít „optimální“ vlastnosti životní partner, ještě než dojde k uzavření dlouhodobého závazku. Partnerské vztahy mladých dospělých mohou nabývat odlišné intenzity, kvality a forem. Bývají mnohdy nestabilní a zaměřené na vlastní potřebu explorační. Doposud není jasné, jestli prodloužená možnost k delší době explorační při hledání „pravého“ partnera přináší spíše rizika nebo benefity pro následující dlouhodobé partnerské vztahy a rodičovství.

Sternberg (1987) uvádí teorii partnerských vztahů založenou na triádě základních vztahových složek. První z nich je intimita, vymezená potřebami poznání, otevřenosti, sdílením přítomnosti i budoucnosti, vzájemnou důvěrou a respektem či naplňováním společných cílů partnerů. Druhou komponentou partnerského vztahu je milostná touha, která na začátku vztahu přesahuje nad intimitou. Poslední komponentou partnerského vztahu je připoutání. Připoutání odráží citové pouto k partnerovi, které se postupně vytváří v průběhu vztahu a je signálem jeho stability. Kombinací těchto tří komponent rozlišujeme dva relativně stabilní přístupy k partnerství. Vášnivě partnerství převažuje právě v mladém dospělosti, je plné romantiky, emocí a představuje zdroj zkušeností. Jedná se o fázi romantické zamilovanosti, vyskytuje se nezávazný sex. Časem přichází touha po trvalejším partnerském vztahu, tzv. partnerské přátelství. V rámci partnerského přátelství je kladen důraz na jistotu vzájemné podpory, intimitu a solidaritu. Nejčastěji se vyskytuje u partnerů, kteří se rozhodnou založit rodinu. Tato fáze je spojená s racionalitou, přátelstvím či ohledem na partnera (Vágnerová, 2007).

Nesezdané soužití partnerů (kohabitace)

Nesezdané soužití chápeme jako formu partnerského vztahu, kdy oba partneři nejsou formálně oddáni, společně sdílejí domácnost a spolu hospodaří (Kratochvíl, 2009). Lidé v něm mají možnost uspokojit potřebu naplněného a trvalého partnerství, současně si uchovávají nezávislost (Vágnerová, 2007). Partnerům však může chybět jistota trvalosti vztahu a mohou z partnerství kdykoliv nezávazně vystoupit (Šulová, 2011). Nesezdané soužití slouží buď jako předstupeň manželství (Fulínová, 2015) nebo se jedná o společné soužití místo manželství (bezdětné i s dětmi), kdy partneři sňatek neplánují, sňatek se jim z individuálních důvodů nevyplatí nebo nemají potřebu stvrdit vztah zákonně (Možný, 2008; Rabušic, 2001). Také se vyskytují dočasné formy soužití, např. porozvodové (Rabušic, 2001).

Partnerství bez soužití

Jedná se o dvojice v partnerském vztahu kteří spolu nežijí. Obvykle se vyskytuje v začátcích vztahu nebo u nesezdaných mladých párů (zatím si společné bydlení nemohou dovolit). U partnerských dvojic ve starším věku může být častým důvodem odděleného žití neochota vzdát se nezávislosti nebo nejistota, zda ve vztahu chtějí setrvat. Také různé překážky, jako výkon v zaměstnání v dalekých místech. Ani u manželských párů není tento typ vztahu vyloučen (Formánková & Křížková, 2014).

2.4.1 Vývoj partnerského vztahu v kontextu citové vazby

Skrze intimní vztah vytváří partnerství svou vlastní párovou identitu (Vágnerová, 2007). Teoretický model vývoje partnerských vztahů vytvořily Zeifmanová s Hazanovou (2008), představuje paralelu k fázím vývoje rané citové vazby.

Fáze prvotního namlouvání

Proces namlouvání na počátku vnikajícího partnerského vztahu je charakteristický afiliací, flirtováním či nezávaznými sexuálními náznaky (Lacinová & Michalčáková, 2014). Podobně jako se novorozeně snaží udržet kontakt s pečovatelem prostřednictvím vrozeného repertoáru chování, jedná se o fázi nekritické sociability, před vnikem citového pouta (Kulisek, 2000; Štefánková, 2011). Stejně tak dospělí se snaží svým chováním zvýšit možnost pokračování kontaktu s potenciálním partnerem (Lacinová & Michalčáková, 2014).

Fáze zvýšené selektivity ve vyhledávání vztahové osoby

V této fázi vývoje partnerského vztahu je znatelné upřednostňování partnera před ostatními a zvyšuje se míra závazku vůči této osobě (Lacinová & Michalčáková, 2014). Fáze zvýšené preference ve vyhledávání partnera je blízká fázi utváření rané citové vazby, kdy zhruba od třetího až sedmého měsíce věku dítěte je schopno odlišit primární pečující osobu od dalších dospělých. Čímž je umožněno konkrétnější zaměření vazebného chování k této osobě, ve chvílích pocíťovaného diskomfortu (Kulísek, 2000; Štefánková, 2011). Tato fáze je typická vyšší četností tělesného kontaktu, škádlením, mazlením a verbální komunikací plnou zdobnělin či něžného oslovování, obdobně v dospělosti můžeme láskyplné chování nalézt mezi zamilovanými partnerskými dvojicemi (Lacinová & Michalčáková, 2014).

Fáze společného soužití

Pokud vývoj partnerského vztahu vyústí v nesezdané soužití (dnes mnohem častější), kdy se oba partneři rozhodnou o společné domácnosti a společném hospodaření nebo ve formální svazek manželství, pak je tato fáze srovnatelná s ohraničením rané citové vazby dítěte (Lacinová & Michalčáková, 2014). Okolo sedmého měsíce dítě obvykle následuje primární pečující osobu a vyjadřuje silný separační protest, když je odloučeno od této osoby. S vazebnou postavou dítě udržuje blízkost, v případě potřeby dítěti poskytuje bezpečný přístav, při odloučení vyvolá separační reakci (distres) dítěte a posiluje explorační chování poskytováním bezpečné základny (Kulísek, 2000; Štefánková, 2011). V dospělosti jsou všechny výše zmíněné typy vazebného chování zaměřené k partnerovi, toto chování je vzájemné, reciproční (Lacinová & Michalčáková, 2014).

Fáze poklesu vazebného chování mezi partnery

Poslední fáze je spojená s poklesem pro okolí zřejmého vazebného chování. V tomto období se pozornost partnerů zaměřuje, kromě aspektů vzájemného vztahu, směrem k dalším oblastem života, jako volnočasové aktivity, přátelské vztahy či práce. Toto stádium odpovídá závěrečné fázi utváření rané citové vazby, na cíl zaměřené partnerství, kterou charakterizuje vývoj dítěte v oblasti kognitivních funkcí (Lacinová & Michalčáková, 2014). Do čtvrtého roku věku dítěte postupně probíhá snižování absolutní závislosti dítěte na pečující osobě, rozvíjí se autonomie, sebeuvědomění, základ identity či empatie. Dítě začíná vnímat potřeby druhých a chápe, že i jeho pečující osoba má své vlastní potřeby, které se mohou v některých situacích lišit od jeho vlastních (Kulísek, 2000; Štefánková, 2011).

2.4.2 Naplňování psychických potřeb a citová vazba k partnerovi

Pro zdravý partnerský vztah je nutností uspokojování psychických potřeb obou partnerů (Vágnerová, 2007). La Guardiaová s Ryanem, Couchmanem a Decim (2000), se zabývali intraindividuální variabilitou citové vazby v rámci blízkých vztahů dospělých. Vytvořili sebedeterminační teorii, skrze kterou empiricky ověřili, že vazbová jistota je formována senzitivními reakcemi blízkých vůči třem specifickým potřebám – autonomie, vztahovosti, kompetence. Různá spokojenost ze saturace těchto potřeb v různých vztahových kontextech se podílí na interindividuální variabilitě prožívané jistoty. Vazbová jistota je spojena s naplňováním zmíněných psychologických potřeb. Partnerské vztahy představují jeden z kontextů, ve kterém se naplňování těchto potřeb odehrává (La Guardia & Patrick, 2008).

Potřeba autonomie

Deci (1975, in Lacinová & Michalčáková, 2014) autonomii vymezuje jako chování, které je podporováno individuální vůlí jedince, iniciováno skrze ego (já), je prožíváno jako vnitřně angažované a zcela dobrovolné. Nízká míra či absence autonomie je charakterizována pocitem, že je chování kontrolováno zvenčí nebo je k určitému chování jedinec donucen. Autonomii lze chápat nejen jako individuálnost a nezávislost, také jak vědomé rozhodování se a spolurozhodování s partnerem (Lacinová et al., 2016).

Potřeba kompetence

Potřeba kompetence představuje vědomí svých dovedností a schopností v rozmanitých činnostech, prováděné s pocitem dobrého zvládnutí. Vyznačuje se také tendencí k ovlivňování okolí. Kompetence souvisí s vyhledáváním výzev, exploračí a zvědavostí. Uspokojení potřeby kompetence závisí na angažovanosti jedince v aktivitách, které umožňují prožívání úspěchu nebo rozšiřují kapacitu jednotlivce nehledě na určitou odměnu (Ryan & Deci, 2000; Lacinová & Michalčáková, 2014).

Potřeba vztahovosti

Vztahovost vyjadřuje potřebu někomu náležet a někam patřit. Je vymezena tendencí vytvářet stabilní a silné mezilidské vztahy napříč různými sociálními kontexty. Uspokojení všech tří psychologických potřeb je zásadní pro psychický růst (Ryan & Deci, 2000; Lacinová & Michalčáková, 2014).

V partnerských vztazích můžeme vymezit citlivost reakcí partnera, jako podporu naplňování potřeb autonomie, vztahovosti a kompetence, zároveň je nutná k získání a udržení pocitu jistoty v rámci partnerství. Vztah mezi vazbovou jistotou a uspokojováním psychických potřeb ve vztahu funguje buď recipročně (La Guardia et al., 2000) nebo jednosměrně (Leak & Cooney, 2001). Jedinci, kteří uvádějí vyšší vazbovou jistotu v partnerství, v něm současně zažívají uspokojení psychických potřeb, což funguje i naopak. Jedinci prožívají vyšší naplnění psychických potřeb ve vztahu s jistým partnerem (Lacinová & Michalčáková, 2014). Leak a Cooney (2001) u vysokoškolských studentů zjistili jednosměrný vztah mezi vazbovou jistotou a uspokojováním psychických potřeb. Vazbová jistota měla vliv na pocíťovanou sebedetreminaci v partnerských vztazích, která pak predikovala úroveň psychické pohody.

Weie se Shafferem, Youngem a Zakalíkem (2005) ve své studii zjistili, že pocit spokojenosti z naplňování psychických potřeb úplně zprostředkoval vztah vazbové vyhýbavosti k depresi, osamělosti a studu, kdežto v případě vazbové úzkostnosti, byl vztah zprostředkován jen částečně. Spokojenost z naplňování psychických potřeb představuje spíše mediátor mezi vyhýbavou citovou vazbou a negativním prožíváním. Patrick, Knee, Canevellová a Lonsbaryová (2007) se zaměřili na vztahy mezi naplňováním psychických potřeb a závazkem, spokojeností, vnímáním konfliktu a reakcí na konflikt v partnerských vztazích. Prokázali, že uspokojování těchto potřeb pozitivně souvisí s pozitivními emocemi, sebehodnocením a vitalitou, ale negativně souvisí s vazbovou úzkostností, vyhýbavostí a negativními emocemi. Uspokojení psychických potřeb v partnerském vztahu souvisí se závazkem, spokojeností, nižší mírou vnímaných konfliktů a menší defenzivou při konfliktu.

2.5 Stručný přehled metod posouzení citové vazby

Zatím jsme si uvedli metody měření citové vazby v dospělosti jako polostrukturovaný rozhovor AAI Mainové s kolektivem (1985), sebesposuzovací metoda Hazanové a Shavera (1987), která pracuje se třemi kategoriemi citové vazby nebo Relationship Questionnaire, RQ Bartholomewové a Horowitz (1991), vycházející z dvou dimenzí citové vazby a následně vytvořenými čtyřmi typy citové vazby. Pro posouzení aktuálních partnerských vztahů se využívá také metoda Current relationship interview, CRI (Crowell & Owens, 1996, in Lacinová, 2015a). Podobně jako AAI (zjišťování vztahu k rodičům) je CRI (zjišťování vztahu k partnerovi) metodou polostrukturovaného rozhovoru. Pro diagnostiku citové vazby je možné použít i projektivní metody. Pro přímou identifikaci stylů citové vazby byla

vytvořena metoda Adult attachment projective, AAP (George & West, 2001). Při vyhodnocování jsou využívány kategorie citové vazby odvozené od Aisworthové.

Postupně byla vytvořena řada sebesuzovacích škál a dotazníků, které nejsou časově tak náročné a jsou jednodušší na administraci i vyhodnocení. Určitá nevýhoda těchto metod tkví zachycení spíše uvědomované stránky citové vazby, kdežto AAP a AAI jsou schopny odkrývat i její neuvědomované aspekty (Crowell, Fraley & Shaver, 2008). V souvislosti se sebesuzujícími škálami vyvstala otázka, zda je výhodnější kategoriální nebo dimenzionální přístup. Na základě analýz všeobecných a specifických systémů vazbových orientací (Fraley, Hudson, Heffernan & Segal, 2015), kategorické modely citové vazby nejsou příliš vhodné pro posuzování individuálních rozdílů, které jsou lépe charakterizovány dimenzionálním modelem (Kaščáková et al., 2016). Jako vhodnější se dimenzionální model jeví, neboť sebesuzování obvykle vychází z předpokladu, že se jedinci liší v míře, jakou manifestují osobnostní charakteristiky, které se podílejí na celkovém obrazu typu citové vazby (Seitl et al., 2016).

Dvě dimenze byly identifikovány u nástrojů Adult attachment questionnaire (Simpson, 1990) a Experiences in close relationships, ECR (Brennan et al., 1998), obdobně jako tomu bylo u Relationship questionnaire (Bartholomew & Horowitz, 1991). Experiences in close relationship, ECR je široce užívaným nástrojem pro posuzování citové vazby v dospělosti a liší se od předchozích ve spojení s teorií dynamiky citové vazby, v tomto rámci se uplatňují strategie vazebného chování. Dotazník zjišťuje dvě vazbové dimenze, úzkostnost a vyhýbavost (Brennan et al., 1998). Po jejich ortogonálním (vzájemně kolmém) promítnutí vzniknou čtyři kvadranty, které reprezentují jednotlivé styly citové vazby. Pozor, nejsou úplně shodné s kvadranty dotazníku RQ, protože dimenze ECR jsou 45° rotací původních dimenzí RQ (Mikulincer & Shaver, 2007), což jsme si ukázali již v obrázku č. 1.

Fraley, Waller a Brennan (2000) se snažili o lepší rozlišení na bezpečném (jistém) konci obou škál původní metody ECR, proto reanalyzovali její původní soubor položek prostřednictvím teorie odpovědí na položku (IRT), díky tomu se jim podařilo vytvořit revidovaná verze, tedy ECR-R, Experience in close relationships revised. V rámci revidované verze ECR-R existují zahraniční populační studie (např. Busoner, Martini, Zavattini & Santona, 2014) a klinické studie (např. MacDonald, Berlow & Thomas, 2013), které svědčí pro kvalitu tohoto dotazníku, ale zatím chybí reprezentativní vzorky.

Českou verzi ECR validovali na vzorku studentů Lečbych a Pospíšilíková (2012), později ECR-CZ validovali Seitzl s kolegy (2016) na populačním vzorku 1072 respondentů. První reprezentativní výzkum ECR-R v ČR udělali Kaščáková s kolektivem (2016), přičemž vznikla validovaná zkrácená verze českého dotazníku – Prožívání blízkých vztahů, ECR-R-16. O něco později Hašto s kolektivem (2018) validovali na reprezentativním vzorku 1800 respondentů metodu ECR-R, znovu přeložili plnou verzi dotazníku a upravili některé problematické položky (např. dvojitý zápor). Na Slovensku validovali nástroj Rozvadský-Gugová a Heretik (2011) nebo Gugová, Heretik a Hajduk (2014).

V roce 2019 vznikla souhrnná práce základních variant české podoby metody ECR, kterou sepsali autoři těchto verzí (Cígler et al., 2019). Zmíněná práce zahrnuje popis základních psychometrických vlastností a specifík i pro odvozené verze. Patří zde dlouhé verze (36 položek) ECR (Lečbych & Pospíšilíková, 2012) a ECR-R (Hašto et al., 2018), lišící se tím, jestli škály vztahové úzkostnosti a vyhýbavosti spolu korelují. V ECR jsou obě škály nezávislé, ale má nižší obsahovou validitu. V ECR-R jsou škály lehce pozitivně korelovány, ale validita rozšířena. Obě metody jsou vhodné administrovat tam, kde je dostatek časového prostoru a umožňují přesnější měření. Existují i zkrácené verze obou škál. Pro ECR je to mírně zkrácená metoda ECR-CZ (Seitzl et al., 2016) a ECR-R-16 (Kaščáková et al., 2016) představuje poloviční rozsah položek ECR-R. Obě zkrácené verze umožňují administraci ve velmi krátkém čase. Můžeme se setkat s metodou ECR-RS (Macek et al., 2016), která díky své extrémně zkrácené délce sice umožňuje hodnocení vztahu k více vztahovým osobám, ale na úkor nejisté validity součtových skóre (Cígler et al., 2019).

3 KONFLIKTY V PARTNERSKÝCH VZTAZÍCH

Pro partnery může být vzájemná koordinace zájmů a chování více či méně složitá. Pokud dochází k neshodám, nemusí, ale mohou vyústit v konflikt. Matějková (2007) konflikt v partnerském vztahu chápe jako střet potřeb, zájmů, pocitů, postojů, hodnot, ideálů a cílů. Ke konfliktům v partnerských vztazích dochází mnohdy častěji než v jiných sociálních vztazích (Birditt, Fingerman, & Almeida, 2005). Způsob, jakým partneři zvládají neshody a konflikty, je možné považovat za silný indikátor zdravého vztahu a jeho fungování. Existuje mnoho modelů zvládnutí konfliktu ve vztahu, které podporují konstruktivní zvládnutí konfliktu (Canary, 2003; Cuaghlin, Vangelisti & Mikucki-Enyart, 2006; Roloff, 2014).

3.1 Vymezení konfliktů v partnerských vztazích

V rámci intimních vztahů je konflikt něčím více, než jen neshodou mezi partnery nebo opozicí jednoho z partnerů. Konflikt představuje relativně stabilní prvek partnerské interakce a vniká tehdy, když motivy, názory, cíle či chování obou partnerů jsou nekompatibilní (Cahn, 1992). Gottman a Driverová (2005) uvádějí, že konflikt vznikne tam, kde byla vzájemná interakce partnerů nutná, ale ve skutečnosti nebyla realizována. Peterson (in Zacchilli, Hendrick & Hendrick, 2009) konflikt definuje jako interakci dvou jedinců v rámci které brání v jednání jeden jedinec druhému. Canary (in Zacchilli et al., 2009) uvádí, že některé definice charakterizují konflikt jako epizodu, která je přesně vymezená, jiné konflikt považují za činnost, která neustále probíhá a vyplývá z dynamiky vztahových procesů partnerského soužití (Plaňava, 2000).

Konflikty se v partnerských vztazích vyskytují přirozeně a neovlivňují vztah pouze negativně, neboť za určitých podmínek vedou k rozvoji a udržování spokojenosti i prohloubení intimity ve vztahu (Le & Agnew, 2001; Pietromonaco et al., 2004; Ricco & Sierra, 2017). Konflikty tedy nemají jasně vymezený pozitivní nebo negativní vliv na partnerský vztah a jsou nevyhnutelným následkem rozvoje a změn na stranách obou partnerů (Corcoran & Mallinckrodt, 2000).

3.1.1 Konflikty mezi partnery v kontextu kvality vztahu

Konflikty jsou poznávány, vyjadřovány a řešeny prostřednictvím vzájemné komunikace a mohou být různého druhu (Canary, Cupach & Messman, 1995). Neshody párů mohou mít důležitou pozitivní interpersonální funkci, nutí partnery vyjádřit odlišné názory obou stran a vyjednávat o vzájemně výhodných kompromisech (Fincham, 2003). Negativní neboli destruktivní řešení konfliktů se projevuje v interakci mezi partnery nekonstruktivní kritikou, obviňováním, neangažovaností, projevy nepřátelství (Booth & Crouter, 2001), nátlakem na partnera tak, aby vyhověl druhému (Heavey, Layn & Christensen, 1993) či vyhýbáním se konfrontaci (Cummings & Davies, 2010). V dlouhodobé perspektivě nevypovídá o kvalitě partnerského vztahu dovednost vyhnout se problémům a konfliktům, ale spíše užívání efektivních strategií při sladování potřeb osobních s párovými (Lacinová, 2012).

Strategie, kterých partneři užívají při řešení svých konfliktů závisí na fungování jejich vztahu. Způsob, kterým zvládají partneři své konflikty souvisí se spokojeností partnerů v daném vztahu, ale také s délkou tohoto vztahu a rizikem rozchodu (Gottman & Driver, 2005). Partnerství s četnými konflikty vykazují nižší spokojenost ve vztahu a vyšší míru rozhodů (Gill, Christensen & Fincham, 1999, Gottman & Notarius, 2002). Pokud partneři neukončí konfliktní interakci, když už není potřebná, může to vést k narušení fungování vztahu. Mezi neškodlivější druhy konfliktů patří ty s vysokou mírou agresivity a hostility, neboť partnerům stěžují ukončení konfliktní interakce a zotavení se z něj (Gottman & Levenson, 1992). Páry, které jsou schopné zotavit se z konfliktu a obnovit intimitu krátce po hádce, jsou připravené se jim nevyhýbat a čelit jim, když nastanou. Jsou méně náchylné k nevyřešeným záležitostem, které by narušovaly jejich vztah (Prager et al., 2015).

Pokles četnosti konfliktů v partnerském vztahu obvykle závisí na vzájemném přizpůsobení se partnerů a délce vztahu. Partneři v dlouhodobém vztahu mohou díky společně trávenému času postupně vyvíjet k lepší vzájemné toleranci a mohou se naučit řešit případné rozpory pomocí konstruktivního přístupu (Johnson, Amoloza & Booth, 1992). Dlouhodobé partnerství s sebou přináší stereotyp a rutinní chování, to může působit protektivně, ale i opačně, neboť habituace se může podílet na nižší frekvenci prožívaných pozitivních zážitků (Lacinová, 2012). S řešením konfliktů souvisí i sebehodnocení partnerů. Jedinci s nízkým sebehodnocením a dispozicí k negativním afektům jsou náchylnější mylně a negativně interpretovat chování jejich partnerů a jsou citlivější vůči pocitům odmítnutí nebo ohrožení. Tyto faktory mohou vést ke snížení schopnosti vrátit se k pozitivním emocím a důvěrnému kontaktu s jejich partnerem (Pietromonaco & Barrett, 1997).

3.2 Strategie řešení konfliktů v partnerském vztahu

Problematika konfliktů v partnerství je zkoumána různými způsoby. Často používané strategie řešení konfliktů zahrnuje koncept Sillarse (in Zacchilli et al., 2009) a rozlišuje tři typy strategií: integrativní, distributivní a vyhýbavé. Integrativní strategie jsou spojovány se spoluprací ve vztahu s partnerem (směřování k druhému). Dále distributivní strategie, které se projevují používáním kritiky a sarkasmu vůči partnerovi (směřování proti druhému). Vyhýbavé strategie jsou typické změnou tématu při konfliktu nebo odmítáním existence konfliktu jako takového (směřování od druhého). Integrativní strategie řadíme mezi konstruktivní způsoby řešení konfliktů, distributivní strategie mezi destruktivní způsoby řešení a vyhýbavé strategie nelze přesně vymezit a zařadit.

Rahim (1983) vytvořil škálu zaměřenou na zjišťování stylů řešení konfliktů mezi kolegy či nadřízenými a podřízenými v organizacích. Rahimova škála (ROCI) je postavena na dvou hlavních dimenzích. Jedná se o dimenze zájmu o sebe a zájmu o druhé. Zájem o sebe (concern for self) představuje způsob řešení konfliktů, který uspokojí především vlastní zájmy a potřeby. V rámci dimenze zájmu o druhé (concern for others) převládá snaha vyřešit konflikt podle přání a požadavků druhého. Na základě kombinace těchto dvou dimenzí bylo Rahimem (1983) identifikováno pět stylů řešení konfliktu: integrující (integrating) kompromisní (compromising), úslužný (obliging), dominantní (dominant) a vyhýbavý (avoiding), reprezentující pět nezávislých faktorů.

Integrující styl řešení konfliktů je v tomto podání typický úsilím maximalizovat kýžený výsledek na obou stranách. V rámci kompromisního stylu řešení konfliktů se obě strany z části vzdají svých zájmů. Pro oba styly platí vysoký zájem o druhé i sebe. V případě integrujícího stylu je usilováno o maximalizaci výhod pro obě strany, kdežto u kompromisního stylu dochází k ukončení konfliktu již při dosažení minimálního uspokojení zájmů a potřeb, bez hledání nejlepšího řešení pro obě strany. Úslužný styl souvisí s vysokým zájmem o druhé a nízkým zájmem o sebe. Lidé s touto strategií často potlačují své potřeby a ustupují druhým lidem při řešení konfliktů. Opakem je styl dominantní, který je spojen s vysokým zájmem o sebe a nízkým zájmem o druhé. Vyznačuje se snahou o dosažení uspokojení vlastních potřeb a cílů na úkor druhých. Lidé s vyhýbavým stylem se snaží konfliktům vyhýbat, investují do řešení minimum úsilí a mají obě dimenze zájmu o sebe i o druhé nízké (Corcoran & Mallinckrodt, 2000; Rahim, 1983).

Podobně jako s pomocí Rahimovy škály můžeme identifikovat pět nezávislých faktorů, také Zacchilli a kolegové (2009; 2012) se snažili vytvořit škálu zjišťování typů řešení konfliktů v partnerských vztazích, kde by jednotlivé styly na sobě byly nezávislé. Zaměřili se na běžné každodenní interakce partnerů a jejich způsoby řešení konfliktů. Nezabývali se příčinami vzniku samotného konfliktu, ale jakým způsobem se k sobě partneři chovají v konfliktních situacích. Autoři vytvořili nástroj Romantic partner conflict scale (RPCS), prostřednictvím této škály můžeme identifikovat šest způsobů řešení konfliktu – kompromisní (compromise), separační (separation), vyhýbavý (avoidance), submisivní (submission), dominantní (domination) a reaktivní (interactional reactivity) styl.

Kompromisní styl zahrnuje spolupráci a vyjednávání se záměrem dosáhnout maximálního uspokojení zájmů a potřeb obou partnerů. Separační styl se vyznačuje strategií vychladnutí (cooling off) a odložením konfliktní diskuze na později. Vychladnutí reprezentuje časový interval, který slouží k uklidnění rozbouřených emocí. Partner s vyhýbavým stylem konfliktů se snaží zamezit tomu, aby nějaký konflikt vůbec začal, konfliktu s druhým partnerem se vyhýbá. Submisivní styl je charakterizován tendencí jedince ustupovat požadavkům druhého, bez zjevného úsilí o naplnění potřeb vlastních, s cílem uspokojit partnera nebo ukončit konflikt. Naopak partner s dominantním stylem řešení konfliktů se snaží zvítězit v konfliktní situaci nad druhým partnerem. Reaktivní styl se vyznačuje emoční nevyrovnaností, verbální agresí (urážky) a nedůvěrou k partnerovi (Zacchilli et al., 2009).

Jednotlivé strategie jsou rozděleny do dvou skupin, konstruktivní a destruktivní způsoby řešení konfliktů. Pod konstruktivní strategie patří kompromisní styl a přispívají ke zlepšení kvality partnerského vztahu. Součástí destruktivních strategií jsou dominantní a reaktivní styl, tyto strategie narušují kvalitu vztahu a jsou pro druhého zraňující. Přiřazení jednotlivých stylů k destruktivním či konstruktivním strategiím není jednoznačné a závisí i na jiných faktorech, jako například situační kontext, ve kterém se konflikt odehrává. Proto separační i vyhýbavý styl nelze přesně zařadit. Submisivní styl může být za určitých okolností destruktivní a zraňovat druhého partnera (Zacchilli et al., 2009). Také vyhýbání se konfrontaci v aktuálním konfliktu můžeme hodnotit i jako užitečnou konstruktivní strategii, která může zabránit například eskalaci fyzického násilí. Ovšem z dlouhodobého hlediska vyhýbavé chování riziko nesnižuje (Lacinová, 2012).

4 VZTAH CITOVÉ VAZBY S ŘEŠENÍM KONFLIKTŮ V PARTNESRTVÍ

Citová vazba představuje jeden z faktorů, který se podílí na řešení konfliktů v partnerském vztahu. Pomáhá predikovat, jak partneři na základě individuálních rozdílů reagují v konfliktních situacích. Způsoby řešení konfliktních situací tedy závisí na podobě citové vazby partnerů (Pietromonaco et al., 2004). Hodnocení konfliktu a prožívání či chování s tím spojené, jsou ovlivněny pracovními modely sebe i modely druhých. Podoba pracovních modelů působí na to, jak silně vyhodnotí jedinec konflikt jako ohrožení vazebného pouta s partnerem (Mikulincer & Shaver, 2004). Míra vyhodnocení konfliktu jako hrozby pro citovou vazbu k partnerovi vyvolává vazebné chování. Nejistá citová vazba bývá spojována s intenzivnějšími konflikty (Brassard et al., 2009) a nespokojeností v partnerství (Candel & Turluc, 2019). Nutno podotknout, že jedinci s nejistou citovou vazbou nejsou vždy odsouzeni k nekvalitním a nespokojeným vztahům. Chování, které souvisí s nejistou citovou vazbou, vyústí v negativní strategii v případě, že systém citové vazby je aktivován v situaci, která je vnímána jako ohrožení citového pouta (Saavedra, Chapman & Rogge, 2010).

4.1 Citová vazba partnera a řešení konfliktů

Pietromonacová s kolegy (2004) konflikt chápou jako prostředek zlepšování intimity ve vztahu, současně jako ohrožení citové vazby. Jestli bude převládat u jedince konflikt jako výzva nebo konflikt jako hrozba, závisí na pracovních modelech citové vazby. Jedinci s jistotým typem vazby počítají v případě potřeby se spolehlivostí a dostupností jejich partnera, nemusí vnímat konfliktní situaci jako hrozbu pro citovou vazbu s jejich partnerem. Jsou schopni překonávat konflikty efektivně, lépe regulují vlastní emoce, komunikují otevřeně a užívají konstruktivní strategie řešení, jako kompromisní a integrující styl (Creasey & Ladd, 2005; Mikulincer & Shaver, 2011).

Jedinci s vazbovou nejistotou užívají méně efektivní strategie řešení a vyznačují se tendencí vyhodnocovat konflikt jako hrozbu. Mezi jednotlivými podobami nejisté citové vazby existují znatelné rozdíly. Pro jedince s úzkostným (zapleteným) typem vazby konflikt představuje ohrožení jistoty a podpory ze strany partnera. Důsledkem ulpívání na vlastních obavách konflikt vnímají v nejhorších scénářích, což souvisí s prožíváním negativních

emocí, vyšším distresem, hněvem a celkově s nepochopením partnera. Jako strategie řešení konfliktních situací používají submisivní styl, pokud se chtějí vyhnout odmítnutí partnerem nebo dominantní styl, zaměřený na prosazení vlastních zájmů (Corcoran & Mallinckrodt, 2000; Mikulincer & Shaver, 2011).

Jedinci s vyhýbavým (odmítavým) typem vazby konflikt vnímají jako ohrožení jejich nezávislosti a samostatnosti, neboť hádky vedou k projevování jejich emocí. Mají tendenci bagatelizovat konfliktní situace, podceňovat požadavky a stížnosti partnera. Během konfliktu mohou mít pocit, že jsou nuceni vyjádřit emoční blízkost. Konfliktní interakci s partnerem se vyhýbají. Pokud už ke konfliktu dojde, chrání svůj sebeobraz tím, že reagují dominantní strategií (Mikulincer & Shaver, 2011; Pietromonaco et al., 2004; Pistole & Arricale, 2003). Jedinci s ustrašeným stylem mají tendenci považovat konflikt za ohrožující ve stejné míře, jako lidé úzkostnou/zapletenou i vyhýbavou/odmítavou citovou vazbou (Pietromonaco et al., 2004). Podobně Brassardová a koeltivem (2009) zjistili, že partner s vazbovou vyhýbavostí i úzkostností má sklon vnímat konflikty jako mnohem vážnější a větší než partner s jistou citovou vazbou.

Dominguová s Mollenovou (2009) zkoumaly, jak podoba citové vazby obou partnerů koresponduje s jejich způsobem vzájemné konfliktní komunikace. Jejich výsledky ukazují, že páry s oběma partnery s jistým typem vazby vykazovaly vzájemně konstruktivnější komunikaci, než páry s jedním či oběma partnery s nejistým typem. Páry s jedním nebo oběma partnery s nejistým stylem se nelišily ve strategii vyhýbaní se konfliktní komunikaci, ani v odmítání komunikace, která by vedla ven z konfliktu.

V tuzemsku Kotrlová a Lacinová (2013) použily ve svém výzkumu dotazníkové metody ECR-R a RCPS. Zaměřily se na bezdětné a svobodné mladé dospělé jedince (18–33 let), kdy většinu výzkumného vzorku tvořily ženy (84 %). Zjistily, že jistá citová vazba souvisí s konstruktivními strategiemi řešení konfliktů v partnerských vztazích, konkrétně s konstruktivním stylem a nejistá citová vazba souvisí s reaktivním, dominantním, submisivním a separačním stylem, které jsou spíše definovány jako destruktivnější způsoby řešení konfliktů. Ovšem vyhýbavý typ řešení konfliktů nevykazoval souvislost s citovou vazbou nehledě na její podobu.

Hicksová s Diamondovou (2011) se zabývaly souvislostí mezi citovou vazbou a náladou den po konfliktu mezi partnery. Zjistily, že jedinci s nízkou mírou vazbové vyhýbavosti projevovali den po konfliktu více negativních emocí, oproti jedincům s vysokou

mírou vazbové vyhýbavosti. Autorky předpokládají, že jedinci s vyšší mírou vyhýbavosti zvládají situaci samotného konfliktu, ale jejich strategie emoční regulace při konfliktu nejsou moc adaptivní. Vyhýbaví jedinci dávají přednost strategiím emoční regulace, které umožňují vyhnout se konfliktům s partnerem a potlačují negativní emoce (Fraley & Brumbaugh, 2008). Gouin s kolektivem (2009), zjistili, že jedinci vazbově vyhýbaví prožívají při konfliktu s partnerem významně vyšší fyziologický stres, oproti jedincům s vazbovou jistotou. Dalším poznatkem této studie bylo, že jedinci s nižší mírou vyhýbavosti vykazovali více negativní strategie při řešení konfliktu, než jedinci s nižší vyhýbavostí. U jedinců vazbově úzkostných nebyla fyziologická stresová reakce na konflikt významná, ani negativní strategie při řešení konfliktu. Úzkostná vazba souvisela s prožitkem úzkosti při řešení konfliktů, kdežto vyhýbavá byla spojena s fyziologickým stresem.

4.1.1 Dvoudimenzionální model vazby a řešení partnerských konfliktů

Většina odborníků se shoduje na zkoumání vztahu mezi citovou vazbou a konflikty v partnerských vztazích pomocí dvoudimenzionálního modelu citové vazby. I přesto jen málo studií použilo model citové vazby od Bartolomewové a Horowitz (1991) k výzkumu konfliktů mezi partnery (Cann, Norman, Welbourne & Calhoun, 2008; Shi, 2003). Simpson s kolegy (1996) zkoumali chování a prožívání během řešení konfliktu mezi partnery v romantickém vztahu. Vzorek tvořili vysokoškolští studenti, kteří byli ve vztahu alespoň půl roku. Na základě pozorování a výpovědí participantů zjistili, že vyšší míra vazbové úzkostnosti souvisela s vyšší mírou distresu při diskusi a méně pozitivním vnímáním vztahu a partnera po konfliktu. Autoři se domnívají, že konflikt v jedincích s vazbovou úzkostností vyvolává pochyby o vnímavosti a dostupnosti partnera, rovněž o kvalitě vztahu. Vyšší míra úzkostnosti také souvisela s vyšší mírou hostility ke konci diskuze. Úzkostnost byla spojena s horší kvalitou diskuze.

Corcoranová a Mallinckrodt (2000) zkoumali vztah dvoudimenzionálního modelu, podle míry vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti s dvoudimenzionálním modelem řešení konfliktu, podle míry zájmu o sebe a o druhé. Díky tomu, že použili dvoudimenzionální model citové vazby, oproti typologickému, mohli přesněji zjišťovat individuální rozdíly jedinců. Zjistili, že kompromisní a integrující styl řešení využívají zejména jedinci s vazbovou jistotou. Hypotézy, které se týkaly vazbové nejistoty nebyly přijaty. Příkladem, nenašli žádný vztah mezi vazbovou úzkostností a úslužným stylem konfliktů. Tato zjištění jsou v souladu s jinými výzkumy, které nepotvrdily konzistentní vztah mezi destruktivními

strategiemi řešení konfliktů a vazbovou nejistotou. Protože autoři nenašli významné rozdíly mezi integrujícím a kompromisním stylem řešení konfliktů, poukazuje to na možnost, že respondenti si oba konstruktivní typy zaměňují.

Narušení konzistentnosti vztahu citové vazby se strategiemi řešení konfliktů během výzkumu jedinců s vyšší mírou vyhýbavosti či úzkostnosti pravděpodobně závisí na častých výkyvech v prožívání v partnerském vztahu (Creasey & Ladd, 2005). Nestabilita vztahu mezi podobou citové vazby a řešením konfliktu je spojováno s převahou výzkumů, které získávaly údaje od jednotlivců, namísto zkoumání partnerských dvojic. Strategie řešení konfliktů závisí na interakci obou partnerů, proto je nutné nezaměřovat se pouze na jednotlivce (Brassard et al., 2009).

Vztah mezi dvoudimenzionálními modely citové vazby a strategií řešení konfliktů zkoumala také Shiová (2003). Nalezla souvislost mezi vysokou mírou vazbové úzkostnosti s úslužným a dominantním stylem. Vysoká míra vazbové vyhýbavosti pozitivně souvisela s vyhýbavým a dominantním stylem řešení konfliktu. Dominantní styl souvisel s vazbovou úzkostností i vyhýbavostí, avšak existuje mezi nimi podstatný rozdíl mezi mechanismy použití toho stylu řešení. Lidem s vysokou mírou úzkostnosti slouží dominantní styl řešení konfliktů k zabezpečování podpory a dostupnosti ze strany partnera. Naopak lidé s vysokou mírou vyhýbavosti dominanci používají, aby se mohli vyhnout intimní interakci s partnerem, tím chrání sebe samého před možným emočním zraněním. K obdobným výsledkům dospěli Cann s kolektivem (2008), kteří na Shiovou navázali, a zabývali se konflikty v partnerských vztazích u vysokoškolských studentů. Navíc zjistili, že nízká míra úzkostnosti a vyhýbavosti souvisela s používáním integrujícího a úslužného stylu řešení konfliktu, a méně často s dominantním stylem.

4.2 Dyadická citová vazba a řešení konfliktů

S dyadickým přístupem ke zkoumání citové vazby s řešeními konfliktů v partnerství přišli Sierauová s Herzbergem (2012). Zaměřili se na vzorek respondentů, který byl také tvořen heterosexuálními páry. Ve své studii zaznamenali existenci dyadického kompenzačního mechanismu, kterým vysvětlili působení jedinců s konstruktivními strategiemi řešení konfliktu na jejich partnery s vazbovou nejistotou. Autoři zjistili významnou souvislost mezi vysokou mírou úzkostnosti a konstruktivním řešením konfliktu u jedinců, kteří byli ve vztahu s partnerem, který užíval efektivní strategie řešení konfliktu. Tyto výsledky jsou v rozporu s ostatními výzkumy, které podobnou souvislost neobjevily, neboť pracovaly

s daty jednotlivců a nezohlednily vzájemné působení partnerů (Sierau & Herzberg, 2012). Brassardová s kolektivem (2009), dospěli k poznatku, že partneři na sebe vzájemně pozitivně působí v případech, že mají vztah s vyšším závazkem.

Campbell, Simpson, Boldryová a Kashyová (2005) ve své studii neobjevili dyadický kompenzační mechanismus, i když jejich výzkumný soubor byl tvořen heterosexuálními páry vysokoškolských studentů. Zabývali se rozdíly ve vnímání každodenních nedorozumění mezi partnery s nízkou a vysokou mírou vazbové úzkostnosti. Využili k tomu metodu denních záznamů, probandi údaje zaznamenávali na konci dne, po dobu dvou týdnů. Tato studie zkoumala obecné retrospektivní hledisko vnímání konfliktní situace. Autoři zjistili, že jedinci s vysokou mírou úzkostnosti měli tendenci vnímat každodenní interakce více konfliktněji a vnímali četnost konfliktů jako mnohem vyšší než jejich partneři s nízkou úzkostností. Vysoká míra úzkostnosti byla spojená s vírou, že konflikty dlouhodobě negativně poškozují kvalitu partnerského vztahu, toto nepříznivé vnímání ani jejich partner s nízkou mírou úzkostnosti nedokázal změnit. Lidé s vyšší mírou úzkostnosti vnímali vyšší stupeň konfliktů s partnerem, když byli méně spokojeni se svým vztahem, současně méně pozitivně hodnotili budoucnost jejich vztahu. Totéž očekávali u svých partnerů.

Creasy (2002) našel existenci genderových rozdílů při řešení konfliktů. Zjistil, že smíšené páry s muži s vazbovou nejistotou projevovali destruktivní řešení více než páry s nejistou ženou. Páry s ženou vazbově nejistou vykazovaly vysokou míru konstruktivních strategií, bez ohledu na to, zda byla ve vztahu s partnerem s jistou či nejistou citovou vazbou. Výzkumný soubor v této studii tvořily mladé páry s průměrným věkem dvacet let. Autor vysvětloval pozitivní působení vazbové jistoty na partnery tím, že ženy si osvojují interpersonální dovednosti (např. empatii) dříve než muži, proto jsou v tomto věku ženy schopné působit na způsob řešení konfliktu muže pozitivním směrem. Pravděpodobně tento vztah neplatí u starších párů, neboť muži dosahují podobného stupně interpersonálních dovedností později v období dospělosti.

Lze vidět, že ani studie zabývající se dyadickým výzkumem citové vazby a konflikty nejsou ve svých výsledcích jednotné a zatím nedokázaly přesně vytvořit vzorce vzájemného působení citové vazby partnerů a řešením konfliktu. Pietromonacová s kolektivem (2004) v tomto kontextu shrnuli základní poznatky:

1. Páry s oběma partnery s jistou citovou vazbou nejčastěji řeší konflikty konstruktivními strategiemi.

2. Pokud je v páru alespoň jeden partner s jistou citovou vazbou, zvládají konflikty efektivněji než páry s oběma partnery s nejistou citovou vazbou.
3. Strategie, kterými páry řeší konflikty více závisí na podobě citové vazby muže nežli ženy.

4.3 Nenáhodné párování

Citovou vazbu chápeme jako osobnostně-vztahovou proměnnou a strategie řešení konfliktů jako komunikačně-vztahovou proměnnou, obě souvisí s vnímanou partnerskou kvalitou a spokojeností se vztahem. V tomto kontextu přichází v úvahu hledisko teorie nenáhodného párování, která by mohla vysvětlit, proč některé studie neobjevily dyadické efekty mezi partnery. Nižší variabilita mezi partnery v párech by totiž mohla souviset s tím, nakolik se ve zkoumaných proměnných liší či podobají již ve fázi prvotního namlouvání (Hazan & Zeifman, 2008, in Lacinová & Michalčáková, 2014). Fenomén nenáhodného párování se také podílí na spokojenosti a kvalitě partnerských vztahů. Z mnoha výzkumů plyne, že jedinci si nehledají své partnery náhodně, nýbrž na základě některých psychických nebo fyzických charakteristik. Ačkoliv tato teorie nebyla aplikovaná na vnitřní pracovní modely citové vazby, které si v podobné linii neseme z dětství, mohla by poskytnout smysluplný interpretační rámec. Může se jednat o pozitivní (homogamní, kompatibilní) či negativní (komplementární) nenáhodné párování (Alvarez & Jaffe, 2004).

Teorie homogamního párování

Podle této teorie mají lidé tendenci hledat si partnery, kteří mají podobné či shodné charakteristiky, jako oni sami. Homogamie může vznikat mezi partnery na základě celé řady aspektů. Může se jednat o preferenci pro soběpodobnost (Nojo, Tamura & Ihara, 2012) nebo o důsledek efektu blízkosti, ježto pro jedince bývá jednodušší vybírat si partnera ze svého okolí, např. škola, práce atd. (Kalmijn & Flap, 2001). Homogamie může být i vedlejším produktem kompromisu mezi dostupným a ideálním partnerem, tedy přizpůsobení volby vlastním možnostem (Miner, Starratt & Shackelford, 2009). Mnoho studií ukazuje, že partneři v dlouhodobých a spokojených vztazích vykazují vyšší míru podobnosti než náhodně spárovaní partneři. Mezi fyzické charakteristiky jsou řazeny rysy obličeje (Bovet et al., 2012), relativní tělesná váha (Allison et al., 1996) a výška (Pawlowski & Jasienska, 2008). Podobně i některé sociodemografické faktory (Watson et al., 2004).

Pro naše účely zohledníme výběr na základě podobnosti osobnostních proměnných (Keller, Thiessen & Young, 1996). Páry např. vykazovaly významně vyšší míru podobnosti v rámci pětifaktorového modelu osobnosti (big five), především v extraverci, otevřenosti vůči zkušenosti a svědomitosti (Gyuris, Jári & Bereczkei, 2010; Littl, Burt & Perrett, 2006). Rovněž byla nalezena podobnost u komunikačních dovedností či kognitivních schopností (Burlison & Denton, 1992). Také byly zjištěny podobnosti u partnerů s psychickými poruchami, zejména úzkostných poruch (Maes et al. 1998). Míra podobnosti mezi partnery je spojována s partnerskou spokojeností. Vyšší míra podobnosti mezi partnery v případě osobnostních proměnných, hodnot či názorů, snižuje četnost hádek a konfliktů mezi nimi, a tím zvyšuje spokojenost ve vztahu (Buunk & Bosman, 1986; Ortega, Whitt & William., 1988). Zentner (2005) uvádí, že kompatibilita mezi partnery může predikovat, jak budou vnímat kvalitu vztahu a chování ohledně udržení nebo ukončení vztahu.

Teorie komplementarity nenáhodného párování

V případě komplementárního párování mají partneři ve vztahu jen málo podobné charakteristiky nebo zcela odlišné (Regan, Levin, Sprecher, Christopher, & Gate, 2000). Na základě komplementarity se partneři mohou vzájemně doplňovat a uspokojovat své potřeby (Dryer & Horowitz, 1997). Winch (1974) postuloval hypotézu komplementárních potřeb, kdy si partneři kompenzují v některých oblastech své individuální nedostatky tím, že každý vyniká v jiné oblasti. Jedná se zejména o charakteristiky jako dominance a submise (Tiedens & Fregale, 2003) nebo receptivnost a pečování (Winch, 1974). Autoři, věnující se teorii komplementarity, však nezpochybňují koncept homogamie. Výzkumy ukazují, že lidé mají sklon vybírat si protějšek na základě nižší podobnosti sobě samému hlavně pro krátkodobé vztahy, kdežto pro vztahy dlouhodobějšího charakteru spíše preferují partnery jim podobné (Regan, Levin, Sprecher, Christopher, & Gate, 2000). Partneři, kteří se párují s předpokladem dlouhodobosti jejich vztahu, vykazují podobnost v osobnostních charakteristikách – emoční stabilitě či extroverzi (Barelds & Barelds-Dijkstra 2007).

Jak se zdá kompatibilita či komplementarita osobnostních a komunikačních proměnných mohou být pro kvalitu vztahu významné. Nevylučují se ani s dyadickým kompenzačním mechanismem, neboť je patrné, že partneři v dlouhodobém vztahu budou směřovat k soběpodobnosti alespoň v rámci konstruktivních či destruktivních strategií řešení konfliktů a tedy větší vazbové jistotě či nejistotě ve vztahu. Partneři kompatibilní s vazbovou jistotou, by se mohli dyadicky podporovat v konstruktivní strategii řešení, naopak partneři soběpodobní ve vazbové nejistotě by dyadicky směřovali k destruktivním strategiím.

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Práce se zabývá vztahem mezi citovou vazbou a strategiemi řešení konfliktů u páru v období mladé dospělosti, heterosexuálních, bezdětných a nesezdaných, jejichž vztah trvá alespoň 12 měsíců. Záměrem výzkumné části této práce je postihnout souvislosti mezi citovou vazbou a styly řešení konfliktů v partnerských vztazích skrze dvoufaktorový model citové vazby (ECR-R) a šestifaktorový model řešení konfliktů (RCPS). Současně se zaměříme na dyadický kompenzační mechanismus v závislosti na pohlaví partnerů, který Sierauová s Herzbergem (2012) vysvětlují jako vzájemné působení partnerů s rozdílnou citovou vazbou na výběr strategie řešení. Pietromonacová s kolegy (2004) zdůrazňuje, že strategie, kterými páry řeší konflikty, více závisí na citové vazbě muže nežli ženy. Jelikož lidé si své partnery nevybírají náhodně, zajímá nás, zda se kompatibilita nebo komplementarita může projevit též v případech vnitřních pracovních modelů citové vazby nebo stylů řešení konfliktů.

Jak jsme mohli vidět v kapitole 4, není mnoho relevantních studií, které by používaly párová data v souvislosti s dvoudimenzionálním modelem citové vazby a styly řešení běžných partnerských konfliktů. Výsledky těchto studií, které se týkaly nejisté citové vazby a neefektivních strategií řešení konfliktů, byly nekonzistentní. Nicméně, v následujícím textu si shrneme nejdůležitější poznatky, pokusíme se je přizpůsobit párovým souvislostem a na tomto základě postulujeme naše cílové předpoklady.

5.1.1 Výzkumné cíle a podcíle

- **Cíl 1:** Zjistit, jestli existují statisticky významné souvislosti mezi dimenzemi citové vazby (ECR-R) a styly řešení konfliktů (RPSC) u partnerů v párech.
- **Cíl 2:** Zjistit, zda existuje rozdíl v síle vztahu mezi citovou vazbou partnera i partnerky a výběrem konstruktivních nebo destruktivních strategií řešení konfliktu v závislosti na pohlaví.

Podcíle

Posloupnost následujícího textu je rozdělena na dvě části podle dvou hlavních cílů výzkumu. Ke každému cíli jsme uvedli teoretická a empirická východiska, na základě kterých jsme jednotlivé cíle a podcíle formulovali.

Cíl 1: Zjistit, jestli existují statisticky významné souvislosti mezi dimenzemi citové vazby (ECR-R) a styly řešení konfliktů (RPSC) u obou partnerů v párech.

Shiová (2003) našla významnou souvislost mezi nízkou vazbovou úzkostí a vyhýbavostí a kompromisním stylem řešení konfliktů. Partneři, vykazující nižší úroveň vyhýbavosti a úzkosti, efektivněji spolupracovali při řešení konfliktů. Podobné výsledky nabízí také Pietromonacová s kolektivem (2004). Gagliardová s kolektivem (2013) uvádějí, že páry s jistou vazbou se vyznačují více pozitivními a méně negativními strategiemi chování oproti párům s nejistou vazbou. Výsledky Dominguové a Mollenové (2009) ukazují, že páry s oběma partnery s jistou vazbou vykazovali vzájemně konstruktivnější komunikaci, než páry s jedním či oběma partnery s nejistou vazbou. Výsledky týkající se nízké míry vazbové vyhýbavosti i úzkosti partnerů a konstruktivních strategií řešení, značí konzistenci.

- Zjistit, zda existují statisticky významné negativní souvislosti mezi vazbovou úzkostí a vyhýbavostí a výhradně konstruktivní strategií řešení konfliktů, konkrétně kompromisním stylem mezi partnery.

Jedinci s vazbovou nejistotou jsou spojováni s používáním dysfunkčních strategií řešení konfliktů (Sierau & Herzberg, 2012). Partneři s vysokou mírou úzkosti a vyhýbavosti citové vazby často používají ve vztahu nátlak a projevují větší nepřátelství (Shi, 2003). Proto jsme se rozhodli vysokou mírou úzkosti a vyhýbavosti zkoumat v souvislosti s reaktivním stylem řešení konfliktu, který podle Zacchilliho s kolektivem (2009) představuje nejvíce destruktivní strategii.

- Zjistit, zda existují statisticky významné pozitivní souvislosti mezi vazbovou úzkostí a vyhýbavostí a výhradně destruktivní strategií řešení konfliktu, konkrétně reaktivním stylem mezi partnery.

Ostatní souvislosti mezi vazbovou úzkostí a vyhýbavostí a styly řešení konfliktů jsou spíše otázkou. Styly řešení konfliktu totiž podle Zacchilli s kolektivem (2012), nelze hodnotit jako výhradně destruktivní nebo konstruktivní, kromě kompromisního a reaktivního stylu. Studie například ukazují, že jedinci s vazbovou úzkostí mají tendenci používat submisivní styl řešení konfliktu, pokud se chtějí vyhnout odmítnutí nebo dominantní styl, když se zaměří na prosazení vlastních zájmů (Corcoran & Mallinckrodt, 2000; Mikulincer & Shaver, 2011). Naopak jedinci s vazbovou vyhýbavostí mají sklon

konflikt vnímat jako ohrožení jejich nezávislosti, proto se konfliktu s partnerem vyhýbají. Pokud už ke konfliktu dojde, chrání svůj sebeobraz tím, že reagují dominantní strategií (Pietromonaco et al., 2004; Pistole & Arricale, 2003). Kotrlová a Lacinová (2011, 2013) zjistily, že submisivní řešení konfliktů je asociováno s dimenzí vazbové úzkostnosti a dominantní styl souvisí s vysokou mírou vazbové vyhýbavosti a vyhýbavý styl nesouvisel citovou vazbou nehledě na její podobu. Shiová (2003) zase zjistila, že vysoká míra vazbové vyhýbavosti pozitivně souvisela s vyhýbavým a dominantním stylem. Dominantní styl souvisel s vazbovou úzkostností i vyhýbavostí. Tyto studie však nepracovaly s párovými daty a jejich výsledky byly nekonzistentní.

- Zjistit, jestli existují statisticky významné souvislosti mezi vazbovou úzkostností či vyhýbavostí se separačním, vyhýbavým, dominantním nebo submisivním stylem řešení konfliktů mezi partnery.

V neposlední řadě se budeme zabývat těsností vztahů mezi shodnými zkoumanými proměnnými, zda budou vykazovat kompatibilní nebo komplementární souvislosti.

- Zjistit, zda existují statisticky významné vzájemné souvislosti mezi vazbovou úzkostností, mezi vazbovou vyhýbavostí a mezi styly řešení konfliktů mezi partnery.

Cíl 2: Zjistit, zda existuje rozdíl v síle vztahu mezi citovou vazbou partnera i partnerky a výběrem konstruktivních nebo destruktivních strategií řešení v závislosti na pohlaví.

Podle Pietromonacové s kolegy (2004) strategie, kterými páry řeší konflikty, více závisí na podobě citové vazby muže než ženy. Kobak a Hazanovou (1991) zjistili, že citová vazba muže působí na chování ženy během konfliktu větší měrou než citová vazba ženy. Páry, tvořené nejistou vazbou muže a jistou vazbou ženy, projevují při řešení konfliktu více negativního chování, než páry s nejistou ženou a jistým mužem (Creasy, 2002). Muži s nejistou vazbou nejsou vybaveni tak vysokým závazkem v partnerství, jako ženy s nejistou vazbou a nejsou tolik připraveni ke kompromisu v zájmu lepšího fungování vztahu (Gagliardi et al., 2013).

- Zjistit, zda vztah mezi jistotou citové vazby mužů a konstruktivní strategií řešení konfliktu je silnější, než vztah mezi jistotou citové vazby ženy a konstruktivní strategií řešení konfliktu u partnera.

6 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Pro naše účely byl zvolen výzkum kvantitativní, prostřednictvím metody dotazníkového šetření. Jelikož jsme se zaměřili na mladé dospělé heterosexuální páry, bezdětné a nesezdané, tento postup pokládáme za výhodný z hlediska možnosti získat větší vzorek dat, díky snadnější dostupnosti i menší časové náročnosti. V souladu se stanovenými výzkumnými cíli, byla jako design našeho výzkumu zvolena korelační studie s prvky studie explorativní. Což umožňuje postihnout souvislosti mezi zkoumanými proměnnými a zorientovat se v méně probádané problematice.

6.1 Testové metody

Odpovědi respondentů jsme získávali pomocí testové baterie, která obsahovala úvodní oslovení a instrukce, informovaný souhlas o účasti ve výzkumu (viz etické hledisko výzkumu), identifikační kód partnerů, dotazník sociodemografických charakteristik vlastní konstrukce a dva druhy dotazníků: ECR-R a RPCS. Na počátku byli respondenti seznámeni s účelem výzkumu, se specifickými podmínkami cílové populace a upozorněni na nezbytnost jejich upřímných odpovědí, stejně tak aby si pečlivě přečetli instrukce ke každé sekci testové baterie. Nechyběli zde ani informace o přibližné době vyplňování a ujištění o etickém přístupu. Partneři byli požádáni, aby si hned na začátku vytvořili svůj jedinečný kód a uvedli jej do příslušné sekce testové baterie, abychom mohli odpovědi spárovat. Poprosili jsme je, aby každý z páru vyplnil testovou baterii individuálně, neboť by jejich odpovědi mohly být zkreslené.

6.1.1 Společný kód partnerů

Po úvodní části a informovaném souhlasu testové baterie následovala sekce, která poskytovala prostor pro uvedení jedinečného společného kódu partnerů, který sloužil ke spárování odpovědí partnerské dvojice. Partneři byli upozorněni, aby dbali na shodnost jejich párového kódu. Kód měl být složen z libovolně dlouhého slova a čtyřmístného čísla. Obsahem slova mohlo být cokoliv co má dvojice společné či oblíbené. Uvedli jsme příklad, jak by kód mohl vypadat, s poznámkou, aby respondenti neuváděli stejný, abychom se vyvarovali identických kódů u více dvojic.

6.1.2 Sociodemografický dotazník

Pro účely charakterizování výzkumného souboru jsme stanovili na základě rešerše sadu uzavřených, polouzavřených a otevřených otázek (viz přílohy). Dotazovali jsme se skrz devíti položek na pohlaví (žena-muž), věk (v letech), státní příslušnost, nejvyšší dosažené vzdělání, společenský status (možnost výběru více možností), náboženské vyznání, vztah (heterosexuální-homosexuální), délku vztahu (v měsících) a společné soužití (ano-ne). Respondenti byli hned v úvodu seznámeni s možností změnit původní odpověď a v každé sekci testové baterie, jakým způsobem mají odpovídat na jednotlivé položky.

6.1.3 Dotazník – Prožívání blízkých vztahů (ECR-R)

Pro zjišťování podoby citové vazby v partnerských vztazích byla použita revidovaná česká verze dotazníku Prožívání blízkých vztahů – Experiences in close relationships revised, ECR-R, publikovaná ve studii Hašta a kolektivu (2018). Původní nástroj ECR-R byl zkonstruován Fraleyem s kolektivem (2000) a navazuje na metodu ECR od Brennanové a kolegů (1998).

Položky ECR-R jsou formulovány s ohledem na vztah s partnerem. V našem výzkumu nás zajímal aktuální partnerský vztah a kvůli tomu byla lehce pozměněna formulace některých položek tak, aby odpovídala současnému vztahu s partnerem. Příkladem uvádíme položku č. 8 ze škály úzkostnosti v původním znění: „*Když projevím milostným partnerům své city, obávám se, že oni nebudou cítit totéž vůči mně.*“, pozměněná verze pro účely našeho výzkumu zní: „*Když projevím milostné/mu partnerce/partnerovi své city, obávám se, že nebude cítit totéž vůči mně.*“ Odpovědi na položky byly zaznamenávány na sedmibodové Likertově škále, od 1 (rozhodně nesouhlasím) po 7 (rozhodně souhlasím). Respondenti měli vyjádřit souhlas nebo nesouhlas s tvrzeními, které reprezentují dimenze vazbové úzkostnosti (18 položek) a vyhýbavosti (18 položek). Dohromady dotazník obsahuje 36 položek (Hašto et al., 2018).

ECR-R je velmi reliabilní a precizní nástroj, v současnosti je považován za nejvhodnější sebesposuzovací metodu k měření podoby citové vazby v dospělosti s ohledem na partnerské vztahy (Sibley, Fisher & Liu, 2005). Hašto a kolektiv (2018) uvádějí vysokou vnitřní konzistenci obou škál dotazníku podle Cronbachovy α (viz tab. 1). Dimenze vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti nejsou nezávislé, jejich korelace činí okolo $r = 0,41$, tento poznatek přinesla i metaanalýza Camerona a kolektivu (2012, in Hašto & Kaščáková, 2019).

Tab. 1: Škály a příklady znění položek dotazníku ECR-R (Hašto et al., 2018).

Subškály citové vazby	Popis škál	Ukázka položek	α
Vazbová úzkostnost	Odráží ostražitost a úzkost týkající se opuštění a odmítnutí ze strany partnera	„Obávám se, že mé/mému milostné/mu partnerce/partnerovi na mně nezáleží tak moc, jako mně záleží na ní/něm.“	0,91
Vazbová vyhýbavost	Koresponduje s nepříjemnými pocity ve vztahu k blízkosti a závislosti na partnerovi.	„Jsem nervózní, když se mi partner/partnerka příliš přiblíží.“	0,90

Validizace nástrojů ECR-R a ECR-R-16

V roce 2016 se v České republice uskutečnila první reprezentativní studie ECR-R, vzorek činil 1000 respondentů (Kašćáková et al., 2016). Výsledkem výzkumu byla současně validovaná zkrácená verze, která obsahuje 16 položek, ECR-R-16. Prostřednictvím navazující studie na reprezentativním vzorku 18000 respondentů došlo k opětovnému přeložení metody plné verze ECR-R a úpravám problematických položek (Hašto et al., 2018). Výsledky provedené faktorovou analýzou (EFA) plné verze metody ECR-R poukazují na možnost třífaktorového řešení, podobně jako u ECR, preferovanější z hlediska teoretického je řešení dvoufaktorové. Bylo zjištěno, že faktor úzkostnosti kromě položek, které patří pod škálu vazbové úzkostnosti, sytí rovněž 5 položek nereverzních ze škály vyhýbavosti, také faktor vyhýbavosti sytí jak reverzní položky škály vazbové vyhýbavosti, tak 2 položky reverzní ze škály úzkostnosti. Autoři vysvětlují, že přechod položek nereverzních do škály úzkostnosti souvisí s tím, že výše zmíněné položky pravděpodobně reprezentují vazbovou vyhýbavost s úzkostí z blízkosti druhých. Vysoké skóry v těchto položkách se týkají osob se strachuplným stylem vazby. Obě reverzně formulované položky měly nízké faktorové náboje a vyskytovaly se zejména u skupiny osob s nižším vzděláním, což poukazuje na nejasnou srozumitelnost obou položek (Hašto et al., 2018).

Šestnáct položek vybraných do kratší verze metody ECR-R-16 má vyhovující klinické i psychometrické vlastnosti zahrnující relevantní oblasti vazbové úzkostnosti i vyhýbavosti. Vybrané položky museli mít dostatečně vysoký faktorový náboj, nad 0,6 (Hašto et al., 2018; Kašćáková et al., 2016). Tyto dva faktory vzájemně významně korelují $r = 0,33$ (Hašto & Kašćáková, 2019), stejně jako původní verze metody Fraleyho s kolegy (2000). Vnitřní konzistence zkrácené verze dotazníku činila pro škálu úzkostnosti $\alpha = 0,87$ a pro škálu vyhýbavosti $\alpha = 0,91$, což jsou dostačující hodnoty (Hašto et al., 2018). Dlouhá i zkrácená verze ECR-R jsou vhodným sebesposuzovacím nástrojem pro zjišťování vazebného chování v dospělosti v partnerských vztazích. (Hašto & Kašćáková, 2019).

6.1.4 Škála konfliktů v partnerských vztazích (RPCS)

K určení převažující strategie řešení konfliktu v partnerském vztahu slouží nástroj Relationship partner conflict scale (RPCS), která slouží k nahlédnutí na každodenní (rutinní) epizody konfliktů mezi partnery a je určena primárně pro předmanželské páry (Zacchilli et al., 2009). V našem výzkumu jsme použili verzi přeloženou z diplomové práce od Kotrlové (2011) – Škála konfliktů v partnerském vztahu. Zacchilli s kolektivem (2009) rozlišili 6 stylů řešení konfliktů, v rámci konstruktivních a destruktivních strategií. Ke konstruktivní strategii přiřadili kompromisní styl řešení konfliktů a k destruktivním strategiím přiřadili reaktivní s dominantním stylem. Vyhýbavý se submisivní a separačním stylem nelze jednoznačně zařadit.

V originále metoda RPCS obsahovala pětibodovou (0–4) Likertovu škálu (Zacchilli et al., 2012). Pro účely této studie, abychom sladili hodnocení všech tvrzení v rámci testové baterie, byla použita škála sedmibodová, obdobně jako v práci Kotrlové (2011). Dotazník obsahuje celkově 39 položek, kdy respondenti vyjadřují svůj souhlas či nesouhlas u jednotlivých tvrzení, které se týkají jejich současného vztahu s partnerem. Škála kompromisního stylu řešení konfliktů zahrnuje 14 položek, škála separačního stylu zahrnuje 5 položek, 5 položek spadá pod škálu submisivního stylu, 6 položek zahrnuje škála dominantního stylu, škála vyhýbavého stylu obsahuje 3 položky a 6 položek obsahuje škála reaktivního stylu. Zacchilli s kolektivem (2009) zjišťovali test-retestovou reliabilitu, kdy v intervalu jednoho měsíce administrovali RPCS dvakrát výzkumnému souboru. Výsledkem byly hodnoty test-retestové korelace pro všechny škály řešení konfliktů, které jsou dostatečně vysoké a uvádíme je v tabulce 2.

Tab. 2: Subškály a příklady znění položek RPCS, dle překladu Kotrlové (2011)

Subškály stylů řešení konfliktu	Popis subškál a ukázka položek	Test-retest reliabilita
Kompromisní	Představuje vyjednávání a spolupráci zaměřené na oboustrannou spokojenost. <i>„Když spolu nesouhlasíme, pracujeme na nalezení řešení, se kterým budeme oba spokojeni.“</i>	0,87
Vyhýbavý	Typický snahou zabránit konfliktu před jeho vznikem. <i>„Konfliktu se svým partnerem/svou partnerkou se vyhýbám.“</i>	0,70
Reaktivní	Obsahem je verbální agrese, emoční nestálost či nedostatek vzájemné důvěry při řešení konfliktu. <i>„Často se s partnerem/partnerkou hádáme, protože mu/jí nedůvěřuji.“</i>	0,73
Separáční	Zahrnuje období klidu (vychladnutí) a partneři si řešení problému nechají na později. <i>„Když máme spor, snažíme se od sebe na chvíli vzdálit, abychom se mohli zamyslet nad našimi odlišnými úhly pohledu.“</i>	0,76
Dominantní	Definován potřebou konflikt vést a kontrolovat, zvítězit při hádce nad partnerem. <i>„Když se hádáme, snažím se převzít kontrolu nad situací.“</i>	0,85
Submisivní	Charakteristický podřizováním se požadavkům druhého, se záměrem partnera uspokojit nebo ukončit konflikt. <i>„Podřizuji se přáním mého partnera/mé partnerky, aby se spor vyřešil podle něj.“</i>	0,85

6.2 Formulace hypotéz ke statistickému testování

V kapitole 5, jsme si uvedli některé překážky, které znesnadňují stanovení hypotéz, které by zahrnuly vztahy citové vazby (ECR-R) se všemi šesti styly řešení konfliktů škály (RPCS). Jednalo se o některé nekonzistentní výsledky předchozích výzkumu a malé množství studií, zabývajících se párovými souvislostmi. Proto jsme stanovili hypotézy, které se týkají svou formulací zejména Cíle 1, který obsahuje 12 hypotéz a Cíl 2 zahrnuje 3 hypotézy:

- **H1:** Vazbová úzkostnost partnerky statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnera.
- **H2:** Vazbová úzkostnost partnera statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnerky.
- **H3:** Vazbová vyhýbavost partnerky statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnera.

- **H4:** Vazbová vyhýbavost partnera statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnerky.
- **H5:** Kompromisní styl řešení konfliktu partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnera.
- **H6:** Vazbová úzkostnost partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnera.
- **H7:** Vazbová úzkostnost partnera statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnerky.
- **H8:** Vazbová vyhýbavost partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnera.
- **H9:** Vazbová vyhýbavosti partnera statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnerky.
- **H10:** Reaktivní styl řešení konfliktu partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnera.
- **H11:** Reaktivní styl řešení konfliktu partnerky statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnera.
- **H12:** Kompromisní styl řešení konfliktu partnerky statisticky významně negativně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnera.
- **H13:** Vazbová jistota partnera statisticky významně pozitivně koreluje s konstruktivní strategií (kompromisním stylem) řešení konfliktu partnerky.
- **H14:** Vazbová jistota partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s konstruktivní strategií (kompromisním stylem) řešení konfliktu partnera.
- **H15:** Vztah mezi vazbovou jistotou mužů s konstruktivním stylem řešením konfliktů partnerky je silnější než vztah mezi vazbovou jistotou žen a konstruktivním stylem řešením konfliktů u partnera.

Psychometrické vlastnosti dotazníků

Nad rámec stanovených hypotéz ověříme některé psychometrické vlastnosti dotazníků ECR-R i RPCS. Jelikož metoda ECR-R má i svou zkrácenou verzi ECR-R-16, budeme zjišťovat míru faktorové kongruence – porovnáme výslednou matici faktorových nábojů našeho výzkumu s faktory zkrácené verze, publikované Haštem s kolegy (2018). U plné verze ECR-R je potřeba zjistit, zda bude přínosnější a smysluplnější pracovat s teoreticky preferovanějším dvoufaktorovým nebo třífaktorovým řešením. Popis psychometrických vlastností nástroje RPCS jsou důležitý z důvodu, že nebyl standardizován na české populaci.

7 SBĚR DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

Sběr dat do tohoto výzkumu byl proveden metodou dotazníkového šetření prostřednictvím elektronického formuláře (Google forms). Data byla sbírána od února do listopadu roku 2019, metodou příležitostného výběru, samovýběru a metodou sněhové koule. Elektronická podoba testové baterie byla sdílena z žádosti o vyplnění, přes sociální síť Facebook a v rámci relevantních facebookových skupin. Součástí inzerce byly stručné informace o tématu a účelu výzkumu, o charakteristikách cílové populace, ochraně soukromí a webový odkaz na elektronický formulář. Kromě sdílení ve skupinách na sociální síti, byli zvláště osloveni potenciální respondenti, kteří odpovídali požadavkům na cílovou populaci. Ti byli požádáni, aby elektronický formulář poslali svým známým, kteří také odpovídají těmto požadavkům.

Výhodu šíření testové baterie skrze webové rozhraní vidíme v široké dostupnosti, rychlosti šíření elektronického formuláře, zajištění anonymity a pohodlí respondentům, také v archivaci dat či kódování přenosu dat. Takovýto způsob sběru dat má pochopitelně i své nevýhody, např. v menší reprezentativnosti zkoumaného vzorku, ve vyplňování odpovědí pod vlivem sociální žádoucnosti a jen těžko si můžeme ověřit upřímnost odpovědí respondentů, ačkoliv nám může hodně pomoci, že údaje jsou dyadické.

Účastníci výzkumu museli splňovat podmínky aktuálního heterosexuálního partnerského vztahu, který trval alespoň 12 měsíců, neměl status manželství a byl bezdětný. Výzkumu se museli zúčastnit oba partneři. Původně jsme chtěli do výzkumu zahrnout pouze české páry, ale jelikož jsme provedli malou pilotáž na 14 respondentech, z nichž dva páry hovořily slovensky a neměly se zněním položek problém, zahrnuli jsme je do výzkumu. Navíc Česká a Slovenská republika mají společnou historii a podobnou kulturu, neměly by se mezi nimi v tomto kontextu vyskytovat významné rozdíly. Protože jsme se zaměřili na mladé dospělé páry, stanovili jsme si věkovou hranici od 20/22 do 30/32 let (Příhoda, 1967; Švancara, 1986). Dítě v partnerství a status manželství jsou považovány za intervenující proměnné, proto jsme tyto proměnné vyřadili z výzkumu, abychom odfiltrovali jejich vliv. Vstup do manželského svazku je chápán jako činitel změny podoby citové vazby mezi partnery, jakožto i narození dítěte v partnerském vztahu (Davila & Cobb, 2004).

V teoretické části (kapitola 2.4) jsme si uvedli specifika partnerských vztahů v období mladé dospělosti. Domníváme se, že zaměření na toto stádium vývoje je vhodné, protože mladá dospělost představuje období hledání vzájemné intimity mezi partnery (Eriksona, 2015). Zároveň se zvyšuje pravděpodobnost, že mladí lidé mezi dvacátým a třicátým rokem budou žít partnerským životem, ale sňatek či rodičovství budou odkládat na pozdější věk, např. kvůli cestování, studiu, počátku pracovní kariéry, nebo než se ekonomicky osamostatní (Arnett, 2004; Katrňák et al., 2010). Oproti adolescentnímu hledání identity je pravděpodobné, že identita mladého dospělého bude schopna přijmout zralejší vztahy, role či osobní perspektivu (Lacinová et al., 2016). Ač např. Matějková (2007) považuje za dlouhodobý vztah partnerství po 3–6 měsících, stanovili jsme spodní hranici délky vztahu alespoň 12 měsíců, jelikož nás zajímaly páry, které postoupily z intenzivnějšího období zamilovanosti k trvalejšímu stavu lásky, umožňující vnímat druhého či vzájemný vztah realističtěji (Alberoni, in Salomé, 1997). Domníváme se, pokud jsou spolu partneři minimálně 12 měsíců, mohou se lépe projevit dyadický efekt citové vazby a vzájemné strategie řešení konfliktů. V případě heterosexuality jde spíše o fakt, že tyto partnerské vztahy, v kontextu citové vazby a jednotlivých způsobů řešení konfliktů, prozatím byly nejlépe probádány (např. Sierau & Herzberg, 2012; Campbell et al., 2005).

Potenciální respondenti byli osloveni elektronickou pozvánkou k vyplnění dané webové testové baterie. Kompletně vyplnili testovou baterii 113 (60 žen a 53 mužů) respondentů. Do výzkumu bylo zařazeno respondentů 100, kdy vyplnili dotazník oba partneři a splňovali podmínky cílové populace. Zbýlých 13 (10 žen a 3 muži) respondentů bylo vyřazeno, protože nespĺňovali kritéria účasti ve výzkumu. Více na inzerát odpovídali ženy než muži a zajímali se o celkové výsledky výzkumu. Což podporuje tvrzení, že ženy jsou více zaměřené na vztahy než muži (Wood & Eagly, 2009).

Důvodem menšího výzkumného vzorku respondentů může být nízká motivace k vyplnění testové baterie, kvůli potřebě účasti obou partnerů, nebo příliš specificky vymezená cílová populace. Ve zpětné vazbě uváděli potenciální respondenti, že se jim nepodařilo zapojit do výzkumu svého partnera, nebo že nespĺňují některý z požadavků účasti ve výzkumu. Přestože se nepodařilo zajistit vyšší počet respondentů, velkou výhodou heterosexuálně zaměřeného párového výzkumu je rovnoměrné rozložení žen a mužů. Můžeme se tak zaměřit na konzistentnost odpovědí párů i přesto, že každý z dvojice vyplňoval elektronickou testovou baterii nezávisle na svém partnerovi.

Pro zařazení do následných analýz splnilo podmínky 50 párů. Spolubydlení uvedlo 30 páru (60 %). Jako nejvyšší dosažené vzdělání uvedli vysokou školu 22 (44 %) žen a 27 (54 %) mužů. Vysoké zastoupení rovněž mělo středoškolské vzdělání s maturitou, toho dosáhlo 22 (44 %) žen a 17 (34%) mužů. S tím, že 32 (64 %) žen a 19 (38 %) mužů ještě studuje a 16 (32 %) žen a 24 (48 %) mužů již pracuje. V případě náboženství byla u žen nejfrekventovanější možnost „*Věřím, že je něco nad námi, ale nevím co*“, kterou zvolilo 22 (44 %) žen. Muži zvolili možnost „*Žádné*“ ve 13 případech (26 %), rovněž možnost „*Křesťanství*“ 13 (26 %) mužů. Většina respondentů pocházela z ČR, 46 (92 %) žen a 47 (94 %) mužů, ze SR pochází 4 (8 %) ženy a 3 (6 %) muži.

Tab. 3: Tabulka frekvencí pro kategorické proměnné z hlediska pohlaví

Kategorické proměnné a jejich úrovně	žena (n = 50)		muž (n = 50)	
	Četnosti		Četnosti	
	absolutní	relativní (%)	absolutní	relativní (%)
Vzdělání				
ZŠ	1	2	0	0
SŠ bez maturity	4	8	5	10
SŠ s maturitou	22	44	17	34
VOŠ	1	2	1	2
VŠ	22	44	27	54
Status				
Zaměstnanec	16	32	24	48
Student	32	64	19	38
OSVČ	2	4	6	12
Nezaměstnaný	0	0	1	2
Náboženství				
Žádné	10	20	13	26
Věřím, že je něco nad námi, ale nevím co	22	44	10	20
Křesťanství	15	30	13	26
Ateismus	1	2	12	24
Agnosticismus	1	2	0	0
Jiné neteistické	1	2	2	4
Spolubydlení				
Ano	30	60	30	60
Ne	20	40	20	40

Průměrný věk žen činil 23,7 let (SD = 2,52) a průměrný věk mužů 25,8 let (SD = 2,82). Průměrná délka partnerského vztahu se lehce lišila, pro ženy 49,8 měsíců a u mužů činila 49,6 měsíců, to je dáno tím, že v některých dvojicích partner/partnerka vyplnil/a testovou baterii dříve než druhý/á, následně uvedl nepatrně vyšší hodnotu než ten/ta první. Podstatnější informací je, že průměrná délka těchto vztahů byla okolo 4 let, rozmezí doby trvání činilo 1 rok až cca 9 a půl roku (viz tabulka 4).

Tab. 4: Genderové deskriptivní charakteristiky z hlediska kvantitativních proměnných

Kvantitativní proměnné	žena (n = 50)				muž (n = 50)			
	Průměr	SD	Min.	Max.	Průměr	SD	Min.	Max.
Věk (v letech)	23,7	2,52	20	32	25,8	2,82	20	32
Délka vztahu (v měsících)	49,8	31,7	12	114	49,6	31,4	12	114

Pozn. Průměr = aritmetický průměr, SD = směrodatná odchylka, Min. = minimum, Max. = maximum, n = velikost souboru

Tabulka 5 uvádí srovnání mužů a žen v partnerství z hlediska průměrných hodnot skóre v dimenzích citové vazby a strategiích řešení konfliktů. Na základě výsledků párových t-testů (srovnání průměrů) byl nalezen statisticky významný rozdíl mezi vazbovou vyhýbavostí žen a vazbovou vyhýbavostí mužů, na hranici slabého až středního efektu ($t(49) = -3,23$; $p = 0,002$; $d = 0,46$, $\alpha = 0,05$, $p < \alpha$) a statisticky významný rozdíl, s malým efektem, mezi vyhýbavým stylem žen a vyhýbavým stylem řešení mužů ($t(49) = -2,10$; $p = 0,041$; $d = 0,30$, $\alpha = 0,05$, $p < \alpha$). Můžeme vidět, že v rámci subškály vazbové vyhýbavosti muži znatelněji vykazovali vyšší průměrný skór než ženy. Podobně u škály vyhýbání při řešení konfliktů muži vykazovali o něco vyšší průměrné skóre oproti ženám. Párové t-testy jsme použili namísto Wilcoxonova testu, jelikož distribuce rozdílů hrubých skóre škál ECR-R a RPCS mezi ženami a muži splňují podmínky normálního rozdělení. Tyto výsledky naznačují, že partnerky a partneři nevykazují velkou variabilitu a nebylo by moc smysluplné pracovat s jednotkou analýzy, která by tvořila oba partnery, např. dělit páry na smíšené dle citové vazby, což závisí i na velikosti zkoumaného vzorku.

Ačkoliv cílem této práce nebylo hledat vztahy mezi sociodemografickými údaji vzhledem k citové vazbě a stylům řešení konfliktů, přesto jsme si skrze korelační koeficienty orientačně ověřili těsnost vztahu mezi dimenzemi ECR-R a styly RPCS s věkem, spolubydlením a délkou vztahu, nebyly nalezeny žádné statisticky významné korelace. Stejně tak přes koeficienty mnohonásobné korelace, kdy jsme se zaměřili na těsnost vztahu dimenzí ECR-R a stylů RPCS se vzděláním, sociálním statutem a náboženstvím, ani v tomto případě nevycházely signifikantní souvislosti. Toto zjištění odpovídá očekávání, proto jsme už sociodemografické proměnné nezkoumali, neboť nebyl důvod a neradi bychom se dopouštěli tzv. HARKing (hypothesizing after the results are known; in Kerr, 1998). Tedy nechtěli jsme post hoc formulovat hypotézy.

Tab. 5: Srovnání žen a mužů z hlediska kvantitativních proměnných (ECR-R a RPCS)

Kvantitativní Proměnné	žena (n = 50)		muž (n = 50)		Párový t-test: žena vs. muž				
	Průměr	SD	Průměr	SD	Δ Prům	df	T	P	D
Citová vazba (ECR-R)									
Vazbová úzkostnost	43,6	19,0	44,3	16,9	-0,64	49	-0,26	0,794	-0,04
Vazbová vyhýbavost	33,9	13,7	41,7	18,5	-7,8	49	-3,23	0,002	-0,46
Styly řešení konfliktů (RPCS)									
Kompromis	5,51	0,97	5,43	0,97	0,08	49	0,68	0,502	0,10
Vyhýbavost	3,83	1,65	4,44	1,75	-0,61	49	-2,10	0,041	-0,30
Reaktivita	2,89	1,19	2,78	1,17	0,11	49	0,77	0,447	0,11
Separace	3,84	1,60	3,54	1,43	0,30	49	1,55	0,127	0,22
Dominance	3,79	1,32	3,65	1,24	0,14	49	0,54	0,591	0,08
Submise	3,01	1,44	3,34	1,47	-0,33	49	-1,09	0,282	-0,15
Pozn. Průměr = aritmetický průměr, SD = směrodatná odchylka, n = velikost souboru					Pozn. Δ Prům = průměr rozdílů df = stupně volnosti, t = hodnota t-testu, p = statistická signifikance, Cohenovo d = hodnoty míry účinku				

7.1 Etické hledisko a ochrana soukromí

Jak jsme si zmínili v předchozím textu, sběr dat probíhal přes elektronickou podobu testové baterie a byl vytvořen v Google formuláři. Inzerce probíhala skrze sociální síť Facebook. Již v pozvánce k dotazníkovému šetření byla zmínka o dobrovolnosti při účasti v našem výzkumu, také o anonymním zpracování dat. V úvodní sekci testové baterie byl uveden účel dotazníkového šetření, jméno autora elektronického formuláře, resp. diplomové práce, název katedry a univerzity.

Stejně tak byl součástí úvodní části modifikovaný informovaný souhlas, kdy měl respondent vyjádřit souhlas či nesouhlas s účastí na výzkumu (v souladu s ustanovením zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů). S tím, že byl předem seznámen s anonymitou a dobrovolností účasti na výzkumu, že svou účast může kdykoliv přerušit či odvolat, že veškeré informace budou shromážděny a uchovány pouze pro výzkumné účely. Pro tyto účely byla vytvořena mailová adresa, která byla uvedena na začátku i konci testové baterie, pro případ, že by respondenti měli dotazy ohledně výzkumu. Přidělenou kontaktní adresu respondenti využili k žádosti o zaslání kompletních výsledků výzkumu na jejich mail. Jako odměna za účast na výzkumu jim totiž bylo přislíbeno zaslání soudných výsledků, v případě, že by měli zájem.

8 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

Testová baterie byla vytvořena v Google formuláři, všechny odpovědi respondentů byly bezprostředně kódovány a ukládány do podoby elektronické databáze. Následně byla data importována do Microsoft Office 365 Excel, kde byla zpracována do podoby adekvátní pro analýzu ve statistických softwarech IBM SPSS Statistics 21 a Statistica 13. Prvně jsme si vypočetli skóre pro jednotlivé škály (viz kapitola 6.1.3 a 6.1.4) a data spárovali. Pro následné analýzy jsme pracovali se souborem dat od 50 partnerských dvojic (identifikace statisticky významných vztahů) a souborem dat od 100 respondentů (pro psychometrické charakteristiky výzkumných nástrojů). Distribuci hrubých skóre škál ECR-R a RPCS jsme ověřovali prostřednictvím histogramů, Shapiro-Wilkovým testem, šikmosti a špičatosti. Z tabulky 6 je zřetelné, že u skóre vazbové úzkostnosti i vyhýbavosti a čtyř stylů řešení konfliktů, vycházejí výsledky Shapiro-Wilkova testu statisticky významně. Navíc zešikmení a špičatost rozložení vykazují vychýlení, asymetrii a strmost (např. vazbová vyhýbavost muže i ženy značí výraznější strmost, než normální rozdělení nebo vyšší šikmost než 1 v absolutní hodnotě). Jelikož data nesplňovala předpoklad normálního rozdělení, pro identifikaci souvislostí mezi proměnnými byly zvoleny neparametrické metody.

Tab. 6: Distribuce kvantitativních proměnných v rámci celého souboru, žen a mužů

Distribuce skóre subškál ECR-R RPCS	Celý soubor (N=100)				ženy (n = 50)			muži (n = 50)		
	Shapiro-Wilk				Shapiro- Wilk			Shapiro- Wilk		
	W	p	Šikm.	Špič.	p	Šikm.	Špič.	p	Šikm.	Špič.
ECR-R										
Vazbová úzkostnost	0,92	<0,001	1	0,50	<0,001	1,1	0,5	0,006	1	0,7
Vazbová vyhýbavost	0,88	<0,001	0,35	2,01	<0,001	1,6	4,2	<0,001	1,1	1
RPCS										
Kompromis	0,95	<0,001	0,78	0,27	0,008	-0,9	0,6	0,106	-0,7	0,2
Vyhýbavost	0,96	0,005	0,01	0,98	0,073	0,2	0,7	0,040	-0,2	1
Reaktivita	0,95	<0,001	0,83	0,64	0,038	0,8	0,7	0,030	0,9	0,8
Separace	0,98	0,052	0,23	0,75	0,383	0,2	0,5	0,125	0,2	1
Dominance	0,98	0,228	0,34	0,08	0,323	0,4	-0,1	0,654	0,3	0,1
Submise	0,95	<0,001	0,56	0,54	0,002	0,9	-1,2	0,017	0,2	0,5

Pozn. W = hodnota Shapiro-Wilkova testu. Tučně jsou zvýrazněny statisticky významné hodnoty S-W testu

8.1 Výsledky a ověření platnosti statistických hypotéz

Pro ověření psychometrických vlastností výzkumných nástrojů byla použita Explorační faktorová analýza. Při exploraci vztahů mezi proměnnými byla využita kanonická korelace. V případě rozeznávání statisticky významných souvislostí vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti se styly řešení konfliktů u partnerských párů, jsme zvolili neparametrickou Spearmanovu korelaci. Výsledky analýz, které označujeme za statisticky významné, představují hodnoty, které dosahují signifikanci na hladině významnosti 0,05. Následující část textu bude uspořádána dle posloupnosti dílčích kroků při statistické analýze dat.

8.1.1 Psychometrické charakteristiky testových metod

Vnitřní konzistence subškál plné i zkrácené verze ECR-R a RPCS byla hodnocena s využitím koeficientu Cronbachovo alfa. Hodnoty vnitřní konzistence vycházeli výborně v případě plné verze dotazníku ECR-R, zkrácená verze ECR-R-16 vykazovala pochopitelně nižší reliabilitu, ale stále dostatečně vysokou. Stejně tak u nástroje RPCS byla zjištěna dostatečná vnitřní konzistence.

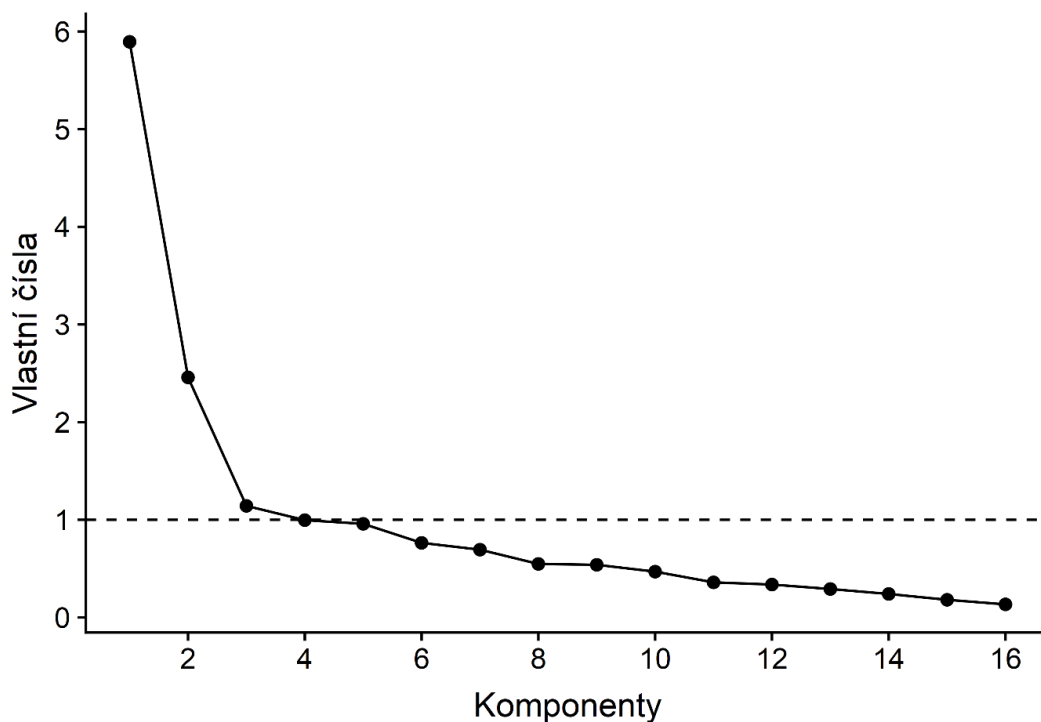
Tab. 7: Vnitřní konzistence výzkumných nástrojů

Škály	Subškály	Cronbachovo α	Počet položek
ECR-R	Vazbová úzkostnost	0,91	18
	Vazbová vyhýbavost	0,93	18
ECR-R-16	Vazbová úzkostnost	0,82	8
	Vazbová vyhýbavost	0,84	8
RPCS	Kompromisní styl řešení konfliktu	0,93	14
	Vyhýbavý styl řešení konfliktu	0,89	3
	Reaktivní styl řešení konfliktu	0,74	6
	Separáčnický styl řešení konfliktu	0,90	5
	Dominantní styl řešení konfliktu	0,84	6
	Submisivní styl řešení konfliktu	0,91	5

Faktorová struktura nástroje ECR-R-16

Kvůli menšímu množství respondentů byly do explorační faktorové analýzy (EFA) zařazeny nejprve položky zkrácené verze ECR-R-16, jinak by poměr pozorování vůči počtu odhadovaných parametrů byl nepřiměřeně nízký. Jelikož výsledek Bartlettova testu vyšel statisticky významný (testové kritérium $\chi^2(120) = 776,14$; $p < 0,001$) a Kaiser-Meyer-Olkinovo kritérium větší než 0,80, data splnila podmínky k použití faktorové analýzy.

Obrázek 2: Sutinový graf vlastních čísel pro položky ECR-R-16

Sutinový graf vlastních čísel, který vidíme na obrázku 2 odpovídal teoreticky očekávanému dvoufaktorovému řešení. K extrakci faktorů byla použita metoda minres (Harman & Jones, 1966), která nevyžaduje multivariační normalitu, a cílená rotace faktorů (TargetQ viz např. Myers, Jin, Ahn, Celimli, & Zopluoglu, 2015), která minimalizuje čtverce rozdílů mezi výslednou faktorovou maticí a tzv. cílovou maticí faktorových nábojů. Tato cílová matice obsahovala nulové faktorové náboje na faktoru 1 u položek škály úzkostnosti (položky 2, 3, 5, 6, 12, 14, 15 a 16), protože faktor 1 měl reprezentovat vyhýbavost, a nulové faktorové náboje na faktoru 2 u položek škály vyhýbavosti (položky 20, 22, 26, 28, 29, 31, 35 a 36), protože faktor 2 měl reprezentovat úzkostnost. Oba faktory vysvětlují 46 % společného rozptylu. Korelace mezi oběma faktory byla přitom středně silná, $r = 0,39$.

Tabulka 8 ukazuje výslednou matici faktorových nábojů. Jak můžeme vidět, většina faktorových nábojů odpovídala očekávání s následujícími výjimkami:

- Položka č. 15 („*Bojím se, že až mě můj milostný partner/partnerka pozná, nebude se mu líbit, kdo doopravdy jsem.*“) měla měřit úzkostnost, ale byla silnějším indikátorem vyhýbavosti;
- Položky č. 26 („*Přijde mi poměrně snadné přiblížit se mému partnerovi /partnerce.*“) a č. 36 („*Můj partner/partnerka opravdu rozumí mně a mým potřebám.*“) měly přibližně stejně silné náboje na obou faktorech.

- Položka 14 („*Moje touha po větší blízkosti někdy lidi odstraší.*“) měla poměrně slabý náboj na faktoru úzkostnosti, zřejmě proto, že se zmiňuje obecně o „lidech“, nikoli o „milostném partnerovi“ jako položky ostatní.

Tab. 8: Explorační faktorová analýza zkrácené verze ECR-R-16

Položky ECR-R-16	F1 _{VYHÝBAVOST}	F2 _{ÚZKOSTNOST}	Komunalita	Komplexita
ECR-R 2 Úzkostnost	0,10	0,66	0,49	1,1
ECR-R 3 Úzkostnost	0,08	0,77	0,65	1,0
ECR-R 5 Úzkostnost	-0,12	0,58	0,30	1,1
ECR-R 6 Úzkostnost	0,01	0,67	0,46	1,0
ECR-R 12 Úzkostnost	0,01	0,71	0,51	1,0
ECR-R 14 Úzkostnost	-0,07	0,36	0,11	1,1
ECR-R 15 Úzkostnost	0,59	0,04	0,37	1,0
ECR-R 16 Úzkostnost	0,11	0,73	0,60	1,0
ECR-R 20 Vyhýbavost	0,40	-0,03	0,15	1,0
ECR-R 22 Vyhýbavost	0,72	-0,07	0,49	1,0
ECR-R 26 Vyhýbavost	0,29	0,43	0,37	1,8
ECR-R 28 Vyhýbavost	0,94	-0,10	0,83	1,0
ECR-R 29 Vyhýbavost	0,81	0,06	0,70	1,0
ECR-R 31 Vyhýbavost	0,78	-0,08	0,57	1,0
ECR-R 35 Vyhýbavost	0,50	0,01	0,26	1,0
ECR-R 36 Vyhýbavost	0,47	0,42	0,55	2,0
Podíl vysvětleného rozptylu (%)	24,5	21,8		
Součet čtverců faktorových nábojů	3,92	3,49		

Pozn. KMO = 0,81. Bartlettův test: $\chi^2(120) = 776,14$, $p < 0,001$. Náboje vyšší než 0,50 jsou vyznačeny tučně. F = latentní proměnná (faktor), komunalita = suma druhých mocnin nábojů faktorů, komplexita = společný rozptyl faktorových nábojů, $n=100$.

V rámci matice faktorových nábojů v tabulce 8 uvádíme komunalitu a komplexitu faktorů. Komplexita faktorů odráží, jak moc jsou náboje položek „rozprostřeny“ napříč faktory. Minimální hodnota je rovna vždy 1 a maximální hodnota odpovídá počtu faktorů, v našem případě dvěma. Ideální hodnota je také rovna 1, neboť každá položka by měla být dobrým indikátorem právě jednoho faktoru. Komunalita (h^2) představuje společný rozptyl faktorů příslušného měření, resp. dotazníku a nabízí informaci, jaká část variability našeho měření je vysvětlena pomocí nalezených faktorů.

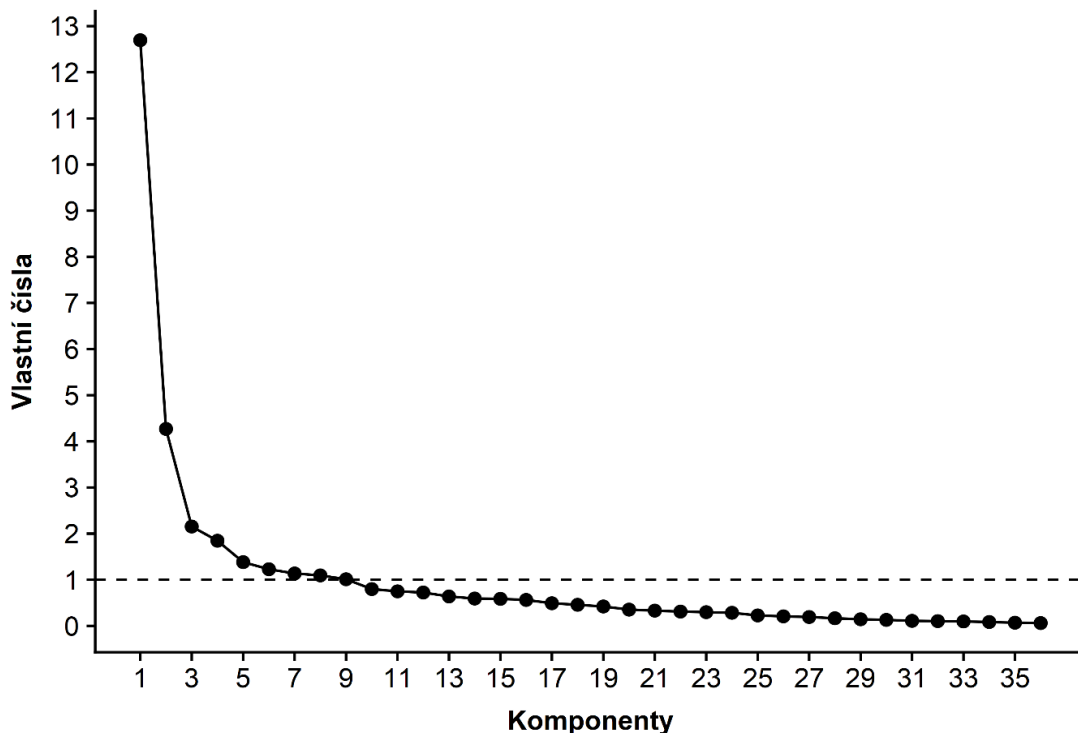
Koeficient kongruence představuje index podobnosti (shody) mezi extrahovanými faktory napříč vícero studií. Faktorová kongruence při porovnání naší matice faktorových nábojů s výslednou maticí faktorových nábojů ze studie Hašta s kolektivem (2018) činila

0,89 pro faktor úzkostnosti a 0,91 pro faktor vyhýbavosti. Hodnota 0,91 faktoru vyhýbavosti indikuje vysoký stupeň podobnosti faktorů, hodnota 0,89 faktoru úzkostnosti je rovněž dostačující (Lorenzo-Seva & Berge, 2006).

Dvofaktorové řešení plné verze nástroje ECR-R

Explorační faktorová analýza plné verze ECR-R proběhla podobným způsobem, tedy s extrakcí minres a cílenou rotací (cílená rotace opět obsahovala nulové náboje na faktorech, které danou položku sytit neměly). Pro malou velikost vzorku bereme výsledky spíše orientačně. Výsledek Bartlettova testu vyšel statisticky významný (testové kritérium $\chi^2(630) = 2600,61$) a Kaiser-Meyer-Olkinovo kritérium větší než 0,80 (KMO = 0,83), což značí, že data splnila podmínky k použití faktorové analýzy.

Obrázek 3: Sutinový graf vlastních čísel pro položky ECR-R

Sutinový graf vlastních čísel, který vidíme na obrázku 3 sice odpovídal více než dvofaktorovému řešení, dokonce by bylo hypoteticky možné i čtyřfaktorové řešení. Jenže pokud bychom se blíže podívali na výslednou matici faktorových nábojů, zjistili bychom, že v případě čtyřfaktorového řešení, čtvrtý faktor obsahoval pouze dvě položky 33 a 34, které obsahují slovní spojení „spoléhat se na“. V případě třífaktorového řešení by třetí faktor měl silné náboje pouze u položek 12, 26 a 27, neboť všechny tři obsahují slovo „přiblížit“. Tudíž, nejedná se o faktory, které by byly z teoretického hlediska smysluplné, ale jsou důsledkem

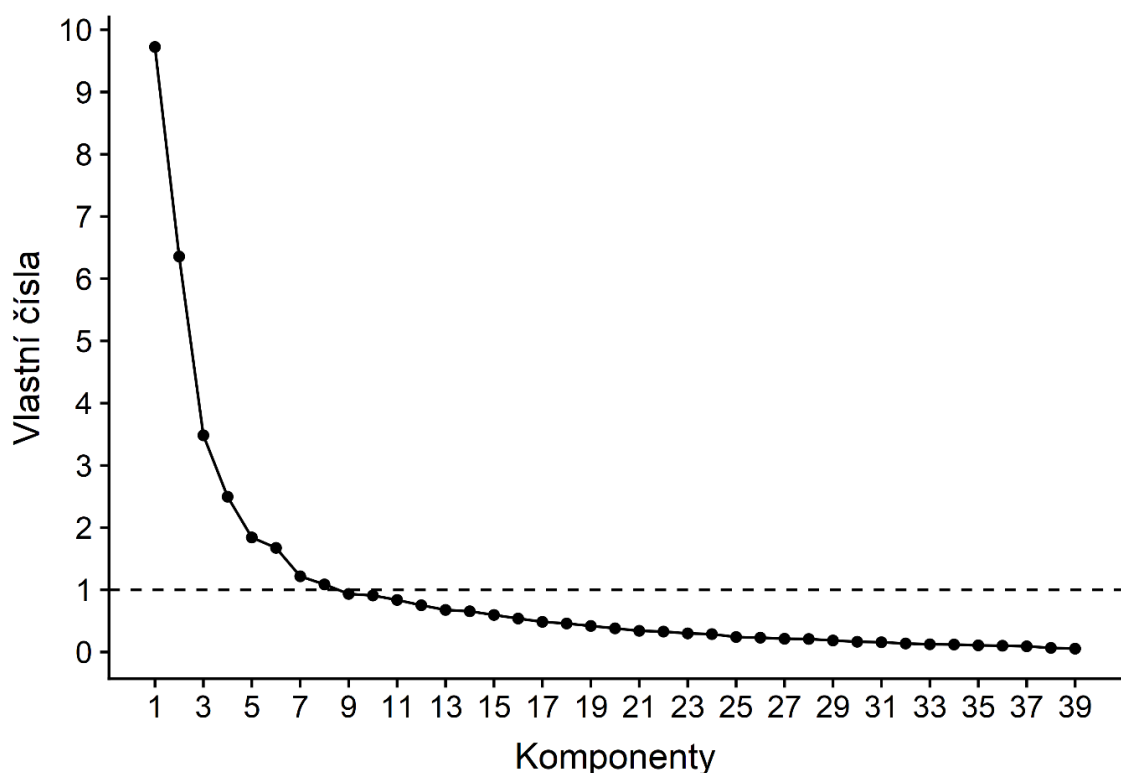
příliš podobného znění uvedených položek. Pro účely tohoto výzkumu, jsme se z těchto důvodů rozhodli pro dvoufaktorové řešení, jelikož je teoreticky preferovanější a v našem případě má větší smysl (viz přílohy tabulka 13).

Korelace mezi oběma faktory ($F1_{\text{úzkostnost}}$ a $F2_{\text{vyhýbavost}}$) byla středně silná, $r = 0,45$ a oba faktory vysvětlují 43 % společného rozptylu, kdy podíl vysvětleného rozptylu činil pro faktor $F1_{\text{úzkostnost}}$ 20,2 % a pro druhý faktor $F2_{\text{vyhýbavost}}$ 24,1 %. Pro další analýzy, týkající se identifikace vztahů mezi proměnnými budeme operovat s výsledky plné verze dotazníku ECR-R, protože vyšší počet položek (nejen) v našem případě značí vyšší reliabilitu subškál dotazníku a obvykle souvisí i s lepší variabilitou.

Faktorová struktura nástroje RPCS

Explorační faktorová analýza dotazníku RPCS proběhla podobným způsobem, tedy s extrakcí minres a cílenou rotací (cílená rotace opět obsahovala nulové náboje na faktorech, které danou položku sytit neměly). Pro malou velikost vzorku bereme výsledky spíše orientačně. Výsledek Bartlettova testu vyšel statisticky významný (testové kritérium $\chi^2(741) = 2796,04$, $p < 0,001$) a Kaiser-Meyer-Olkinovo kritérium bylo rovno 0,80.

Obrázek 4: Sutinový graf vlastních čísel pro položky RPCS

Obrázek 4 zobrazuje sutinový graf i v tomto případě odpovídal teoretickému šesti faktorovému řešení. Matici faktorových nábojů ukazuje tabulka 9. Jak můžeme vidět, většina faktorových nábojů odpovídala očekávání s následujícími výjimkami:

- Položku č. 8 („*Při řešení našich neshod se snažím vyjít mému partnerovi/mé partnerce vstříc.*“, v původní verzi: „*I try to meet my partner halfway to resolve a disagreement*“) sytil přibližně stejně faktor kompromisního i submisivního stylu a mírně záporně také faktor dominantního stylu, ačkoli měla být indikátorem pouze kompromisního stylu;
- Položka č. 18 („*Když máme s partnerem/partnerkou spor, hlasitě se hádáme.*“, v původní verzi: „*When my partner and I disagree, we argue loudly.*“) měla malý, ale nezanedbatelný náboj také na faktoru dominantního stylu, ačkoli měla být indikátorem pouze reaktivního stylu;
- Položka č. 21 („*Konflikty s partnerem mi velice ubližují.*“, původní verze: „*I suffer a lot from conflict with my partner.*“) neměla výrazný náboj na žádném faktoru a měla velmi nízkou komunalitu, tudíž zřejmě řádně neměřila žádný ze stylů řešení konfliktů. Nejspíš proto, že téměř pro nikoho nejsou konflikty s partnerem zdrojem příjemných pocitů;
- Položka č. 22 („*Když máme konflikt, začínám partnera/partnerku slovně urážet.*“, v anglickém znění: „*I become verbally abusive to my partner when we have conflict.*“) měla přibližně stejně silné náboje na faktoru reaktivního i dominantního stylu, ačkoli měla být indikátorem pouze reaktivního stylu;
- Položka č. 31 („*Zřídka nechám svého partnera/partnerku, aby mě v diskuzi přesvědčil.*“, anglické znění: „*I rarely let my partner win an argument.*“) měla malý, ale nezanedbatelný náboj také na faktoru reaktivního stylu, ačkoli měla být indikátorem pouze dominantního stylu.

Tab. 9: Explorační faktorová analýza RPCS

Položky RPCS	F1 _{COM}	F2 _{AVD}	F3 _{IR}	F4 _{SEP}	F5 _{DOM}	F6 _{SUB}	h^2	Kom
RPCS 1 kompromis	0,72	-0,09	-0,19	-0,10	0,07	-0,02	0,74	1,2
RPCS 2 kompromis	0,71	-0,17	-0,11	-0,02	0,10	-0,05	0,64	1,2
RPCS 3 kompromis	0,56	0,06	-0,06	0,10	-0,10	-0,19	0,41	1,4
RPCS 4 kompromis	0,70	-0,20	0,03	-0,08	-0,05	-0,11	0,60	1,3
RPCS 5 kompromis	0,85	0,11	-0,01	0,09	-0,02	-0,03	0,73	1,1
RPCS 6 kompromis	0,80	0,14	0,37	-0,03	-0,04	-0,17	0,53	1,6
RPCS 7 kompromis	0,70	-0,05	0,28	0,06	0,09	0,17	0,36	1,5
RPCS 8 kompromis	0,42	0,11	0,18	-0,13	-0,23	0,51	0,56	3,0
RPCS 9 kompromis	0,63	0,18	0,08	0,14	-0,16	-0,19	0,45	1,6
RPCS 10 kompromis	0,81	0,05	-0,02	-0,01	0,03	0,01	0,67	1,0
RPCS 11 kompromis	0,73	-0,06	-0,19	-0,07	0,04	0,02	0,74	1,2
RPCS 12 kompromis	0,59	-0,10	-0,41	0,02	0,07	0,06	0,75	1,9
RPCS 13 kompromis	0,63	0,03	-0,26	0,03	0,02	0,16	0,65	1,5
RPCS 14 kompromis	0,73	-0,06	-0,13	-0,08	0,01	-0,01	0,68	1,1
RPCS 15 vyhýbavost	0,05	0,83	-0,02	0,09	-0,02	-0,09	0,68	1,1
RPCS 16 vyhýbavost	0,05	0,83	0,00	-0,08	0,05	0,07	0,70	1,0
RPCS 17 vyhýbavost	-0,15	0,86	-0,08	-0,06	0,10	0,16	0,83	1,2
RPCS 18 reaktivita	-0,01	-0,08	0,47	0,00	0,29	-0,02	0,37	1,8
RPCS 19 reaktivita	-0,29	0,01	0,51	0,13	-0,16	-0,06	0,51	2,0
RPCS 20 reaktivita	-0,12	-0,10	0,62	-0,03	0,05	0,09	0,50	1,2
RPCS 21 reaktivita	-0,10	0,18	0,25	-0,01	-0,04	0,07	0,15	2,5
RPCS 22 reaktivita	-0,35	0,02	0,29	0,11	0,24	-0,08	0,46	3,1
RPCS 23 reaktivita	-0,24	-0,03	0,51	-0,06	0,06	-0,07	0,47	1,6
RPCS 24 separace	-0,05	-0,06	-0,01	0,74	-0,02	0,04	0,56	1,0
RPCS 25 separace	0,00	0,02	-0,01	0,84	0,06	0,08	0,75	1,0
RPCS 26 separace	0,03	0,08	-0,14	0,82	-0,10	-0,05	0,68	1,1
RPCS 27 separace	-0,05	-0,08	0,06	0,68	0,07	0,24	0,59	1,3
RPCS 28 separace	0,03	-0,05	0,08	0,91	0,02	0,00	0,83	1,0
RPCS 29 dominance	-0,04	0,06	-0,02	0,09	0,58	-0,19	0,44	1,3
RPCS 30 dominance	0,02	0,01	-0,04	0,00	0,76	-0,05	0,60	1,0
RPCS 31 dominance	-0,06	-0,10	0,26	-0,03	0,39	0,00	0,30	2,0
RPCS 32 dominance	0,07	0,12	-0,04	0,07	0,76	-0,15	0,64	1,2
RPCS 33 dominance	-0,23	-0,07	0,04	-0,07	0,72	0,05	0,65	1,3
RPCS 34 dominance	0,16	0,07	0,05	-0,02	0,77	0,15	0,52	1,2
RPCS 35 submise	-0,02	0,04	-0,02	0,11	-0,06	0,73	0,65	1,1
RPCS 36 submise	0,10	0,11	0,17	0,10	0,03	0,82	0,80	1,2
RPCS 37 submise	0,01	-0,02	0,10	0,23	-0,03	0,71	0,65	1,3
RPCS 38 submise	-0,12	0,03	-0,30	-0,03	-0,17	0,69	0,67	1,6
RPCS 39 submise	-0,05	0,11	-0,02	-0,01	-0,07	0,84	0,82	1,1
Podíl vysvětleného rozptylu %	19,5	6,5	6,5	9,1	8,4	9,9		
Součet čtverců faktorových nábojů	7,60	2,52	2,52	3,55	3,29	3,85		

Pozn. $KMO = 0,80$. Bartlettův test: $\chi^2(741) = 2796,04$, $p < 0,001$. Náboje vyšší než 0,50 jsou vyznačeny tučně. F = latentní proměnná (faktor), h^2 = komunalita = suma druhých mocnin nábojů faktorů, kom = komplexita = společný rozptyl faktorových nábojů, $n = 100$. COM = kompromisní; AVD = vyhýbavý; IR = reaktivní; SEP = separační; DOM = dominantní; SUB = submisivní styl.

Všech šest faktorů vysvětluje téměř 60 % společného rozptylu. Korelaci mezi faktory RPCS ukazuje tabulka 10. Jak můžeme vidět, faktory nejsilněji korelovaly záporně mezi kompromisním a reaktivním stylem ($r = -0,52$) i mezi dominantním a submisivním stylem ($r = -0,35$).

Tab. 10: Korelace mezi faktory RPCS

Faktory	F1 _{COM}	F2 _{AVD}	F3 _{IR}	F4 _{SEP}	F5 _{DOM}
F2 _{AVD}	-0,03				
F3 _{IR}	-0,52	0,05			
F4 _{SEP}	-0,12	0,15	0,11		
F5 _{DOM}	-0,18	-0,13	0,17	0,01	
F6 _{SUB}	-0,06	0,28	0,02	0,23	-0,35

Pozn. COM = kompromisní; AVD = vyhýbavý; IR = reaktivní; SEP = separační; DOM = dominantní; SUB = submisivní styl.

8.1.2 Exploratorní a korelační analýza dat

Prvně jsme se rozhodli pro exploratorní analýzu vztahu mezi dimenzemi citové vazby (ECR-R) a styly řešení konfliktů (RPCS) v partnerských vztazích, který byl analyzován pomocí kanonické korelační analýzy. Jedná se o multivariační metodu vhodnou k analýze vztahu mezi dvěma soubory proměnných. Nemá příliš silné požadavky na normalitu rozložení dat a předpokládá lineární závislost sadou proměnných. Jedná se rozšíření metod korelační analýzy a vícenásobné korelační regrese.

Kanonické korelace obou kanonických funkcí (počet kanonických funkcí vždy menšímu ze souboru proměnných) byly statisticky významné. První funkce vykazovala kanonickou korelaci 0,76, Wilksova $\lambda = 0,33$, $F(12; 184) = 11,31$, $p < 0,001$, a druhá funkce vykazovala kanonickou korelaci 0,46, Wilksova $\lambda = 0,79$, $F(5; 93) = 11,31$, $p < 0,001$.

Tabulka 11 ukazuje standardizované kanonické a strukturní koeficienty, a také koeficienty adekvátnosti, redundance a komunality. Koeficienty adekvátnosti odpovídají průměrnému čtverci strukturních koeficientů dané syntetické proměnné a vyjadřují, jak silně souvisí daný soubor proměnných s danou syntetickou proměnnou. Koeficienty komunality odpovídají součtu strukturních koeficientů jednotlivých proměnných napříč všemi syntetickými proměnnými, a představují tak podíl rozptylu dané proměnné vysvětlený všemi syntetickými proměnnými. Koeficienty redundance odpovídají podílu rozptylu, který vysvětluje jednak závislá syntetická proměnná v souboru nezávislých proměnných, jednak nezávislá syntetická proměnná v souboru závislých proměnných.

Tab. 11: Kanonická korelační analýza škál ECR-R a RPCS

Nezávislé proměnné	Kanonická funkce 1		Kanonická funkce 2		Komunalita
	Standard. koeficienty	Strukturní koeficienty	Standard. koeficienty	Strukturní koeficienty	
Úzkostnost	-0,63	-0,92	-1,06	-0,40	1,00
Vyhýbavost	-0,49	-0,86	1,13	0,51	1,00
Koeficienty adekvátnosti		0,79		0,21	
Koeficienty redundance		0,46		0,05	
Závislé proměnné	Kanonická funkce 1		Kanonická funkce 2		Komunalita
	Standard. koeficienty	Strukturní koeficienty	Standard. koeficienty	Strukturní koeficienty	
Kompromisní styl	0,49	0,86	-0,80	-0,40	0,89
Vyhýbavý styl	0,09	-0,04	0,25	0,11	0,01
Reaktivní styl	-0,55	-0,86	-0,86	-0,13	0,75
Separační styl	0,21	-0,05	0,30	0,17	0,03
Dominantní styl	-0,10	-0,23	0,56	0,62	0,44
Submisivní styl	-0,38	-0,25	-0,40	-0,37	0,20
Koeficienty adekvátnosti		0,27		0,12	
Koeficienty redundance		0,15		0,03	

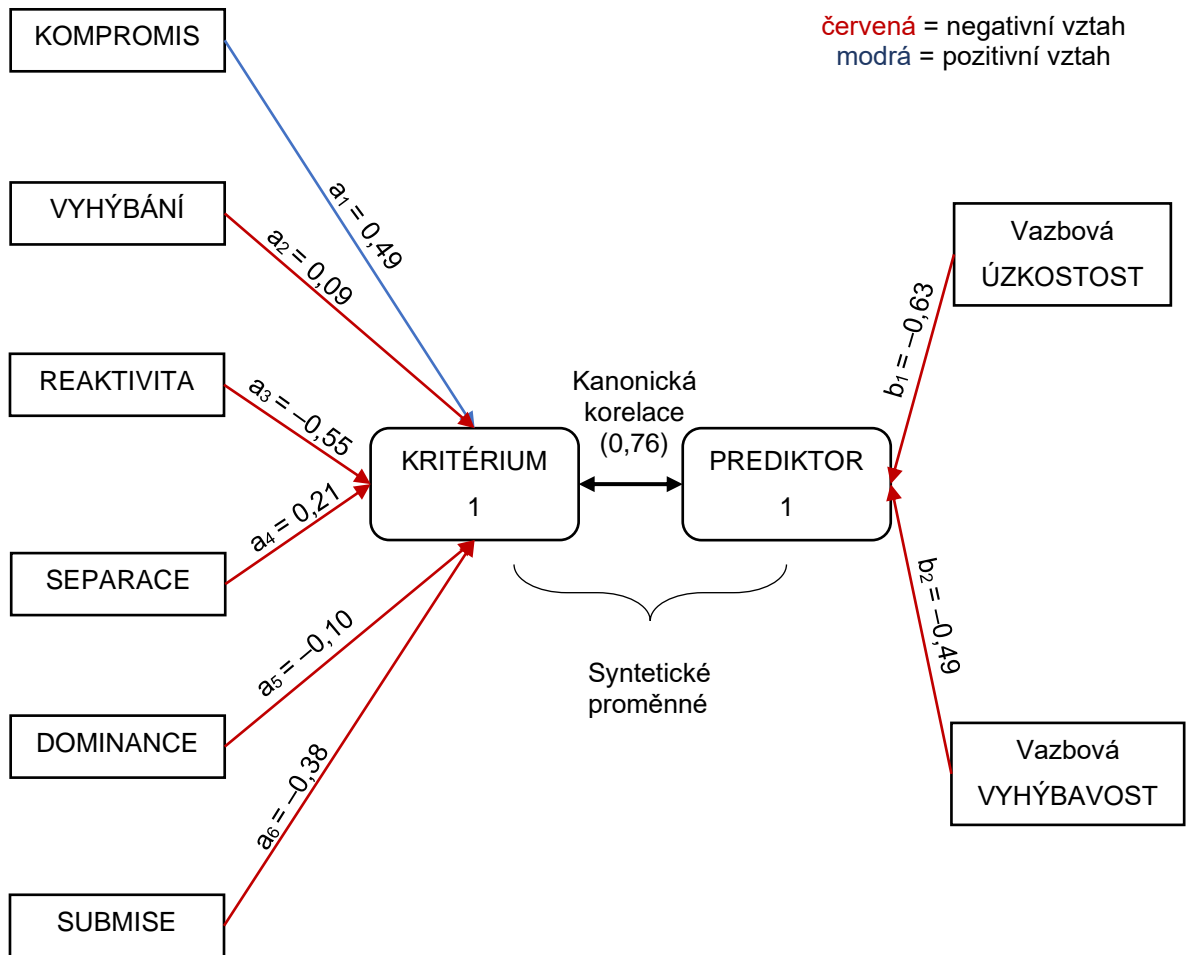
Pozn. n=100, koeficient adekvátnosti = průměrný čtverec strukturních koeficientů syntetické proměnné, koeficient redundance = podílový rozptyl pro závislé a nezávislé proměnné, koeficient komunality = součet strukturních koeficientů jednotlivých proměnných napříč všemi syntetickými proměnnými

Analýza strukturních koeficientů pro první syntetickou nezávislou proměnnou (syntetický prediktor) ukázala, že jak úzkostnost, tak vyhýbavost souvisely s touto syntetickou proměnnou záporně, takže daná syntetická proměnná zřejmě reprezentovala vazbovou jistotu. Strukturní koeficienty pro první syntetickou závislou proměnnou (syntetické kritérium) ukázaly, že tato proměnná nejsilněji kladně souvisí s kompromisním stylem a záporně s reaktivním stylem řešení konfliktů, taktéž slaběji a záporně s dominantním a submisivním stylem.

Analýza strukturních koeficientů pro druhou syntetickou nezávislou proměnnou (syntetický prediktor) ukázala, že úzkostnost souvisela s touto proměnnou záporně, zatímco s vyhýbavostí kladně, takže daná syntetická proměnná zřejmě reprezentovala vazbovou vyhýbavost (nízká míra vazbové úzkostnosti a vysoká míra vazbové vyhýbavosti). Strukturní koeficienty pro druhou syntetickou závislou proměnnou (syntetické kritérium) ukázaly, že tato proměnná souvisí nejsilněji a kladně s dominantním stylem řešení konfliktů, záporně se stylem kompromisním a submisivním.

Pro lepší pochopení jsme vytvořili grafické znázornění (obrázek 5) pro první pár kanonických korelačních proměnných Prediktor 1 a Kritérium 1, které dostatečně popisují závislost znaků řešení konfliktů na dvou znacích citové vazby.

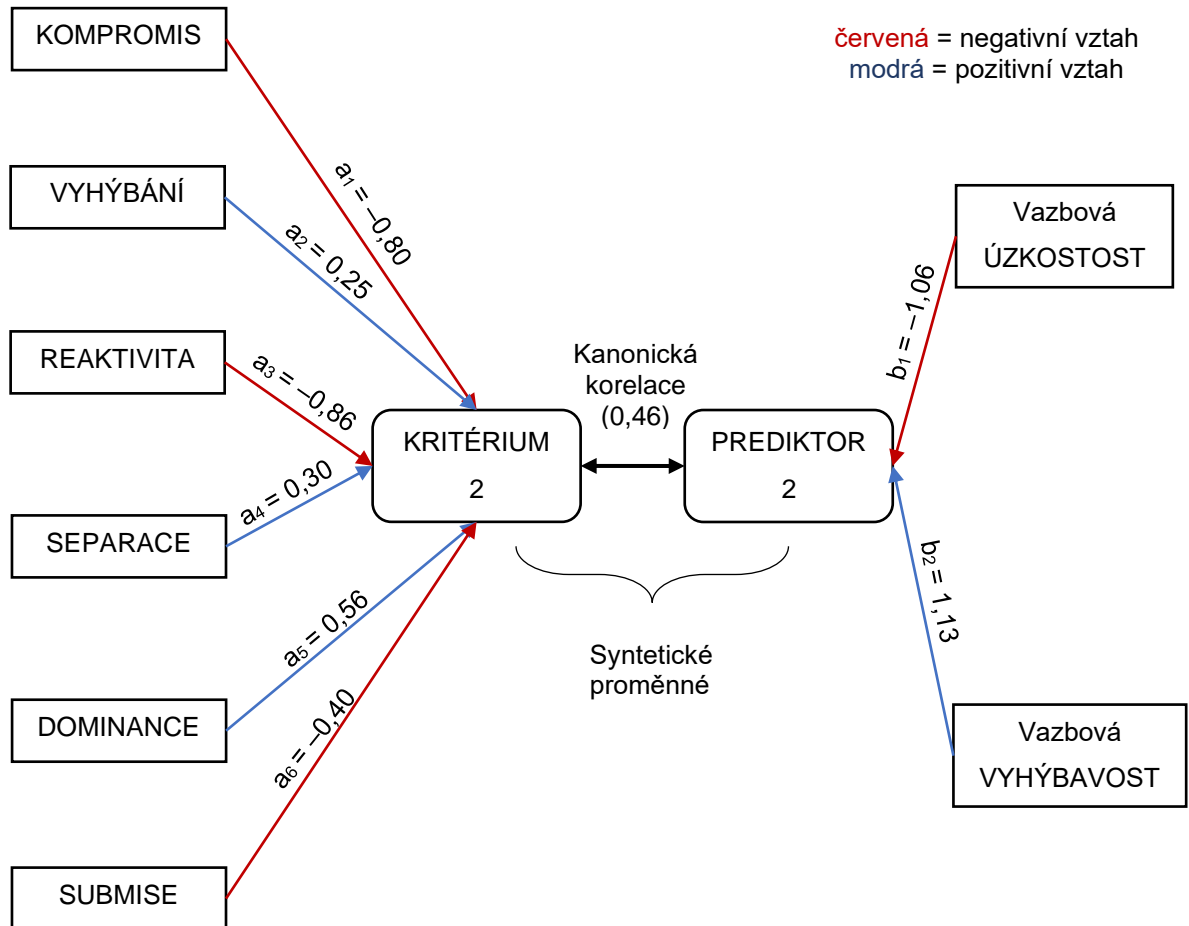
Obrázek 5: Grafické znázornění kanonické funkce 1

Pozn. a = standardní koeficienty pro 1. závislou syntetickou proměnnou, b = standardní koeficienty pro 1. nezávislou syntetickou proměnnou, levý set = dimenze ECR-R, pravý set = styly RPCS, barva šipky = valence dle strukturních koeficientu (viz tabulka tabulka 11).

Prediktor 2 a Kritérium 2, které dostatečně popisují závislost znaků řešení konfliktů na dvou znacích citové vazby.

Obrázek 6: Grafické znázornění kanonické funkce 2

Pozn. a = standardní koeficienty pro 2. závislou syntetickou proměnnou, b = standardní koeficienty pro 2. nezávislou syntetickou proměnnou, levý set = dimenze ECR-R, pravý set = styly RPCS, barva šipky = valence dle strukturních koeficientů (viz tabulka tabulka 11).

Identifikace statisticky významných souvislostí mezi proměnnými

1. Zjistit, jestli existují statisticky významné souvislosti mezi dimenzemi citové vazby (ECR-R) a styly řešení konfliktů (RPSC) u obou partnerů v párech.

Pro identifikaci statisticky významných souvislostí mezi partnerem a partnerkou z hlediska vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti (ECR-R) a stylů řešení konfliktů (RPCS) byly zvoleny Spearmanovy korelace v podobě korelační matice (viz tabulka 12).

Tab. 12: Korelace mezi skóry mužů a žen z hlediska subškál ECR-R a RPCS

Skóre žen (partnerek)	Skóre mužů (partnerů)							
	ECR-R úzkostnost	ECR-R vyhýbavost	RPCS COM	RPCS AVD	RPCS IR	RPCS SEP	RPCS DOM	RPCS SUB
ECR-R Úzkostnost	0,65***	0,54***	-0,52***	-0,03	0,36**	0,13	0,29*	-0,03
ECR-R vyhýbavost	0,52***	0,41**	-0,46***	-0,00	0,31*	0,01	0,19	0,06
RPCS COM	-0,45***	-0,46***	0,44***	-0,05	-0,33*	-0,04	-0,01	0,01
RPCS AVD	0,07	-0,08	-0,09	0,29*	0,05	0,38**	-0,27	0,07
RPCS IR	0,53***	0,53***	-0,41**	-0,02	0,57***	0,16	-0,05	-0,07
RPCS SEP	-0,17	0,03	-0,15	0,08	0,13	0,60***	-0,15	0,10
RPCS DOM	0,11	0,25	-0,06	-0,00	0,05	-0,05	-0,11	0,22
RPCS SUB	-0,02	0,36**	-0,03	0,02	-0,04	0,25	0,03	-0,03

Pozn. $n = 50$, hvězdičky označují statistickou významnost korelace na hladině: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Tučně zvýrazněné jsou statisticky významné hodnoty, které dosahují signifikanci na hladině významnosti 0,05. COM = kompromisní; AVD = vyhýbavý; IR = reaktivní; SEP = separační; DOM = dominantní; SUB = submisivní styl.

Prvně si popíšeme korelace predikované stanovenými hypotézami. V tabulce 12 můžeme vidět, že vazbová úzkostnost partnerky silně a negativně koreluje s kompromisním (COM) stylem partnera ($r_s = -0,52$) a středně silně¹ a pozitivně s reaktivním (IR) stylem partnera ($r_s = 0,36$), podobně vazbová úzkostnost partnera středně silně a negativně koreluje s kompromisním (COM) stylem partnerky ($r_s = -0,45$) a silně, pozitivně s reaktivním (IR) stylem partnerky ($r_s = 0,53$). Vazbová vyhýbavost partnerky silně a negativně koreluje s kompromisním (COM) stylem partnera ($r_s = -0,46$) a středně silně a pozitivně s reaktivním (IR) stylem partnera ($r_s = 0,31$), stejně i vazbová vyhýbavost partnera středně silně koreluje

¹ Síla efektu korelací mezi proměnnými hodnocena dle Cohena (1988)

s kompromisním (COM) stylem partnerky ($r_s = -0,46$) a silně, pozitivně s reaktivním (IR) stylem partnerky ($r_s = 0,53$). Z diagonály je patrné, že kompromisní (COM) styl řešení konfliktu středně silně a pozitivně koreluje u obou partnerů navzájem ($r_s = 0,44$), taktéž reaktivní (IR) styl silně a pozitivně koreluje vzájemně u obou partnerů ($r_s = 0,57$). Dále kompromisní (COM) styl řešení konfliktu partnerky středně silně a negativně koreluje s reaktivním (IR) stylem partnera ($r_s = -0,33$) a naopak, reaktivní styl partnerky středně silně a negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnera ($r_s = -0,41$).

Kromě predikovaných asociací byly nalezeny další signifikantní korelace. Na diagonále můžeme vidět, že vazbová úzkostnost partnersky koreluje silně a pozitivně s vazbovou úzkostností partnera ($r_s = 0,65$), rovněž vazbová vyhýbavost partnerky koreluje středně silně a pozitivně s vazbovou vyhýbavostí partnera ($r_s = 0,41$). Vazbová úzkostnost partnerky také silně a pozitivně koreluje s vazbovou vyhýbavostí partnera ($r_s = 0,54$) a vazbová vyhýbavost partnerky silně a pozitivně koreluje s vazbovou úzkostností partnera ($r_s = 0,52$). Vazbová úzkostnost partnerky slabě a pozitivně koreluje s dominantním (DOM) stylem řešení konfliktu partnera ($r_s = 0,29$) a vazbová vyhýbavost partnera středně silně a pozitivně koreluje se submisivním stylem partnerky ($r = 0,36$). Z diagonály je taktéž zřejmé, že vyhýbavý (AVD) styl řešení konfliktu koreluje slabě a pozitivně vzájemně mezi oběma partnery ($r_s = 0,29$) a separační (SEP) styl řešení konfliktů koreluje silně a pozitivně rovněž mezi oběma partnery ($r_s = 0,60$). Dále byla nalezena středně silná a pozitivní korelace mezi vyhýbavým (AVD) stylem partnerky a separačním (SEP) stylem partnera ($r_s = 0,38$).

Těsnost vztahu mezi ostatními strategiemi řešení konfliktů byly zanedbatelné a statisticky nevýznamné. Linearita závislosti v rámci diagonály korelační matice, ve které vidíme statisticky významné pozitivní korelace pro vazbovou úzkostnost, vazbovou vyhýbavost, kompromisní, vyhýbavý, reaktivní a separační styl řešení konfliktů mezi oběma partnery značí, že partneři hodnotili zkoumané vztahové proměnné konzistentně.

Testování rozdílu v síle korelací

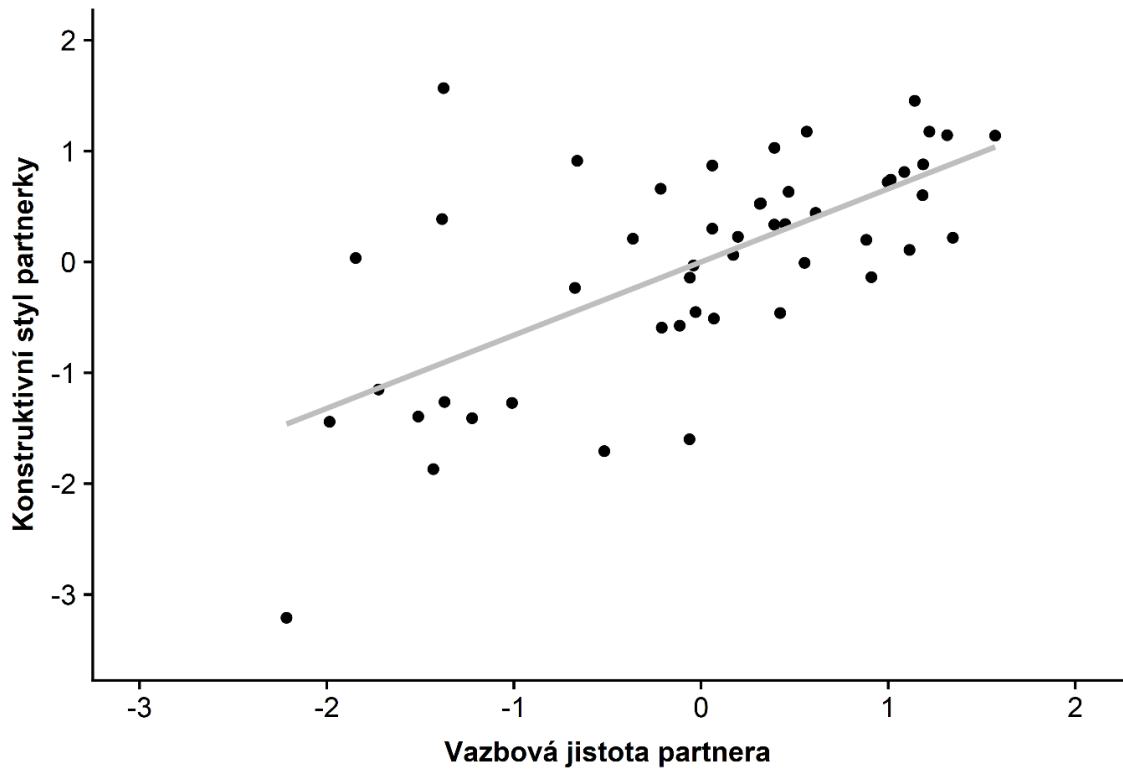
2. Zjistit, zda existuje rozdíl v síle vztahu mezi citovou vazbou partnera i partnerky a výběrem konstruktivních nebo destruktivních strategií řešení v závislosti na pohlaví.

K testování předpokladu, že vztah mezi vazbovou jistotou mužů a konstruktivním stylem řešením konfliktů partnerky je silnější, než vztah mezi vazbovou jistotou žen a konstruktivním stylem řešením konfliktů u partnera, byl zvolen následující postup. Nejprve byly relevantní proměnné (vazbová úzkostnost a vyhýbavost mužů i žen; kompromisní a reaktivní styl řešení konfliktů mužů i žen) standardizovány na z-skóry (s průměrem = 0 a směrodatnou odchylkou = 1). Poté byly vypočteny čtyři nové proměnné:

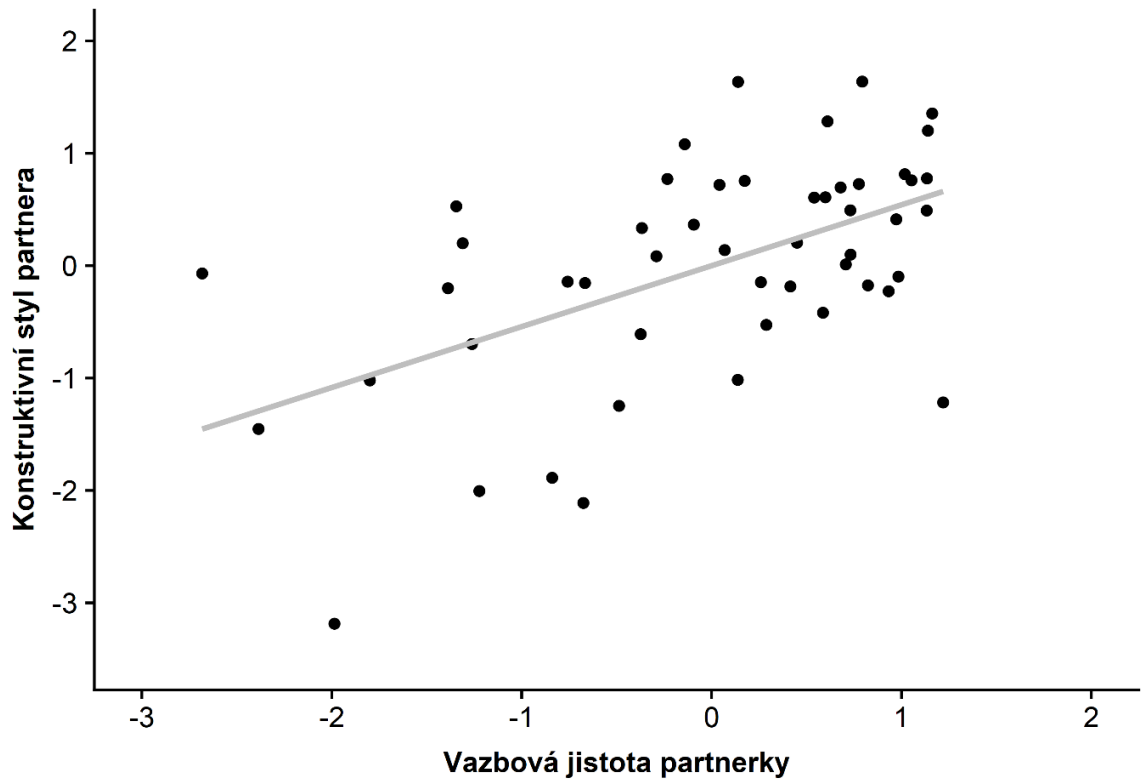
- vazbová jistota mužů (průměr převrácených hodnot vztahové úzkostnosti a vyhýbavosti mužů);
- vazbová jistota žen (průměr převrácených hodnot vztahové úzkostnosti a vyhýbavosti žen);
- konstruktivní strategie řešení konfliktů mužů (průměr kompromisního stylu a převrácených hodnot reaktivního stylu mužů);
- konstruktivní strategie řešení konfliktů žen (průměr kompromisního stylu a převrácených hodnot reaktivního stylu žen).

Bylo zjištěno, že vazbová jistota mužů pozitivně koreluje s konstruktivním stylem řešení konfliktů žen mírně silněji, $r(48) = 0,66$, $p < 0,001$, než vazbová jistota žen pozitivně koreluje s konstruktivním stylem řešení konfliktů mužů, $r(48) = 0,54$, $p < 0,001$. I když velikost rozdílu obou korelací je střední, $\Delta r^2 = 0,14$, avšak test rozdílu mezi korelacemi nebyl statisticky významný: $Z(n = 50) = 1,16$, $p = 0,247$. Jelikož samotný test rozdílu mezi korelacemi nelze nijak graficky znázornit, bodové grafy, které vidíme dále, znázorňují vztah mezi vazbovou jistotou partnera a konstruktivním stylem řešení problémů partnerky (obrázek 7) a vztah mezi vazbovou jistotou partnerky a konstruktivním stylem řešení konfliktu partnera (obrázek 8).

Obrázek 7: Bodový graf pro korelaci mezi vazbovou jistotou partnera a konstruktivním systlem řešení konfliktu partnerky

Obrázek 8: Bodový graf pro korelaci mezi vazbovou jistotou partnerky a konstruktivním systlem řešení konfliktu partnera

8.2 Přehled platnosti stanovených hypotéz

- **H1:** Vazbová úzkostnost partnerky statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnera.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = -0,52, p = 0,0001 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H2:** Vazbová úzkostnost partnera statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnerky.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = -0,45, p = 0,001 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H3:** Vazbová vyhýbavost partnerky statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnera.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = -0,46, p = 0,0008 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H4:** Vazbová vyhýbavost partnera statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnerky.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = -0,46, p = 0,0007 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H5:** Kompromisní styl řešení konfliktu partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnera.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = 0,44, p = 0,001 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H6:** Vazbová úzkostnost partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnera.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = 0,36, p = 0,009 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H7:** Vazbová úzkostnost partnera statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnerky.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = 0,53, p = 0,0001 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H8:** Vazbová vyhýbavost partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnera.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = 0,31, p = 0,03 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H9:** Vazbová vyhýbavosti partnera statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnerky.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = 0,53, p = 0,0001 (p < \alpha, \alpha = 0,05)$

- **H10:** Reaktivní styl řešení konfliktu partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnera.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = 0,57, p = 0,00001 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H11:** Reaktivní styl řešení konfliktu partnerky statisticky významně negativně koreluje s kompromisním stylem řešení konfliktu partnera.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = -0,41, p = 0,003 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H12:** Kompromisní styl řešení konfliktu partnerky statisticky významně negativně koreluje s reaktivním stylem řešení konfliktu partnera.

Hypotézu přijímáme: $r_s(n=50) = -0,33, p = 0,02 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H13:** Vazbová jistota partnera statisticky významně pozitivně koreluje s konstruktivní strategií (kompromisním stylem) řešení konfliktu partnerky.

Hypotézu přijímáme: $r(48) = 0,66, p < 0,001 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H14:** Vazbová jistota partnerky statisticky významně pozitivně koreluje s konstruktivní strategií (kompromisním stylem) řešení konfliktu partnera.

Hypotézu přijímáme: $r(48) = 0,54, p < 0,001 (\alpha = 0,05, p < \alpha)$

- **H15:** Vztah mezi vazbovou jistotou mužů s konstruktivním stylem řešením konfliktů partnerky je silnější než vztah mezi vazbovou jistotou žen a konstruktivním stylem řešení konfliktu u partnera.

Hypotézu nepřijímáme: $Z(n = 50) = 1,16, p = 0,247 (\alpha = 0,05, p > \alpha)$

9 DISKUZE

Cílem výzkumu bylo identifikovat statisticky významné souvislosti dvou dimenzí citové vazby se styly řešení konfliktů mezi partnery, skrze dvoufaktorový model citové vazby (ECR-R) a šestifaktorový model řešení konfliktů (RCPS). Současně jsme se zaměřili na tzv. dyadický kompenzační mechanismu (Sierau & Herzberg, 2012) v závislosti na pohlaví, kdy strategie řešení konfliktů mezi partnery, závisí více na podobě citové vazby muže, nežli ženy (Pietromonaco et al., 2004). Tedy, dalším cílem bylo postihnout rozdíl v síle vztahu mezi citovou vazbou partnerek a partnerů při výběru konstruktivních či destruktivních strategií řešení konfliktů v závislosti na pohlaví. Naše výsledky se týkají heterosexuálních partnerů v období mladé dospělosti, kteří jsou bezdětní a nesezdaní, s nejvyšším dosaženým vzděláním vysokoškolským a středoškolským s maturitou, kteří mají nejčastěji status studenta nebo pracujícího, jejichž vztah trvá v průměru 4 roky (v rozmezí cca 1–9 let).

Analýza dat přinesla různá zjištění a na tomto místě si výsledky analýzy blíže interpretujeme a porovnáme se zjištěními jiných autorů. Následující text jsme uspořádali do tří částí, první se dělí na dvě podčásti a věnuje se interpretaci výsledků spojených se stanovenými cíli, třetí část se zaměří na psychometrické charakteristiky výzkumných nástrojů, v poslední části si zhodnotíme limity této práce.

9.1.1 Vztahy mezi citovou vazbou a řešením konfliktů v partnerství

Prvně jsme se zabývali exploratorní analýzou závislosti mezi dvěma soubory proměnných pro dimenze citové vazby (ECR-R) a styly řešení konfliktů (RPCS) u jednotlivců v partnerských vztazích.

(a) Výsledky naznačují, že mladí dospělí s vazbovou jistotou (s nízkou mírou vazbové úzkostnosti i vyhýbavosti) upřednostňují konstruktivnější způsoby řešení partnerských konfliktů, tedy kompromisní styl namísto reaktivního. Aby jedinci mohli řešit konflikty konstruktivním způsobem, jsou zapotřebí nízké míry vazbové úzkostnosti i vyhýbavosti. K podobným výsledkům dospěli Creasey a Ladd (2005) nebo Mikulincer a Shaver (2011). Podle těchto autorů jedinci s vazbovou jistotou předpokládají, že v případě potřeby se mohou obrátit na svého partnera, kterého vnímají jako spolehlivého a dostupného. Konfliktní situaci nijak zvlášť nepovažují za ohrožující pro vazbovou jistotu s jejich

partnerem, proto jsou schopni překonávat konflikty efektivněji, neboť lépe regulují vlastní emoce, umí komunikovat otevřeně a řešit konflikty konstruktivněji. Stejně tak Kotrlová a Lacinová (2011, 2013) dokládají, že vazbová jistota jedinců souvisí s kompromisním stylem. V souladu s těmito výsledky Shiová (2003) našla vztah mezi vazbovou jistotou jedinců s pozitivními strategiemi řešení konfliktů. Autorka dodává, že pozitivní řešení problémů vyžaduje, aby lidé vnímali, že je v pořádku spoléhat se na druhé a zároveň opustili nadbytečné obavy.

(b) Naopak mladí dospělí s vazbovou nejistotou (s vyšší mírou vazbové úzkostnosti i vyhýbavosti) častěji využívají spíše destruktivnější způsob řešení konfliktů, tedy reaktivní styl namísto kompromisního. Tito jedinci při hádce projevují větší útočnost, nedůvěru k partnerovi a hovoří více vulgárně. Pietromonacová s kolektivem (2004) uvádějí, že jedinci s vazbovou nejistotou vykazují méně efektivní strategie řešení problémů a mají sklon konflikt hodnotit jako hrozbu citové vazby. Kotrlová a Lacinová (2011, 2013) zjistily, že vyšší míra vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti predikuje reaktivní styl řešení konfliktů.

(c) Mladí dospělí jedinci s vazbovou vyhýbavostí (s nízkou mírou vazbové úzkostnosti a vysokou mírou vazbové vyhýbavosti) preferují spíše dominantní řešení konfliktů. Při konfliktu příliš neberou ohledy na potřeby partnera a chtějí v hádce zvítězit. Tento vztah je možné vysvětlit tím, že osoby s vazbovou vyhýbavostí konflikt vnímají jako ohrožení jejich nezávislosti a samostatnosti, neboť hádky zvyšují jejich zranitelnost, jelikož vedou k vyjádření emoční blízkosti. Konfliktní situaci se vyhýbají, a pokud už ke konfliktu dojde, chrání se prostřednictvím dominantní strategie (Kotrlová & Lacinová, 2011, 2013; Mikulincer & Shaver, 2011; Pistole & Arricale, 2003). Jedinci s vazbovou vyhýbavostí dávají přednost strategiím emoční regulace, které umožňují vyhnout se konfliktům s partnerem a mají tendenci potlačovat negativní emoce (Fraley & Brumbaugh, 2008). Gouin s kolektivem (2009) zjistili, že vazbová vyhýbavost je spojena s vyšším fyziologickým stresem při hádce.

d) Mladí dospělí s vazbovou úzkostí (nízkou mírou vazbové vyhýbavosti a vysokou mírou vazbové úzkostnosti) preferují spíše submisivní řešení konfliktů a mají tendenci podřizovat se potřebám partnera, aby uspokojili jeho požadavky, nebo aby konflikt ukončili. Gouin s kolektivem (2009) zjistili, že vazbová úzkostnost v konfliktní situaci souvisí spíše s fyziologickými reakcemi spojenými s prožíváním úzkosti. Corcoranová s Mallinckrodt (2000) a Mikulincer se Shaverem (2011) vysvětlují, že pro osoby vazebně úzkostné konflikt představuje ohrožení podpory a jistoty ze strany partnera. Konflikt vnímají

v nejhorších scénářích, přičemž prožívají negativní emoce, úzkost, hněv a celkové nepochopení partnera. Mají tendenci k submisivnímu způsobu řešení konfliktů. Kotrlová a Lacinová (2011, 2013) zjistily, že submisivní styl řešení konfliktů je predikován vazbovou úzkostností.

Souvislost citové vazby se styly řešení konfliktů v partnerství

Pro první cíl jsme si stanovili 12 hypotéz, týkající těsnosti vztahů mezi zkoumanými proměnnými v partnerství, které jsme na základě signifikantních výsledků korelačních koeficientů mohli přijmout (viz kapitola 8.2). První cíl v sobě obsahoval několik podcílů, na základě kterých rozdělíme posloupnost následujícího textu.

(a) Nižší míra vazbové úzkostnosti, stejně tak vyhýbavosti u partnera i partnerky naznačuje, že oba dávají přednost spíše kompromisnímu stylu řešení jejich konfliktů. Jestliže oba partneři konflikt řeší častěji kompromisem, pak méně používají reaktivní styl. Zřejmě se jedná o vazbovou jistotu obou partnerů, kteří konflikty řeší spíše prostřednictvím konstruktivní nežli destruktivní strategie. Tento výsledek není překvapivý a je konzistentní se závěry studií Pietromonacové s kolektivem (2004) a Shiové (2003), které uvádějí, že jednotlivci s vazbovou jistotou (nízkou vyhýbavostí a úzkostností) mají tendenci řešit problémy spíše formou kompromisu. Dominguová s Mollenovou (2009) se zaměřily na souvislost citové vazby obou partnerů s jejich způsobem vzájemné konfliktní komunikace a zjistily, že vazbová jistota obou partnerů souvisí větší měrou s konstruktivní komunikací.

Partneři, kteří se vyznačují nízkou vazbovou vyhýbavostí a úzkostností, vnímají pozitivněji sami sebe i druhého během vzájemných konfliktních situací a mají tendenci hledat takové řešení problémů, aby uspokojili své potřeby oboustranně. Rovněž musíme počítat s tím, že výsledky jsou ovlivněny kvalitou partnerského vztahu. Jestliže oba partneři vnímají partnerský vztah jako kvalitní, můžeme očekávat, že budou odpovídat podobně na položky, které značí konstruktivní řešení konfliktů, např. odpoví, že se na druhého partnera mohou spolehnout nebo, že spolupracují na řešení.

(b) Kdežto vyšší míra vazbové úzkostnosti a vyšší míra vyhýbavosti u partnera i partnerky se vyznačuje hlavně reaktivním stylem řešení konfliktů v partnerství. Pokud partneři řeší konflikty více reaktivně, pak méně často používají kompromisní způsob řešení. Což poukazuje na partnerskou vazbovou nejistotu, kdy oba řeší problémy více destruktivně nežli konstruktivně. Partneři s vysokou mírou vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti, mají tendenci častěji používat ve vztahu nátlak a nepřátelství (Shi, 2003) a jsou spojováni

s dysfunkčními strategiemi řešení konfliktů (Sierau & Herzberg, 2012). Pietromonacová s kolegyněmi (2004) uvádějí, že jedinci s vazbovou nejistotou mají problémy při zvládnání konfliktů všeobecně, což se projevuje destruktivnější interakcí. Tito jedinci mají tendenci posuzovat konfliktní situaci jako ohrožení citové vazby k partnerovi. Mikulincer a kolegové (2003), vysvětlují, že jedinci s vysokou mírou vazbové úzkostnosti či vyhýbavosti nemají přístupné zdroje k zakládání a udržování pozitivních partnerských vztahů či k exploraci situace. Dominguová s Mollenovou (2009) zaznamenaly, že páry s oběma partnery s vazbovou nejistotou řeší konflikty méně konstruktivně než páry s oběma partnery s vazbovou nejistotou.

Partneři v tomto případě v konfliktní situaci nejspíše reagují vzájemně přehnaně emocionálně a konflikt pro ně představuje ohrožující událost. Pravděpodobně se v takovém vztahu oba partneři ani necítí moc spokojeně, což narušuje kvalitu tohoto vztahu. Lze též očekávat, že partneři s vyšší vazbovou úzkostností a vyhýbavostí budou souhlasit s tvrzeními týkajícími se např. obav ze ztráty lásky svého partnera či nepříjemných pocitů z emoční blízkosti svého partnera, na které vzájemně reagují nekonstruktivním způsobem. Pak není divu, že zvolili nejdestruktivnější strategii řešení konfliktů – reaktivní styl.

(c) Navíc bylo zjištěno, že pokud je partner ve vztahu s partnerkou, která se vyznačuje vyšší mírou vazbové úzkostnosti, pak partner častěji řeší konflikt spíše dominantně a naopak, partnerčina nižší vazbová úzkostnost nápadně souvisí se způsobem řešení konfliktů partnera, který volí méně dominantní styl.

Partnerova dominantní strategie řešení konfliktů je spojená s upřednostněním vlastních potřeb, nad potřebami partnerky. Ovšem partnerka s vyšší vazbovou úzkostností, emoční náklonost a ujištění od partnera potřebuje a vyžaduje. Jenže v tomto případě se jí nedostává. Partner se dominancí snaží nad partnerkou v hádce zvítězit tím, že partnerce nedovolí argumentovat a snaží se udržet kontrolu nad konfliktní interakcí. Tímto chováním sice jeho požadavky získávají kýženou pozornost, ale potřeby jistoty a bezpečí partnerky jsou upozaděny. Nespokojenost partnerky se vztahem se tímto může stupňovat. Zdá se, že projevy vazbové úzkosti, kdy partnerka požaduje od partnera uspokojení vztahových potřeb, může provokovat dominanci partnera v konfliktní situaci.

Vysvětlení nabízí Simpson a kolektiv (1996), kteří zjistili, že vyšší míra vazbové úzkostnosti souvisí s vyšší mírou distresu při diskusi a po konfliktu je spojována s negativnějším vnímáním partnera a vztahu. Konflikt může vyvolávat v partnerce s vazbovou úzkostí pochyby o vnímavosti a dostupnosti partnera, stejně tak o kvalitě vztahu. Baptist, Thompson, Norton, Hardy & Link (2012) upozorňují, že vyšší míra vazbové

úzkostnosti zvyšuje pravděpodobnost stažení se při konfliktu. Což by v případě konfliktní interakce s dominantní strategií partnera představovalo obranu partnerky. Campbell s kolektivem (2005) uvádějí, že vysoká míra vazbové úzkostnosti byla spojená s obavami, menší spokojeností se vztahem a negativním hodnocením pokračování vztahu. Takže je otázkou, jak dlouho tito mladí dospělí spolu vydrží.

(d) Zajímavým zjištěním bylo, že pokud se partnerka nachází ve vztahu s partnerem, který se vyznačuje vyšší vazbovou vyhýbavostí, pak partnerka ke konfliktní situaci přistupuje spíše submisivně. Rovněž nižší míra vazbové vyhýbavosti partnera je spojena s možností, že partnerka bude ke konfliktní interakci přistupovat méně submisivně.

Zdá se tedy, že v konfliktní situaci se partnerka podřídí potřebám partnera s vyšší vazbovou vyhýbavostí, který se snaží držet si odstup ve stresujících situacích. Pro vyhýbavého partnera je problematické vyjadřovat vlastní pocity či obavy, navíc nekomunikují příliš vřele. V případě, že se oba partneři dostanou k řešení konfliktní situace, je pravděpodobné, že partnerka submisivně ustoupí požadavkům týkající se nezávislosti partnera a podpoří jeho emoční odstup. Paradoxně, tímto způsobem může partnerka chránit duševní rovnováhu partnera, který potřebuje držet distanc. Otázkou zůstává, jestli tato strategie ústupků v konfliktní situaci vede ke spokojenosti partnerky. Tím, že konfliktní interakce buďto nenastane a pokud ano, je rychleji ukončena, což ovšem neznamená vyřešena. Jelikož je vazbová vyhýbavost propojená s dominantním stylem, pak submise partnerku chrání, aby dominantní způsob řešení konfliktů u partnera nenastal.

Tento poznatek bychom mohli přirovnat k závěrům Shiové (2003). Pokud partnerka při konfliktu partnerovi ustoupí, zabrání tak eskalaci konfliktu a zároveň se touto formou zabezpečuje před úzkostí, která by mohla přijít, pokud by se konflikt stupňoval. Creasey s Laddem (2005) zjistili, že jedinci s vyšší vazbovou vyhýbavostí neprojevují druhému podporu během konfliktu. Partner vazbově vyhýbavý je zdrženlivý k intimní interakci s partnerkou a tím chrání sebe samého před možným emočním zraněním (Shi, 2003).

(e) Zvláště byl nalezen vztah mezi dvěma styly řešení konfliktů. V tomto kontextu bylo zjištěno, že přistupuje-li partner ke konfliktu více separačním způsobem, pak se partnerka chová spíše vyhýbavě. Jestliže partnerka vyhýbavý způsob řešení konfliktů volí méně, pak se partner od konfliktní situace tolik neseparuje. Poněvadž rozsah korelační matice byl značný, tudíž existuje možnost falešně pozitivních výsledků, zejména v případě tohoto a předchozích bodů (c,d,e), je dobré brát tuto možnost na zřetel. Ač pro body c,d, výsledky částečně podporují zjištění z exploratorní analýzy, asociace separace partnera

s vyhýbavým stylem partnerky může souviset se vzdáleně podobným výkladovým základem.

Zdá se tedy, že separační styl s vyhýbavým mají něco společného. Ačkoliv separační způsob obsahuje konstruktivní prvek, tedy oddálení bezprostřední afektivní reakce, s tím, že se po „vychladnutí“ emocí k řešení situace oba partneři vrátí, tento záměr může být znesnadněn tím, že se partnerka návratu k diskusi vyhýbá. Oba partneři mají tendenci konfliktní interakci odložit na později, ale každý z jiného důvodu. Partnerka s vyhýbavým stylem si drží od konfliktní interakce odstup, nejlépe aby vůbec nezačala, pokud se partner k řešení bude chtít vrátit, nesetká se s kýženým efektem, čímž se interval prodlení zvětšuje.

Zacchilli s kolektivem (2009) uvádějí, že separační způsob řešení konfliktů ani nesouvisí s mírou spokojenosti v partnerském vztahu. Tato kombinace způsobů řešení konfliktů partnerů může pro pár jako celek asociovat spíše s destruktivnějším způsobem řešení jejich problémů. Neboť čím více se partnerka bude řešení konfliktu vyhýbat, tím více se u partnera prodlužuje interval, než se ke konfliktu bude chtít vrátit. A čím více partner prodlužuje interval, než se k diskusi vrátí, tím více je podpořeno partnerčino vyhýbání se konfliktu, která si od diskuse více drží odstup.

(f) Diagonála v tabulce 12 poukázala na lineární vztahy v kladném směru mezi vazbovou úzkostí, mezi vazbovou vyhýbavostí, mezi kompromisním stylem, mezi vyhýbavým stylem, mezi reaktivním stylem a mezi separačním stylem řešení konfliktů. Jinými slovy, výsledky naznačují, že v partnerských vztazích mladých dospělých se v tomto případě vyskytují partneři, kteří se ve zkoumaných charakteristikách shodují. Našli jsme vzájemné souvislosti mezi partnerem a partnerkou s vyšší mírou vazbové vyhýbavosti, mezi partnery s vyšší mírou vazbové úzkosti, a naopak s nižší mírou vazbové úzkosti a nižší vazbovou vyhýbavostí u obou partnerů. V rámci řešení konfliktů můžeme vidět partnery s vyšší mírou kompromisu, nebo s vyšší mírou reaktivity, také partnery s vyšší mírou vyhýbavého stylu či separačního stylu. Ač by se dalo očekávat, že mezi partnery bude komplementární souvislost mezi dominantním a submisivním (např. Tiedens & Fregale, 2003) stylem, tento vztah nebyl podpořen.

První vysvětlení vysoké korelace mezi vazbovou úzkostí a vyhýbavostí partnerů nabízí kvalita vztahu, kterou oba partneři vnímají většinou podobně. Můžeme očekávat, že partneři, kteří jsou ve vztahu spokojeni a vztah vnímají jako kvalitní, budou vztah hodnotit v kladném smyslu – jeden na druhého se může spolehnout, přítomnost druhého je jim

příjemná atd. Podobně budou hodnotit i jejich způsoby řešení, tedy spíše konstruktivním směrem (kompromis oproti reaktivitě). Jestliže partneři vnímají vztah jako méně kvalitní, můžeme předpokládat, že budou mít tendenci hodnotit vztah v záporném smyslu – nemůžou se na druhého spolehnout, mnoho obav týkajících se jejich vztahu apod. Stejně tak řešení konfliktů budou hodnotit směrem k destruktivnějším strategiím, hlavně reaktivitě, oproti kompromisu (viz např. metaanalýza Candel & Turliuc, 2019).

Vyšší korelaci vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti mezi partnery lze očekávat i z důvodu, že lidé si nevybírají partnera náhodně. Vazbová úzkostnost stejně tak vyhýbavost vykazovala u partnerů vzájemnou kompatibilitu, podobně i kompromisní, vyhýbavý, reaktivní a separační styl řešení konfliktů. Což by bylo možné přiblížit studii Burlesona a Dentona (1992), kteří našli podobnost mezi partnery v komunikačních strategiích. Citovou vazbu, která je spojená s více či méně efektivní regulací emocí, by bylo možné přiblížit poznatku, že partneři v dlouhodobějších vztazích vykazují podobnost v osobnostních proměnných jako je např. emoční stabilita (Barelds & Barelds-Dijkstra 2007). Například Baptist a kolegové (2012) uvádějí pozitivní souvislost vazbové vyhýbavosti s emoční nestabilitou během konfliktu. Míra podobnosti mezi partnery je spojována se spokojeností a vnímanou kvalitou vztahu. Vyšší podobnost osobnostních proměnných partnerů souvisí s nižší četností hádek a konfliktů mezi partnery (Buunk, Bosman 1986; Ortega et al., 1988). Dalším vysvětlení by tedy mohlo být, že mladí partneři se spárovali (na implicitní úrovni) ve fázi prvotního namlouvání (Hazan & Zeifman, 2008, in Lacinová & Michalčáková, 2014) podle podobnosti určitých osobnostních proměnných homogamně, z nichž některé se nejspíše týkaly vnitřních pracovních modelů, což by souviselo s kvalitou jejich vztahu a s výběrem strategií řešení konfliktů.

Rozdíl mezi podobou citové vazby a výběrem strategie řešení konfliktu dle pohlaví

Zjistili jsme, že vazbová jistota mužů souvisí mírně silněji s konstruktivní strategií řešení konfliktů žen, než vazbová jistota žen souvisí s konstruktivním způsobem řešení konfliktů mužů. Ačkoli velikost rozdílu mezi partnerem a partnerkou byla střední, rozdíl mezi nimi nebyl statisticky významný. Jinými slovy, pokud partner s vyšší vazbovou jistotou řeší konflikt spíše konstruktivně, pak partnerka volí rovněž konstruktivnější způsob řešení, stejně tak pokud partnerka s vazbovou jistotou řeší konflikty více konstruktivně, pak partner také volí konstruktivnější strategii. Předpoklad efektu pohlaví na výběr strategie řešení konfliktu nebyl podpořen a dyadický kompenzační mechanismus (Sierau & Herzberg, 2012) v závislosti na pohlaví jsme nezaznamenali.

Naše výsledky se liší od studií Creasyho (2002), Kobaka s Hazanovou (1991) a Pietromonacové s kolektivem (2004). Nezjistili jsme, že by strategie řešení konfliktů více závisely na podobě citové vazby mužů, nežli na podobě citové vazby žen. Na druhou stranu Domingiová s Mollenovou (2009) neidentifikovali významný rozdíl mezi oběma partnery s vazbovou nejistotou a destruktivnějšími způsoby komunikace, nehledě na pohlaví. Brassardová s kolektivem (2009) dospěli k poznatku, že partneři na sebe vzájemně pozitivně působí v případě, že mají vztah s vyšším závazkem. Jelikož nejvyšší závazek, který mladí dospělí v našem výzkumu měli, bylo spolubydlení (30 párů), výsledek se jeví jako pochopitelný. Otázkou zůstává, jestli průměrná délka vztahu okolo 4 let je dostatečná, aby se projevil efekt pohlaví u citové vazby na výběr řešení konfliktů.

Dalším vysvětlením může být menší variabilita v partnerských dvojicích, neboť partneři si byli ve zkoumaných proměnných podobní. S tímto výsledkem též souvisí velikost zkoumaného souboru a distribuce dat v rámci dimenzí citové vazby, jelikož vazbová jistota je u partnerů (i v populaci) četnější, oproti vazbové nejistotě. Osobnostní charakteristiky partnerů se také mohou podílet na způsobu řešení, které v našem výzkumu nebyly zahrnuty. Mohlo by se jednat o sociální dovednosti partnerů, což by snížilo efekt pohlaví na kvalitu vztahu (Li & Chan, 2012) nebo genderové role partnerů (Monteoliva et al., 2012), např. bylo zjištěno, že role „ženskosti“, bez ohledu na pohlaví, pozitivně souvisí u partnerky i partnera v pozitivním směru na vnímanou kvalitu vztahu (Steiner-Pappalardo & Gurung, 2002).

9.1.2 Psychometrické vlastnosti výzkumných nástrojů

Jako přínosné vnímáme ověření psychometrických vlastností výzkumných nástrojů, přestože vzorek nebyl příliš rozsáhlý, i tak se ukázalo, že poskytovali vysokou reliabilitu v jednotlivých subškálách, ať už se jednalo o nestandardizovaný dotazník na české populaci RPCS, plnou verzi dotazníku ECR-R i jeho novější zkrácenou verzi ECR-R-16. Podobně i explorační faktorová analýza ukázala, že grafy vlastních čísel odpovídaly teoreticky očekávaným řešení. V případě dotazníku ECR-R se ukázalo, že nejsmysluplnějším řešením je dvoufaktorové řešení než třífaktorové či čtyřfaktorové, a to nejen z důvodu, že je teoreticky preferovanější. Pochopitelně s větším zkoumaným souborem by faktorová analýza poskytovala stabilnější výsledky.

Jelikož velikost vzorku k poměru počtu položek zkrácené verze ECR-R-16 byla příznivější, mohli jsme si dovolit faktorovou kongruenci, tedy porovnat naši matici faktorových nábojů s původní studií Hašta s kolektivem (2018). Ukázalo se, že faktor

vyhýbavosti (0,91) i faktor úzkostnosti (0,89) indikují poměrně vysokou míru kongruence. Pro budoucí výzkumy, které by zjišťovaly vztahy mezi vícero proměnnými, pak zkrácenou verzi ECR-R-16 považujeme pro sběr dat za dostačující. Jestli to časové možnosti dovolují, pak je vhodnější použít plnou verzi ECR-R, jelikož poskytuje vyšší vnitřní konzistenci subškál dotazníku. Zajímavým zjištěním bylo, že faktor vyhýbavosti vysvětloval větší podíl vysvětleného rozptylu než faktor úzkostnosti, neboť tomu bývá přesně opačně (např. Hašto et al., 2018; Seidl et al., 2016). Plná verze dotazníku ECR-R vykazuje silnější pozitivní korelaci ($r = 0,45$), mezi oběma faktory (vyhýbavost a úzkostnost), než zkrácená verze ($r = 0,39$). V našem případě je korelace silnější než v jiných studiích (např. Cameron et al., 2012; Hašto et al., 2018; Hašto & Kašćáková, 2019, Kašćáková et al. 2016). Stejně tak silněji a negativně korelovaly faktory kompromisní s reaktivním ($r = -0,52$) a dominantní se submisivním ($r = -0,35$) řešením konfliktů RPCS. Což ukazuje, že některé styly řešení konfliktů na sobě nejsou nezávislé. Jak jsme si vysvětlovali v předchozím textu, vyšší korelace mezi faktory je zřejmě způsobena kvalitou partnerského vztahu, kompatibilitou partnerů, párovými daty či velikostí vzorku.

9.1.3 Limity a přínosy výzkumu

Největším limitem tohoto výzkumu je velikost zkoumaného vzorku. Do budoucna by bylo vhodné zahrnout větší počet partnerských dvojic a zaměřit se především na pobídku, která by zaujala muže při náboru potenciálních respondentů. Vhodná by byla nějaká materiální či finanční odměna, neboť příslibení výsledků zajímalo spíše ženy. Existuje možnost, že se do výzkumu nezapojili partneři, kteří mají v partnerském vztahu velké obtíže. Robles, Slatcher, Trombello a McGinn (2006) upozorňují, že se studií účastní spíše partneři, kteří jsou v lépe fungujícím vztahu. S adekvátní pobídkou by bylo možné získat více dvojic, ale i těch, které by se do výzkumu běžně nezapojili. Ovšem není jisté, zda by se počet respondentů nějak rapidně zvýšil, neboť jsme se zaměřili na poměrně konkrétní cílovou populaci. Nutno brát v potaz, že manželský svazek či přítomnost dětí v partnerství jsou intervenující proměnné, které působí na změny v dynamice citové vazby (Davila & Cobb, 2004) a se zvyšujícím se věkem klesá pravděpodobnost, že podmínky budou splněny.

Jelikož jsme zaměřili na konstrukty, které vypovídají o kvalitě partnerských vztahů, můžeme očekávat, že jedinci s větší tendencí projevovat se způsobem sociálně žádoucím, pak v testové baterii mohli vypovídat zkresleně. Což představuje jeden z důvodů, proč výpovědi partnerů směřovaly ke zjištění, že vazbová jistota (nízká míra vazbové úzkostnosti

a vyhýbavosti) souvisí s konstruktivní strategií (kompromisním stylem) řešení konfliktů silněji, než vazbová nejistota (vysoká míra vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti) s destruktivnějšími strategiemi (reaktivní stylem) řešení mezi partnery.

Zvolená testová baterie rovněž nemusela dostatečně zachytit všechny vzájemné konfliktní interakce. Jelikož jsme se zaměřili na tendenci řešit konflikty obecně, bylo by užitečné postihnout i konkrétní situační kontext konfliktů, který by také mohl souviset s volbou způsobu řešení konfliktní interakce. Zajímavým designem výzkumu by bylo opakované šetření po časovém intervalu šesti až dvanácti měsíců (test-retest), tak bychom mohli například zjistit, zda partneři s vazbovou nejistotou a destruktivnějšími strategiemi řešení konfliktů spolu ještě ve vztahu jsou. Případně zda by se s časovou prodlevou projevil efekt pohlaví na výběr způsobu konfliktu apod. Cenné by bylo doplnit dotazníkovou metodu polostrukturovaným rozhovorem s partnery nebo o deníkové záznamy partnerských konfliktních interakci bezprostředně po hádce. Ideálním způsobem zachycení komplexity a jedinečnosti dynamiky partnerských vztahů, v tomto kontextu by byla longitudinální studie. Tato možnost (pro studenty) není ani z časového ani z finančního hlediska dostupná.

Za přínosné považujeme, že výzkum se týkal párových souvislostí, protože jsme získaly údaje od partnerských dvojic, nikoliv pouze od jednoho z partnerů a do šetření jsme zapojili vyrovnaný počet žen i mužů. Jednotkou analýzy nebyl pár, ale partner a partnerka v páru, takže jsme mohli zachytit, jestli jsou partneři ve zkoumaných aspektech kompatibilní a zároveň postihnout vztahy, které bychom nezískali od párových jednotek. Jelikož byl náš vzorek velice homogenní a malý, nemělo by velký smysl partnery seskupovat a porovnávat páry mezi sebou. Předchozí studie se nezaměřovaly konkrétně na mladou dospělost (20-32 let), nebo zahrnuli do šetření partnery s větším závazkem než my. Vyšší závazek totiž podle Brassardové s kolektivem (2009) působí na dyadický kompenzační efekt mezi partnery. Jako výhodu hodnotíme, že jsme pracovali s dimenzemi citové vazby, nikoli s kategoriemi, čímž jsme neztratili výpovědní hodnotu výsledků.

Pokládáme za velice důležité brát v potaz interakci partnerů v párech jako komplexní činitel, který udává ráz specifické dynamice při fungování partnerů. Partneři se vzájemně mohou podporovat, ale v některých situacích si mohou i uškodit. Naším záměrem proto bylo vyzdvihnout vzájemnou souvislost interakcí obou partnerů v párech. Poznatky této studie podporují fakt, že v terapeutické a poradenské praxi je výhodné (ne-li nutné) pracovat s oběma partnery, se snahou pochopit vnímání konfliktní interakce obou partnerů (celku), nikoliv jen ze strany jednotlivce.

10 ZÁVĚR

Práce se zabývá vztahem mezi dvěma koncepty – citovou vazbou a strategiemi řešení konfliktů. Zaměřili jsme se na heterosexuální páry v období mladé dospělosti, bezdětné a nesezdané, jejichž vztah trval alespoň 12 měsíců. Cílem výzkumu bylo prozkoumat jednak souvislosti dvou dimenzí citové vazby (ECR-R) s šesti styly řešení konfliktů (RPCS) mezi partnery. Také jsme se zabývali rozdílem mezi podobou citové vazby a výběrem strategie řešení konfliktů v závislosti na pohlaví.

Na vzorku, který zahrnoval 50 párů, tedy 100 mladých dospělých partnerů, bylo nalezeno těsné propojení vazbové úzkostnosti a vazbové vyhýbavosti mezi partnery, nejen vzájemně, ale i s konstruktivními a destruktivními strategiemi řešení společných konfliktů. Nižší míra vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti obou partnerů v párech značí více kompromisu při společném řešení konfliktů a méně reaktivního stylu. Vyšší míra vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti u obou partnerů nápadně souvisí s větší tendencí k reaktivitě při společném řešení konfliktů nežli volbou kompromisního stylu. Vyšší míra vazbové úzkostnosti partnerky značí spíše dominantní styl řešení konfliktů ze strany partnera a vyšší vazbová vyhýbavost partnera ukazuje spíše na submisivní přístup partnerky v konfliktní interakci. Partnerčin vyhýbavý způsob řešení souvisí se separačním stylem partnera, což naznačuje určitou významovou podobnost těchto stylů.

Ačkoliv vazbová jistota partnera souvisí s konstruktivní strategií partnerky o něco silněji, než vazbová jistota partnerky souvisí s konstruktivní strategií partnera, síla rozdílu mezi nimi není statisticky významná. Zajímavé zjištění představuje kladný a těsný lineární vztah, týkající se vazbové úzkostnosti, vazbové vyhýbavosti, kompromisního, reaktivního, vyhýbavého a separačního stylu mezi partnery. Reprezentuje určitou kompatibilitu partnerů a naznačuje homogamní nenáhodnost párování mladých dospělých párů ve zkoumaných charakteristikách. Věříme, že souvislost citové vazby se styly řešení konfliktu v partnerských vztazích mladých dospělých párů si zaslouží svou pozornost a komplexnější prozkoumání. Doporučeními pro navazující výzkum jsou, zaměřit se na získání většího výzkumného vzorku partnerů, do testové baterie zařadit škálu, která se nezabývá konflikty pouze obecně, ale dokáže rozlišit situační kontext konfliktů a pokusit se zajistit širší variabilitu zkoumaných charakteristik, tedy získat více partnerů s vazbovou nejistotou.

11 SOUHRN

Práce pojednává o vztahu mezi dvěma koncepty, které vypovídají o kvalitě partnerských vztahů, jedná se o asociace citové vazby se strategiemi řešení konfliktů mezi mladými dospělými partnery. První část této práce byla věnována teoretickým východiskům. V první kapitole jsme vymezili koncept citové vazby, jako: „*trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu.*“ (Bowlby, 1969, in Kulísek, 2000, s. 406). Citová vazba se uplatňuje na neurobiologické úrovni, souvisí s neurofyzilogickými procesy, klíčovými pro schopnost emoční regulace (např. Drozd & Drozdová, 2015). Citová vazba se projevuje na základě dvou provázaných dimenzí – vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti, chování s nimi spojené je regulováno vrozeným behaviorálním systémem. Zahrnuje (a) vyhledávání a udržování blízkosti, (b) separační protest, (c) funkci bezpečné základny v podobě vazebné postavy umožňující dítěti prozkoumat okolí a ve chvílích stresu tato postava slouží jako (e) bezpečný přístav (Lacinová & Michalčáková, 2014). Míra spoléhání se na vazbovou postavu představuje zdroj pocíťované vazbové jistoty a je zásadním faktorem predikující kvalitu citové vazby v pozdějším věku v podobě vnitřních pracovních modelů (Mikulincer & Shaver, 2003).

Druhá kapitola navazuje na první, hlavní charakteristiky citové vazby z dětství totiž můžeme pozorovat u většiny dospělých partnerských vztahů (Weisse, 1991). Důležitý rozdíl mezi citovou vazbou u dospělých partnerských vztahů a mezi dítětem a pečovatelem, tkví v roli příjemce a poskytovatele péče, která není jednostranná, ale probíhá recipročně (Fraley & Shaver, 2000). Koncept citové vazby v rámci partnerských vztahů není možné zkoumat na základě citové vazby jednotlivců, ale je nutné zohlednit zkušenosti obou partnerů (Tran & Simpson, 2009). Partnerský vztah představuje komplexní dynamiku, proto je nutné zohlednit dyadické souvislosti mezi partnery. La Guardiaová s kolegy (2000) uvádějí, že citová vazba je ve vztahu dospělých párů formována reakcemi obou partnerů vůči třem potřebám – autonomie, vztahovosti a kompetence. Jejichž uspokojování vede k získání vazbové jistoty. Zeifmanová a Hazanová (2008) našly podobnost vývojových fází citové vazby v dětství s citovou vazbou mezi dospělými partnery. Třetí kapitola se také věnuje specifikům období mladé dospělosti, kterou jsme vymezili od 20/22 do 30/32 let (Švancara, 1986). Mladá dospělost reprezentuje období intimity (Eriksona, 2015), je typická upevněním identity, hledáním partnera, volbou povolání či dosažením zralosti (Lacinová et al., 2016).

Třetí kapitola směřuje k objasnění konfliktů v partnerských vztazích. Matějková (2007) konflikt v partnerském vztahu chápe jako střet potřeb, zájmů, pocitů, postojů, hodnot, ideálů a cílů. Konflikty jsou běžnou součástí partnerských vztahů, jejich podoba a množství se mohou významně podílet na vztahové spokojenosti partnerů (Brassard et al., 2009) a záviset na vnímané kvalitě vztahu (Kline et al., 2004). V kontextu intimních vztahů reprezentuje konflikt něco více než jen neshodu mezi partnery nebo rozdílnost názorů. Konflikt mezi partnery představuje trvalý faktor párové interakce, který může způsobovat napětí a tím aktivovat systém citové vazby (Simpson et al., 1996). Běžným každodenním konfliktům partnerů se věnovali Zacchilli s kolegy (2009). Autoři se zabývali obecnějším způsobem, jakým se k sobě partneři v samotné konfliktní interakci chovají, nikoliv příčinami vzniku konfliktu. Identifikovali šest stylů řešení konfliktů reaktivní, kompromisní, separační, dominantní, submisivní a vyhýbavý.

Poslední kapitola obsahovala empirické i teoretické poznatky, které shrnovaly souvislosti citové vazby se způsoby řešení konfliktů mezi partnery. Zvládání konfliktů se pojí s poměrně komplexní funkcí každého z partnerů – emoční regulací, zahrnující emocionální, fyziologické, kognitivní a behaviorální aspekty, které jsou spojovány se systémem citové vazby (Mikulincer et al., 2003). Aktivace vazebného systému nápadně souvisí se způsobem zvládání konfliktů (Pietromonaco et al., 2004). Jelikož se studie soustředily zejména na vztahy určitého stylu citové vazby jednotlivců a jeho individuálním pohledem na konfliktní interakci, proto jsme se zaměřili na párové souvislosti, neboť každý partner přispívá svými vlastními mentálními modely fungování a způsoby zvládání konfliktů. Současné vědecké poznatky nejsou ve svých závěrech konzistentní. Hlavní důvod tkví právě ve zkoumání partnerských souvislostí na základě dat pouze jednoho z párů. Již Kurdek (1994) zdůrazňoval, že k pochopení, jak partneři vzájemné konflikty řeší, je nutné zaměřit zkoumání na oba partnery v párech. Poněvadž lidé si nesou z dětství různé vnitřní vzorce vazebného chování a prožívání, jeví se jako zajímavé hledat vzájemné souvislosti mezi partnery při zvládání svých konfliktů. Sierauová s Herzbergem (2012) odhalili tzv. dyadický kompenzační mechanismus, který vysvětlují jako vzájemné působení partnerů s rozdílnou citovou vazbou na výběr strategie řešení konfliktu. Pietromonaco s kolektivem (2004) zdůrazňují, že způsoby, kterými partneři zvládají konflikty, více závisí na podobě citové vazby muže nežli ženy. Na konec poslední kapitoly jsme zařadili teorii nenáhodného párování, neboť lidé si nevybírají partnery náhodně, ale na základě kompatibility nebo komplementarity osobnostních či tělesných charakteristik (Alvarez & Jaffe, 2004).

Teoretická část vyústila ve výzkumný problém a cíle, které jsou předmětem části empirické neboli výzkumné. Prvním cílem výzkumu bylo identifikovat statisticky významné souvislosti mezi dvěma dimenzemi citové vazby a šesti styly řešení konfliktů mezi mladými dospělými partnery v párech. Druhým cílem bylo postihnout rozdíl mezi vazbovou jistotou a vazbovou nejistotou ve vztahu s výběrem konstruktivní nebo destruktivní strategie řešení konfliktů v závislosti na pohlaví. Typ výzkumu byl kvantitativní a sběr dat jsme realizovali prostřednictvím dotazníkového šetření, kdy testová baterie byla administrována srkz webové rozhraní. Citová vazba – vazbová úzkostnost a vyhýbavost, byla zjišťována skrze českou revidovanou verzi dotazníku Prožívání blízkých vztahů, ECR-R (Hašto et al., 2018) a šest stylů řešení konfliktů jsme měřili pomocí přeložené verze Škály konfliktů v partnerských vztazích, RPCS (překlad – Kotrlová & Lacinová, 2011; originál – Zacchilli et al., 2012).

Výsledky výzkumu se týkaly heterosexuálních partnerů v období mladé dospělosti, kteří jsou bezdětní a nesezdaní, s nejvyšším dosaženým vzděláním vysokoškolským a středoškolským s maturitou, se sociálním statutem studenta či pracujícího, jejichž vztah trvá v průměru 4 roky (v rozmezí cca 1–9 let). Vstup do manželského svazku je chápán jako činitel změn v systému citové vazby mezi partnery, jakožto i narození dítěte v partnerském vztahu (Davila & Cobb, 2004). Ač Matějková (2007) považuje za vážný vztah partnerství po 3–6 měsících, zaměřili jsme se na partnery, kteří jsou ve vztahu alespoň 12 měsíců a postoupili z intenzivnějšího období zamilovanosti, tedy měli by vnímat jejich vztah trochu realističtěji (Alberoni, in Salomé, 1997) a pravděpodobně si už prožili nějaký ten konflikt.

Prvně jsme si ověřili psychometrické vlastnosti výzkumných nástrojů na výzkumném vzorku $n = 100$ (jedinců v partnerství). Nástroje vykazovaly vysokou vnitřní konzistenci v jednotlivých subškálách. Pro plnou a zkrácenou verzi ECR-R se ukázalo nejsmysluplnější dvoufaktorové řešení a pro RPCS platilo šestifaktorové řešení, v souladu s teoreticky očekávanými řešení. Jelikož velikost vzorku k poměru počtu položek zkrácené verze ECR-R-16 (Hašto et al., 2018) byla příznivější, vypočetli jsme faktorovou kongruenci mezi našimi faktory a faktorovými náboji s původní studií Hašta s kolektivem (2018). Ukázalo se, že faktor vyhýbavosti a faktor úzkostnosti indikují poměrně vysokou míru kongruence. Plná i zkrácená verze dotazníku ECR-R vykazovaly silnější pozitivní korelaci mezi oběma faktory. Stejně tak silněji a negativně korelovaly faktory kompromisní s reaktivním a dominantní se submisivním řešením konfliktů RPCS. Což ukázalo, že některé styly řešení konfliktů na sobě nejsou nezávislé, oproti předpokladu autorů Zacchilliho s kolegy (2009).

Dále jsme se zabývali exploratorní analýzou vztahu mezi dvěma soubory proměnných pro citovou vazbu a styly řešení konfliktů u sta osob v partnerských vztazích. Výsledky naznačovaly, že mladí dospělí s vazbovou jistotou (s nízkou vazbovou úzkostností a vyhýbavostí) preferovali konstruktivnější způsoby řešení konfliktů, tedy kompromisní styl namísto reaktivního. Naopak osoby s vazbovou nejistotou (s vyšší vazbovou úzkostností a vyhýbavostí) častěji využívali méně konstruktivní způsoby řešení, tedy reaktivní styl namísto kompromisního. Mladí dospělí s vazbovou vyhýbavostí (s nízkou vazbovou úzkostností a vysokou vyhýbavostí) preferovali spíše dominantní řešení konfliktů, zatímco mladí dospělí s vazbovou úzkostnou (nízkou vazbovou vyhýbavostí a vysokou vazbovou úzkostností) preferovali spíše submisivní řešení konfliktů a podřizují se potřebám partnera.

Na vzorku padesáti párů bylo nalezeno těsné propojení vazbové úzkostnosti a vazbové vyhýbavosti mezi partnery, nejen vzájemně, ale i s konstruktivními a destruktivními strategiemi řešení společných konfliktů. Nižší míra vazbové úzkostnosti i vyhýbavosti obou partnerů v párech značila více kompromisu při společném řešení konfliktů a méně reaktivního stylu. Vyšší míra vazbové úzkostnosti a vyhýbavosti u obou partnerů nápadně souvisela s větší tendencí k reaktivitě při společném řešení konfliktů nežli volbou kompromisního stylu. Vyšší míra vazbové úzkostnosti partnerky značila spíše dominantní styl řešení konfliktů ze strany partnera a vyšší vazbová vyhýbavost partnera ukázala spíše na submisivní přístup partnerky v konfliktní interakci. Partnerčin vyhýbavý způsob řešení konfliktů souvisel se separačním stylem partnera, což naznačuje určitou významovou podobnost těchto stylů. Ačkoliv vazbová jistota partnera souvisela s konstruktivní strategií partnerky o něco silněji, než vazbová jistota partnerky souvisela s konstruktivní strategií partnera, síla rozdílu mezi nimi nebyla statisticky významná.

Zajímavé zjištění představovaly pozitivní korelace, týkající se vazbové úzkostnosti, vazbové vyhýbavosti, kompromisního, reaktivního, vyhýbavého a separačního stylu mezi partnery. Toto spojení naznačovalo určitou kompatibilitu partnerů – homogamní nenáhodné párování mladých dospělých párů ve zkoumaných proměnných již ve fázi prvotního namlouvání. Věříme, že souvislost citové vazby se styly řešení konfliktu v partnerských vztazích mladých dospělých párů si zaslouží svou pozornost a komplexnější prozkoumání. Doporučeními pro navazující výzkumy jsou zaměřit se na získání většího výzkumného vzorku partnerů, zajistit širší variabilitu partnerů (hl. pro vazbu nejistotu), doplnit kvantitativní výzkum o kvalitativní (např. rozhovor) nebo rozšířit testovou baterii o situační kontext konfliktů.

LITERATURA

- Ainsworth, M. (1979). Infant mother attachment. *American psychologist*, 34, 932–937.
- Ainsworth, M., Blehar, M.C., Waters, E., & Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates.
- Ainsworth, M. (1989). Attachments beyond infancy. *American psychologist*, 44(4), 709.
- Ainsworth, M., & Bowlby, J. (1991). An ethological approach to personality development. *American psychologist*, 46, 333–341.
- Allison, D.B., Neale, M.C., Kezis, M.I., Alfonso, V.C., Heshka, S., & Heymsfield, S.B. (1996). Assortative mating for relative weight: genetic implications. *Behavior Genetics*, 26(2), 103–111.
- Alvarez, L., & Jaffe, K. (2004). Narcissism guides mate selection: Humans mate assortatively, as revealed by facial resemblance, following an algorithm of “self seeking like”. *Evolutionary Psychology*, 2, 177–194.
- Arnett, J.J. (2004). *Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.
- Baptist, J.A., Thompson, D.E., Norton, A.M., Hardy, N.R., & Link, C.D. (2012). The effects of the intergenerational transmission of family emotional processes on conflict styles: the moderating role of attachment. *The American journal of family therapy*, 40, 56–73.
- Barelds, D.P., & Barelds-Dijkstra, P. (2007). Love at first sight or friends first? Ties among partner personality trait similarity, relationship onset, relationship quality, and love. *Journal of Social and Personal Relationships*, 24(4), 479–496.
- Bartholomew, K. (1994). Assessment of individual differences in adult attachment. *Psychological Inquiry*, 5, 23–67.
- Bartholomew, K., & Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226–244.
- Bartholomew, K., & Shaver, P. (1998). Methods of assessing adult attachment. In J. Simpson & S. Rholes (Eds.). *Attachment theory and close relationships* (pp. 25–45). New York: Guilford Press.

- Berant, E., & Obegi, J.H. (2009). Attachment informed psychotherapy research with adults. *Attachment theory and research in clinical work with adults*, 461–489.
- Birditt, K.S., Fingerman, K.L., & Almeida, D.M. (2005). Age differences in exposure and reactions to interpersonal tensions: a daily diary study. *Psychology and aging*, 20(2), 330.
- Birnbaum, G.E. (2007). Beyond the borders of reality: Attachment orientations and sexual fantasies. *Personal Relationships*, 14(2), 321–342.
- Bogaert, A.F., & Sadava, S. (2002). Adult attachment and sexual behavior. *Personal Relationships*, 9(2), 191–204.
- Booth, A., & Crouter, A.C. (Eds.). (2001). *Does it take a village? Community effects on children, adolescents, and families*. Psychology Press.
- Bovet, J., Barthes, J., Durand, V., Raymond, M., & Alvergne, A. (2012). Men's preference for women's facial features: testing homogamy and the paternity. *PloS one*, 7(11).
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: attachment*. London: Hogarth Press.
- Bowlby, J. (1976). *Child care and the growth of love*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Bowlby, J. (1982). Attachment and loss: retrospect and prospect. *American journal of Orthopsychiatry*, 52(4), 664.
- Bowlby, J. (2010). *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál.
- Brassard, A., Lussier, Y., & Shaver, P.R. (2009). Attachment, perceived conflict, and couple satisfaction: Test of a mediational dyadic model. *Family Relations*, 58(5), 634–646.
- Brennan, K., Clark, C., & Shaver, P. (1998). Self-report measurement of adult attachment. In J. Simpson (Ed.), *Attachment theory and close relationships* (pp. 46–76). New York: The Guilford Press.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759–775.

- Bridges, L.J., Connell, J.P., & Belsky, J. (1988). Similarities and differences in infant mother and infant father interaction in the strange situation: A component process analysis. *Developmental Psychology, 24*(1), 92.
- Brisch, K. H. (2011). *Poruchy vztahové vazby: Od teorie k terapii*. Praha: Portál.
- Burleson, B.R., & Denton, W.H. (1992). A new look at similarity and attraction in marriage: Similarities in social-cognitive and communication skills as predictors of attraction and satisfaction. *Communications Monographs, 59*(3), 268–287.
- Busoner, A., Martini, P., Zavattini, G.C., & Santona, A. (2014). Psychometric properties of an Italian version of the Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R) scale. *Psychological Reports, 114*(3), 785–801.
- Buunk, B., & Bosman, J. (1986). Attitude similarity and attraction in marital relationships. *The Journal of Social Psychology, 126*, 133–134.
- Cahn, D. (1992). *Conflict in intimate relationships*. New York: The Guilford Press.
- Cameron, J.J., Finnegan, H., & Morry, M.M. (2012). Orthogonal dreams in an oblique world: A meta-analysis of the association between attachment anxiety and avoidance. *Journal of Research in Personality, 46*(5), 472–476.
- Campbell, L., Simpson, J., Boldry, J., & Kashy, D. (2005). Perceptions of conflict and support in romantic relationships: The role of attachment anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology, 88*, 510–531.
- Canary, D. J. (2003). Managing interpersonal conflict: A model of events related to strategic choices. *Handbook of communication and social interaction skills, 515–549*.
- Canary, D. J., Cupach, W. R., & Messman, S. (1995). *Relationship conflict: Conflict in parent-child, friendship, and romantic relationships*. Sage Publications.
- Candel, O. S., & Turliuc, M. N. (2019). Insecure attachment and relationship satisfaction: A meta-analysis of actor and partner associations. *Personality and Individual Differences, 147*, 190–199.
- Cann, A., Norman, A., Welbourne, J. & Calhoun, L. (2008). attachment styles, conflict styles and humour styles: Interrelationships and associations with relationship satisfaction. *European Journal of Personality, 22*, 131–146.

- Cassidy, J. (1999). The nature of the child's ties. In J. Cassidy, P.R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment. Theory, research, and clinical applications*, (pp. 3–20). New York, London: The Guilford Press.
- Cassidy, J. (2000). Adult romantic attachments: A developmental perspective on individual differences. *Review of General Psychology*, 4, 111–131.
- Cassidy, J., & Shaver, P.R. (Eds.). (2016). *Handbook of attachment: theory, research, and clinical applications*. Guilford Publications.
- Caughlin, J.P., Vangelisti, A.L., & Mikucki-Enyart, S. (2006). Conflict in dating and marital relationships. *The SAGE handbook of conflict communication: Integrating theory, research, and practice*, 129–157.
- Cígler, H., Cvrčková, A., Daňsovác, P., Hašto, J., Charvát, M., Ježek, S., Kaščáková, N., Lacinová, L., & Seitl, M. (2019). Experiences in close relationships: české verze metod pro měření vazby vycházející z dotazníku ECR. *E-psychologie*, 13(4), 57–74.
- Clarke-Stewart, K. A. (1978). And daddy makes three: The father's impact on mother and young child. *Child development*, 49, 466–478.
- Coan, J. (2010). Adult attachment and the brain. *Journal of Social and Personal Relationships*, 27, 210–217.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New York: Academic Press.
- Cohn, D., Silver, D., Cowan, P., Cowan, C., & Pearson, J. (1992). Working models of childhood attachment and couple relationships. *Journal of Family Issues*, 13, 432–449.
- Collins, N.L., Guichard, A.C., Ford, M.B., & Feeney, B.C. (2004). Working models of attachment: New developments and emerging themes. In W.S. Rholes & J.A. Simpson (Eds.), *Adult attachment: Theory, research, and clinical implications* (pp. 196–239). Guilford Publications.
- Collins, N., & Read, S. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 644–663.
- Corcoran, K., & Mallinckrodt, B. (2000). Adult attachment, self-efficacy, perspective taking and conflict resolution. *Journal of Counselling & Development*, 78, 473–483.

- Creasey, G., & Ladd, A. (2005). Generalized and specific attachment representations: Unique and interactive roles in predicting conflict behaviors in close relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin, 31*, 1026–1038.
- Creasy, G. (2002). Psychological distress in college-aged women: links with unresolved/preoccupied attachment status and the mediating role of negative mood regulation. *Attachment & Human Development, 4*, 261–277.
- Crowell, J.A., & Treboux, D. (1995). A review of adult attachment measures: Implications for theory and research. *Social development, 4*(3), 294–327.
- Crowell, J.A., Treboux, D., & Watters, E. (2002). Stability of attachment representations: The transition to marriage. *Developmental Psychology, 38*(4), 467–479.
- Crowell, J.A., & Owens, G. (1996). *Current Relationship Interview and scoring system*. Unpublished manuscript, State University of New York at Stony Brook.
- Crowell, J.A., Fraley, R.C., & Shaver, P.R. (2008). Measurement of individual differences in adolescent and adult attachment. In J. Cassidy & P.R. Shaver (Eds.). *Handbook of attachment* (pp. 599–636). New York, NY: The Guilford Press.
- Čikošová, E., & Preiss, M. (2011). *Parental Bonding Instrument*. Otrokovice: Propsyco, sro.
- Dallos, R., & Vetere, A. (2009). *Systemic therapy and attachment narratives: Applications in a range of clinical settings*. Routledge.
- Davila, J., & Cobb, R. (2004). Predictors of change in attachment security during adulthood. In S. Rholes, & J. Simpson (Eds.), *Adult attachment* (pp. 133–158). New York: The Guilford Press.
- Davila, J., Burge, D., & Hammen, C. (1997). Why does attachment style change? *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 826–838.
- Deci, E.L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum.
- Deci, E.L., & Ryan, R.M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*, 227–268.
- Dittrichová, J., Papoušek, M., & Paul, K. (2004). *Chování dítěte raného věku a rodičovská péče*. Praha: Grada Publishing.

- Domingue, R., & Mollen, D. (2009). Attachment and conflict communication in adult romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26, 678–696.
- Drozd, M., & Drozdová, K. (2015). Vztahová vazba a regulace emocí, implikace pro psychoterapii. *Psychoterapie*, 9(2), 77–87.
- Dryer, D.C., & Horowitz, L.M. (1997). When do opposites attract? Interpersonal complementarity versus similarity. *Journal of personality and social psychology*, 72(3), 592.
- Duemmler, S., & Kobak, R. (2001). The development of commitment and attachment in dating relationships: attachment security as relationship construct. *Journal of Adolescence*, 24, 401–415.
- Eagle, M.N. (2014). *Attachment and Psychoanalysis: theory, research, and clinical implications*. New York: The Guilford Press.
- Erikson, E.H. (2015). *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál.
- Feeney, J.A. (1999). Adult attachment, emotional control, and marital satisfaction. *Personal Relationships*, 6(2), 169–185.
- Fincham, F.D. (2003). Marital conflict: Correlates, structure, and context. *Current Directions in Psychological Science*, 12, 23–27.
- Floyd, K. (2006). *Communicating affection: Interpersonal behavior and social context*. Cambridge University Press.
- Fonagy, P. (2004). *Affect regulation, mentalization and the development of the self*. London: Karnac.
- Fonagy, P., & Target, M. (2005). *Psychoanalytické teorie: perspektivy z pohledu vývojové psychopatologie*. Praha: Portál.
- Fraley, Ch., & Shaver, P. (2000). Adult Romantic Attachment: Theoretical Developments, Emerging Controversies, and Unanswered Questions. *Review of General Psychology*, 4, 132–154.
- Fraley, Ch., Waller, N., & Brennan, K. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 350–365.

- Fraley, R.C., & Davis, K.E. (1997). Attachment formation and transfer in young adults close friendships and romantic relationships. *Personal relationships*, 4(2), 131–144.
- Fraley, R.C., & Waller, N.G. (1998). Adult attachment patterns: A test of the typological model. In J.A. Simpson, & W.S. Rholes (Eds.). *Attachment theory and close relationships* (pp. 77–114). New York: Guilford.
- Fraley, R.C., & Brumbaugh, C.C. (2008). Adult attachment and preemptive defenses: Converging evidence on the role of defensive exclusion at the level of encoding. *Journal of Personality*, 75, 1033–1050.
- Fraley, R.C., & Shaver, P.R. (2008). Attachment theory and its place in contemporary personality theory and research. *Handbook of personality: Theory and research*, 3, 518–541.
- Fraley, R.C., Hudson, N.W., Heffernan, M.E., & Segal, N. (2015). Are adult attachment styles categorical or dimensional? A taxometric analysis of general and relationship specific attachment orientations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(2), 354–368.
- Fulínová, R. (2015). Manželství a nesezdané soužití: srovnání názorů a postojů mladých lidí a generace rodičů. *Diplomová práce, Fakulta sociálních věd, Praha: UK*.
- Gagliardi, S., Bodenmann, G., Heinrichs, N., Maria Bertoni, A., Lafrate, R., & Donato, S. (2013). Unterschiede in der partnerschaftsqualität und im dyadischen coping bei verschiedenen bindungsbezogenen paartypen. *PPmP - Psychotherapie · Psychosomatik · Medizinische Psychologie*, 63, 185–192.
- Gentzler, A.L., & Kerns, K.A. (2004). Associations between insecure attachment and sexual experiences. *Personal relationships*, 11(2), 249–265.
- George C., & West, M.L. (2012). *The Adult attachment projective picture system: Attachment theory and assessment in adults*. New York, The Guilford Press.
- George, C., Kaplan, N., & Main, M. (1984). *Adult attachment interview*. Unpublished manuscript, University of California, Berkeley, CA.
- Gill, D.S., Christensen, A., & Fincham, F.D. (1999). Predicting marital satisfaction from behavior: Do all roads really lead to Rome? *Personal Relationships*, 6(3), 369–387.

- Gottman, J. & Levenson, R. (1992). Marital processes predictive of later dissolution behavior, physiology, and health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 221–233.
- Gottman, J., & Driver, J. (2005). Dysfunctional marital conflict and everyday marital interaction. *Journal of Divorce & Remarriage*, 43, 63–77.
- Gottman, J.M., & Notarius, C.I. (2002). Marital research in the 20th century and a research agenda for the 21st century. *Family process*, 41(2), 159–197.
- Gouin, J.P., Glaser, R., Loving, T.J., Malarkey, W.B., Stowell, J., Houts, C., & Kiecolt-Glaser, J.K. (2009). Attachment avoidance predicts inflammatory responses to marital conflict. *Brain, behavior and immunity*, 23(7), 898–904.
- Grawe, K. (2007). *Neuropsychoterapie*. Praha Portál.
- Grossmann, K., Grossmann, K.E., Fremmer-Bombik, E., Kindler, H., Scheuerer-Englisch, H., & Zimmermann, A.P. (2002). The uniqueness of the child–father attachment relationship: Fathers’ sensitive and challenging play as a pivotal variable in a 16-year longitudinal study. *Social development*, 11(3), 301–337.
- Gugová, G. R., & Heretik, A. (2011). Gender differences in attachment styles using Slovak version of the Experiences in Close Relationships Revised (ECR-R). *Acta Technologica Dubnicae*, 1(2), 29–36.
- Gugová, G. R., Heretik, A., & Hajdúk, M. (2014). Psychometric properties of the Slovak version of Experiences in Close Relationships Revisited (ECR-R) on general adult sample. *Studia psychologica*, 56(1), 37.
- Gyuris, P., Járαι, R., & Bereczkei, T. (2010). The effect of childhood experiences on mate choice in personality traits: Homogamy and sexual imprinting. *Personality and Individual Differences*, 49(5), 467–472.
- Hall, C. & Lindzey, G. (2002). *Psychológia osobnosti: úvod do teórie osobnosti*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Harlow, H.F., & Zimmermann, R.R. (1958) The development of affective responsiveness in infant monkeys. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 102, 501–509.

- Harman, H.H., & Jones, W.H. (1966). Factor analysis by minimizing residuals (minres). *Psychometrika*, *31*(3), 351–368.
- Hašto, J. (2005). *Vztáhová vazba: Ku koreňom lásky a úzkosti*. Vydavateľstvo F.
- Hašto, J. (2006). Vztáhová väzba, pripútavacie správanie a psychiatria–psychoterapia. *Psychiatria*, *10*, 36–40.
- Hašto, J., Kaščáková, N., Fürstová, J., Poláčková Šolcová, I., Vacková, K.A., Heveriová, M., & Tavel, P. (2018). Dotazník prožívání blízkých vztahů (ECR-R) a sociodemografické rozdiely vovztáhovej úzkostnosti a výhybavosti. *Československá psychologie* *62*(1), 56–79.
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, *52*, 511–524.
- Hazan, C., & Zeifman, D. (2008). Pair bonds as attachments. In J. Cassidy & P.R. Shaver (Eds.) *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 436–455). New York: Guilford Press.
- Heavey, C.L., Layne, C., & Christensen, A. (1993). Gender and conflict structure in marital interaction: A replication and extension. *Journal of consulting and clinical psychology*, *61*(1), 16.
- Hicks, A.M., & Diamond, L.M. (2011). Don't go to bed angry: Attachment, conflict, and affective and physiological reactivity. *Personal Relationships*, *18*(2), 266–284.
- Hirschberger, G., Srivastava, S., Marsh, P., Cowan, C.P., & Cowan, P.A. (2009). Attachment, marital satisfaction, and divorce during the first fifteen years of parenthood. *Personal Relationships*, *16*(3), 401–420.
- Holland, M. (2012) Social bonding and nurture kinship: compatibility between cultural and biological approaches. *Behavioral and Brain Sciences*, *28*, 313–395.
- Hudson, N.W., Fraley, R.C., Brumbaugh, C.C., & Vicary, A.M. (2014). Coregulation in romantic partners' attachment styles: a longitudinal investigation. *Personality & Social Psychology Bulletin*, *40*(7), 845–857.
- Chamberlain, D. (2013). *Fascinující mysl novorozeného dítěte*. Praha: Beta Books.
- Chamberlain, D. (2014). *Pohled do mateřského lůna. Vědomé dítě od početí ke zrození*. Praha: Kořeny.

- Chopik, W.J., Edelstein, R.S., & Fraley, R.C. (2013). From the cradle to the grave: Age differences in attachment from early adulthood to old age. *Journal of personality, 81*(2), 171–183.
- Ježek, S., Macek, P., Bouša, O., & Kvitkovičová, L. (2016) Přejchod do dospělosti. In Lacinová, L., Ježek, S., & Macek, P. (Ed.). *Cesty do dospělosti: Psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. (pp. 9–22). Brno: Masarykova univerzita.
- Johnson, D.R., Amoloza, T.O., & Booth, A. (1992). Stability and developmental change in marital quality: A three wave panel analysis. *Journal of Marriage and the Family, 54*(3), 582–594.
- Kalmijn, M., & Flap, H. (2001). Assortative meeting and mating: Unintended consequences of organized settings for partner choices. *Social forces, 79*(4), 1289–1312.
- Kaščáková, N., Husárová, D., Hašto, J., Kolarčík, P., Šolcová, I. P., Gecková, A.M., & Tavel, P. (2016). Validation of a 16-item short form of the Czech version of the Experiences in Close Relationships Revised Questionnaire in a representative sample. *Psychological Reports, 119*(3), 804–825.
- Katrnák, T., Lechnerová, Z., Pakosta, P., & Fučík, P. (2010). *Na prahu dospělosti: partnerství, sex a životní představy mladých v současné české společnosti*. Praha, CZ: Dokořán.
- Keller, M.C., Thiessen, D., & Young, R.K. (1996). Mate assortment in dating and married couples. *Personality and individual differences, 21*(2), 217–221.
- Kerr, N. L. (1998). HARKing: hypothesizing after the results are known. *Personality and Social Psychology Review, 2*, 196–217.
- Kirkpatrick, L., & Davis, K. (1994). Attachment style, Gender, and Relationship Stability: A Longitudinal Analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 66*, 502–512.
- Kline, G.H., Stanley, S.M., Markman, H.J., Olmos-Gallo, P.A., Peters, M.S., Whitton, S.W., & Prado, L.M. (2004). Timing is everything: Pre-engagement cohabitation and increase risk for poor marital outcomes. *Journal of family psychology, 18* (2), 311–318.
- Kobak, R., & Hazan, C. (1991). Attachment in marriage: Effects of security and accuracy of working models. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*, 861–869.

- Kotelchuck, M. (1976). The infant's relationship to the father: Experimental evidence. In M.E. Lamb (Ed.), *The role of the father in child development*. New York: Wiley.
- Kotrlová, H., & Lacinová, L. (2011). Souvislost citové vazby a stylů řešení konfliktů v partnerských vztazích. *Diplomová práce, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií*.
- Kotrlová, H., & Lacinová, L. (2013). Citová vazba a řešení konfliktů v partnerských vztazích v dospělosti. *E-psychologie*, 7(4), 1–14.
- Krámská, L. (2017). Psychogenní neepileptické záchvaty. In P. Kulišťák et al., *Klinická neuropsychologie v praxi* (pp. 324–339). Praha: Karolinum.
- Křížková, A., & Formánková, L. (2014). Intersekcionalní perspektiva zkoumání dopadů krize na životní dráhy v ČR: gender, třída, věk (a rodičovství). *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 15(2), 48–60.
- Kulísek, P. (2000). Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment). *Československá psychologie*, 45 (5), 404–423
- Kurdek, L.A. (1994). Conflict resolution styles in gay, lesbian, heterosexual nonparent, and heterosexual parent. *Journal of Marriage and Family*, 56(3), 705–722.
- La Guardia, J.G., Ryan, R.M., Couchman, C.E., & Deci, E.L. (2000). Within-person variation in security of attachment: A self-determination theory perspective on attachment, need fulfillment, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 367–384.
- La Guardia, J.G., & Patrick, H. (2008). Self-determination theory as a fundamental theory of close relationships. *Canadian Psychology*, 49, 201–209.
- Lacinová, L. (2012). Konflikty v manželství a partnerství. *Psychologie pro praxi*, 3(4), 9–23.
- Lacinová, L. (2015a). Citová vazba v partnerských vztazích: Current Relationship Interview. *Test fórum*, 4(6), 39–46.
- Lacinová, L. (2015b). Teorie citové vazby v psychoterapii dospělých: Česká republika 2015. *Psychoterapie*, 9(2), 68–76.

- Lacinová, L., & Michalčáková, R.N. (2014). Citová vazba a naplňování základních psychických potřeb v partnerských vztazích v období dospělosti. *Psychologie pro praxi*, 49, 99–109.
- Lacinová, L., Ježek, S., & Macek, P. (Eds.). (2016). *Cesty do dospělosti: Psychologické a sociální charakteristiky dnešních dvacátníků*. Brno: Masarykova univerzita.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing.
- Langmeier, J., & Matějček, Z. (1963). *Psychická deprivace v dětství. 1. vyd.* Praha: Státní zdravotnické nakladatelství.
- Le, B., & Agnew, C.R. (2001). Need fulfillment and emotional experience in interdependent romantic relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 18(3), 423–440.
- Leak, G.K., & Cooney, R.R. (2001). Self-determination, attachment styles, and well-being in adult romantic relationships. *Representative Research in Social Psychology*, 25, 55–62.
- Lečbych, M., & Pospíšilíková, K. (2012). Česká verze škály Experiences in Close Relationships (ECR): pilotní studie posouzení vztahové vazby v dospělosti. *E-psychologie*, 6, 1–11.
- Levine, A., & Heller, R. S. (2011). Get attached. *Scientific american mind*, 21(6), 22–29.
- Levy, K.N., Ellison, W.D., Scott, L.N., & Bernecker, S.L. (2011). Attachment style. *Journal of clinical psychology*, 67(2), 193–203.
- Li, T., & Chan, D. (2012). How anxious and avoidant attachment affect romantic relationship quality differently: A meta-analytic review. *European Journal of Social Psychology*, 42, 406–419.
- Little, A. C., Burt, D. M., & Perrett, D. I. (2006). Assortative mating for perceived facial personality traits. *Personality and Individual Differences*, 40(5), 973–984.
- Lorenzo-Seva, U., & Berge, J.M.F. (2006). Tucker's congruence coefficient as a meaningful index of factor similarity. *Methodology: European Journal of Research Methods for the Behavioral and Social Sciences*, 2(2), 57–64.

- MacDonald, T. K., Wood, V., & Fabrigar, L. R. (2019). “Digging in” or “Giving in”: Attachment-related threat moderates the association between attachment orientation and reactions to conflict. *European Journal of Social Psychology, 49*(6), 1237–1254.
- Macek, P., Horská, E., Kotrlová, H., Kvitkovičová, L., Lacinová, L., & Ježek, S. (2016). Paths to adulthood: Project and methods. *Unpublished Manuscript. Institute for Research on Children, Youth and Family, Faculty of Social Studies, Masaryk University, Brno.*
- Macek, P., & Lacinová, L. (Eds.). (2006). *Vztahy v dospívání*. Brno: Barrister & Princip.
- Maes, H.H., Neale, M.C., Kendler, K.S., Hewitt, J.K., Silberg, J.L., Foley, D.L., Meyer, Rutter, M., Simonoff, E., Pickles, A., & Eaves, L.J. (1998). Assortative mating for major psychiatric diagnoses in two population-based samples. *Psychological medicine, 28*(6), 1389–1401.
- Main, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies, and the concept of conditional strategies. *Human Development, 33*, 48–61.
- Main, M., & Solomon, J. (1990). Procedures for identifying infants as disorganized/disoriented during the Ainsworth strange situation. In Greenberg, M.T, Cicchetti, D., & Cummings, E.M. (Eds.), *Attachment in the preschool years* (pp.121–160). Chicago: University of Chicago Press.
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood and adulthood. A move to the level of representations. In I. Bretherton, E. Waters, (Eds.), *Growing Points of Attachment Theory and Research. Monographs of the Society for Research in Child Development, 50*, 666–1006.
- Matějková, E. (2007). *Jak řešit konflikty a problémy v partnerských vztazích*. Praha: Grada.
- Meier, A., & Allen, G. (2008). Intimate relationship development during the transition to adulthood: Differences by social class. *New directions for child and adolescent development, 2008*(119), 25–39.
- Mikulincer, M., & Florian, V. (1997). Are emotional and instrumental supportive interactions beneficial in times of stress? The impact of attachment styles. *Anxiety, Stress, & Coping: 10*, 109–127.

- Mikulincer, M., & Shaver, P. (2004). Security based self-representations in adulthood: noc tents and processes. V W. Rholes, & J. Simpson, *Adult Attachment: Theory, Research, and Clinical Implications* (pp. 159–195). New York: Quilford Press.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. (2007). *Attachment in adulthood: structure, dynamics, and change*. New York: The Guilford Press.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. (2009). Attachment styles. In Hoyle, M., & Leary, R. (Ed.), *Handbook of individual differences in social behavior* (pp. 62–81). NY, New York: The Guilford Press.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. (2011). An attachment perspective on interpersonal and intergroup conflict. In J.P. Forgas, A. Kruglanski, & K.D. Williams (Eds.). *The psychology of social conflict and aggression. The Sydney Symposium of Social Psychology, 13*, (pp.19–35). New York: Psychology Press.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. (2012). An attachment perspective on psychopathology. *World Psychiatry, 11*, 11–15.
- Mikulincer, M., & Shaver, P.R. (2003). The attachment behavioral system in adulthood: activation, psychodynamics, and interpersonal processes. In M.P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology*, 35 (pp. 53–152). Elsevier Academic Press.
- Mikulincer, M., Shaver, P., & Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and Emotion, 27*, 77–102.
- Miner, E.J., Starratt, V.G., & Shackelford, T.K. (2009). It's not all about her: Men's mate value and mate retention. *Personality and Individual Differences, 47*(3), 214–218.
- Monteoliva, A., Garcia-Martinez, J.A., Calvo-Salguero, A., & Aguilar-Luzon, M. (2012). Differences between men and women with a dismissing attachment style regarding their attitudes and behavior in romantic relationships. *International Journal of Psychology, 47*, 335–345.
- Možný, I. (2008). *Rodina a společnost. 2. vyd.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Myers, N.D., Jin, Y., Ahn, S., Celimli, S., & Zopluoglu, C. (2015). Rotation to a partially specified target matrix in exploratory factor analysis in practice. *Behavior research methods, 47*(2), 494–505.

- Nickerson, A. B., & Nagle, R. J. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *The Journal of Early Adolescence, 25*(2), 223–249.
- Noftle, E. E., & Shaver, P. R. (2006). Attachment dimensions and the big five personality traits: Associations and comparative ability to predict relationship quality. *Journal of research in personality, 40*(2), 179–208.
- Nojo, S., Tamura, S. & Ihara, Y. (2012). Human Homogamy in Facial Characteristics. *Hum Nat, 23, 323–340.*
- Odent, M.R. (2013). Synthetic oxytocin and breastfeeding: reasons for testing an hypothesis. *Medical hypotheses, 81*(5), 889–891.
- Ortega, S.T., Whitt, H.P., & William, J.A. (1988). Religious homogamy and marital happiness. *Journal of Family Issues, 9*(2), 224–239.
- Owens, G., Crowell, J., Pan, H., Treboux, D., O'Connor, E., & Waters, E. (1995). The Prototype Hypothesis and the Origins of Attachment Working Models: Adult Relationships with Parents and Romantic Partners. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 60, 216–233.*
- Paley, B., Cox, M., Burchinal, M., & Payne, Ch. (1999). Attachment and Marital Functioning: Comparison of Spouses With Continuous-Secure, Earned-Secure, Dismissing, and Preoccupied Attachment Stances. *Journal of Family Psychology, 13, 580–597.*
- Palková, M., & Pöthe, P. (2015). Změna intrapsychických pracovních modelů v rámci psychotherapeutického působení na děti. *Psychoterapie, 9*(2), 88–95.
- Patrick, H., Knee, C.R., Canevello, A., & Lonsbary, C. (2007). The role of need fulfillment in relationship functioning and well-being: A self-determination theory perspective. *Journal of Personality and Social Psychology, 92, 434–457.*
- Pavelka, M., & Richard, P. (2015). Terapeutická zástupná rodinná péče a teorie citové vazby: jak zvišovat jistotu vnitřního zázemí – zkušenosti z Francie. *Psychoterapie, 9*(2), 110–125.
- Pawlowski, B., & Jasienska, G. (2008). Women's body morphology and preferences for sexual partners' characteristics. *Evolution and Human Behavior, 29*(1), 19–25.

- Pearson, J.L., Cohn, D.A., Cowan, P.A., & Cowan, C.P. (1994). Earned and continuous-security in adult attachment: Relation to depressive symptomatology and parenting style. *Development and psychopathology*, 6(2), 359–373.
- Pietromonaco, P., Greenwood, D., & Barrett, L. (2004). Conflict in adult close relationships: An attachment perspective. In S. Rholes, & J. Simpson (Eds.). *Adult attachment: New directions and emerging issues* (pp. 267–299). New York: The Guilford Press.
- Pietromonaco, P.R., & Barrett, L.F. (1997). Working models of attachment and daily social interactions. *Journal of personality and social psychology*, 73(6), 1409.
- Pistole, C., & Arricale, F. (2003). Understanding Attachment: Beliefs about conflict. *Journal of Counseling and Development*, 81, 318–328.
- Plaňava, I. (2000). *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk.
- Prager, K.J., Shirvani, F., Poucher, J., Cavallin, G., Truong, M., & Garcia, J.J. (2015). Recovery from conflict and revival of intimacy in cohabiting couples. *Personal Relationships*, 22(2), 308–334.
- Příhoda, V. (1967). *Ontogeneze lidské psychiky II.: Vývoj člověka od patnácti od třiceti let*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Rabušic, L. (2001). *Kde ty všechny děti jsou?* Slon.
- Rahim, A. (1983). A measure of styles of handling interpersonal conflict. *Academy of Management Journal*, 26, 368–376.
- Regan, P.C., Levin, L., Sprecher, S., Christopher, F.S., & Gate, R. (2000). Partner preferences: What characteristics do men and women desire in their short-term sexual and long-term romantic partners? *Journal of Psychology & Human Sexuality*, 12(3), 1–21.
- Rholes, W., & Simpson, J. A. (2004). *Adult attachment: Theory, research, and clinical implications*. Guilford Publications.
- Ricco, R.B., & Sierra, A. (2017). Argument beliefs mediate relations between attachment style and conflict tactics. *Journal of Counseling & Development*, 95(2), 156–167.
- Robles, T.F., Slatcher, R.B., Trombello, J.M. & McGinn, M.M. (2014). Marital quality and health: a meta-analytic review. *Psychological bulletin*, 140 (1), 140–187.

- Roloff, M.R. (2014). Conflict and communication. *Managing Interpersonal Conflict: Advances through Meta-Analysis*, 42.
- Saavedra, M.C., Chapman, K.E., & Rogge, R.D. (2010). Clarifying links between attachment and relationship quality: Hostile conflict and mindfulness as moderators. *Journal of Family Psychology*, 24(4), 380.
- Salomé, J. (1997). *Mluv se mnou, mám ti co říct*. Praha: Portál.
- Seitl, M., Charvát, M., & Lečbych, M. (2016). Psychometrické charakteristiky České verze škály Experiences in Close Relationships (ECR). *Československá psychologie*, 60(4).
- Shi, L. (2003). The association between adult attachment styles and conflict resolution in romantic relationships. *The American Journal of Family Therapy*, 31, 143–157.
- Schachner, D. A., & Shaver, P. R. (2004). Attachment dimensions and sexual motives. *Personal relationships*, 11(2), 179–195.
- Schore, A. N. (2003). *Affect regulation and there pair of the self*. New York: Norton.
- Sibley, Ch., Fischer, R., & Liu, R. (2005). Reliability and validity of the Revised Experiences in Close Relationships (ECR-R) self-report measure of adult romantic attachment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 1524–1536.
- Sierau, S., & Herzberg, P. (2012). Conflict resolution as a dyadic mediator: considering the partner perspective on conflict resolution. *European Journal of Personality*, 26, 221–232.
- Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(5), 971.
- Simpson, J., Rholes, W., & Phillips, D. (1996). Conflict in close relationships: An attachment perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 899–914.
- Simpson, J., Rholes, W., Orina, M., & Grich, J. (2002). Working models of attachment, support giving, and support seeking in a stressful situation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 598–608.
- Skorunka, D. (2015). Editorial. *Psychoterapie*, 9(2), 65–67.
- Skourteli, M.C., & Lennie, C. (2010). The therapeutic relationship from an attachment theory perspective. *Counselling psychology review*, 26(1), 20–33.

- Slade, A. (2008). The Implications of attachment theory and research for adult psychotherapy: Research and clinical perspectives. In J. Cassidy & P. Shaver (Eds.). *The handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 762–782). New York: Guilford Publications.
- Sonkin, D.J. (2005). Attachment theory and psychotherapy. *The California Therapist*, 17(1), 68–77.
- Sroufe, L.A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & human development*, 7(4), 349–367.
- Steiner-Pappalardo, N., & Gurung, R. (2002). The femininity effect: Relationship quality, sex, gender, attachment, and significant-other concepts. *Personal Relationships*, 9, 313–325.
- Stern, D.N (2007). *První vztah: matka a kojenec*. Praha: DOBRA.
- Sternberg, R.J. (1987). Liking versus loving: A comparative evaluation of theories. *Psychological Bulletin*, 102(3), 331.
- Štefánková, Z. (2005). Citová väzba v detstve a adolescencii vo vzťahu k emocionálnej regulácii. *Československá psychologie*, 49, 5, 432–445.
- Štefánková, Z. (2011). Citová väzba a sociální adaptace v rané adolescenci. *Disertační práce, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií*.
- Šulová, L. (2005). *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- Šulová, L. (2011). Současná česká rodina. In Gillernová, I., Kebza, V. Rymeš, M. (Eds.). (2011). *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí* (pp. 106–120). Praha: Grada.
- Švancara, J. (1986). *Kompendium vývojové psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Thompson, R.A. (2008). Attachment-related mental representations: Introduction to the special issue. *Attachment & Human Development*, 10(4), 347–358.
- Tiedens, L. Z., & Fragale, A. R. (2003). Power moves: complementarity in dominant and submissive nonverbal behavior. *Journal of personality and social psychology*, 84(3), 558.

- Tran, S., & Simpson, J. (2009). Prorelationship maintenance behaviors: The joint roles of attachment and commitment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 685–698.
- Tucker, J.S., & Anders, S.L. (1999). Attachment style, interpersonal perception accuracy, and relationship satisfaction in dating couples. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(4), 403–412.
- Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II: Dospělost a stáří*. Praha: UK.
- Vavrda, V. (2005). In Solms, M., & Saling, M. (1990). A moment of transition: Two neuroscientific articles by Sigmund Freud. Karnac Books, London, *Revue psychoanalytická psychoterapie*, 7(1), 78–79.
- Vondráčková, P., Mazáková, T., Roubalová, A., & Vacek, J. (2014). Vztahová vazba klienta v psychoterapeutickém procesu. *Psychoterapie*, 8(3), 201–216.
- Vrtbovská, P. (2010). *O ztraceném dítěti, attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan.
- Watson, D., Klohnen, E.C., Casillas, A., Nus Simms, E., Haig, J., & Berry, D.S. (2004). Match makers and deal breakers: Analyses of assortative mating in newlywed couples. *Journal of personality*, 72(5), 1029–1068.
- Wei, M., Shaffer, P.A., Young, S.K., & Zakalik, R.A. (2005). Adult attachment, shame, depression, and loneliness: The mediation role of basic psychological needs satisfaction. *Journal of Counseling Psychology*, 52, 591–601.
- Weiss, R.S. (2006). The attachment bond in childhood and adulthood. In *Attachment across the life cycle* (pp. 74–84). Routledge.
- Winch, R.F. (1974). *Mate selection: A study of complementary needs*. Irvington Pub.
- Wood, W., & Eagly, A.H. (2009). Gender identity. In M. Leary & R. Hoyle (Eds.), *Handbook of individual differences in social behavior* (pp. 109–128). New York: Guilford.
- Zacchilli, T.L., Hendrick, C., & Hendrick, S.S. (2012). Romantic Partner Conflict Scale (RPCS). *Measurement Instrument Database for the Social Science*. Retrieved from: www.midss.ie

Zacchilli, T.L., Hendrick, C., & Hendrick, S.S. (2009). The romantic partner conflict scale: A newscale to measure relationship conflict. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(8), 1073–1096.

Zentner, M.R. (2005). Ideal mate personality concepts and compatibility in close relationships: a longitudinal analysis. *Journal of personality and social psychology*, 89(2), 242.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Explorační faktorová analýza plné verze nástroje ECR-R (tabulka 13)
2. Použitá testová baterie (bez ECR-R a RPCR, kvůli autorským právům)
3. Seznam tabulek
4. Seznam obrázků
5. Abstrakt (v českém jazyce)
6. Abstract (v anglickém jazyce)

Příloha 1

Tab. 13: Explorační faktorová analýza plné verze ECR-R

Položky	F1 úzkostnost	F2 vyhýbavost	Komunalita	Komplexita
ECR-R 1 Úzkostnost	0,68	-0,07	0,42	1,0
ECR-R 2 Úzkostnost	0,81	-0,04	0,64	1,0
ECR-R 3 Úzkostnost	0,82	0,01	0,69	1,0
ECR-R 4 Úzkostnost	0,55	0,07	0,34	1,0
ECR-R 5 Úzkostnost	0,60	-0,19	0,30	1,2
ECR-R 6 Úzkostnost	0,73	-0,06	0,49	1,0
ECR-R 7 Úzkostnost	0,45	0,26	0,38	1,6
ECR-R 8 Úzkostnost	0,66	0,12	0,53	1,1
ECR-R 9 Úzkostnost	0,59	0,06	0,38	1,0
ECR-R 10 Úzkostnost	0,44	0,03	0,21	1,0
ECR-R 11 Úzkostnost	0,53	0,11	0,34	1,1
ECR-R 12 Úzkostnost	0,67	-0,03	0,43	1,0
ECR-R 13 Úzkostnost	0,33	0,39	0,37	2,0
ECR-R 14 Úzkostnost	0,39	-0,10	0,12	1,1
ECR-R 15 Úzkostnost	0,04	0,60	0,38	1,0
ECR-R 16 Úzkostnost	0,72	0,07	0,56	1,0
ECR-R 17 Úzkostnost	0,52	-0,09	0,23	1,1
ECR-R 18 Úzkostnost	0,40	0,40	0,47	2,0
ECR-R 19 Vyhýbavost	0,19	0,55	0,42	1,2
ECR-R 20 Vyhýbavost	0,05	0,35	0,14	1,0
ECR-R 21 Vyhýbavost	0,38	0,49	0,56	1,9
ECR-R 22 Vyhýbavost	-0,12	0,79	0,55	1,0
ECR-R 23 Vyhýbavost	-0,12	0,78	0,54	1,0
ECR-R 24 Vyhýbavost	-0,14	0,85	0,63	1,1
ECR-R 25 Vyhýbavost	-0,11	0,73	0,48	1,0
ECR-R 26 Vyhýbavost	0,39	0,31	0,35	1,9
ECR-R 27 Vyhýbavost	0,29	0,34	0,29	2,0
ECR-R 28 Vyhýbavost	-0,03	0,89	0,77	1,0
ECR-R 29 Vyhýbavost	0,08	0,78	0,68	1,0
ECR-R 30 Vyhýbavost	-0,19	0,82	0,56	1,1
ECR-R 31 Vyhýbavost	-0,05	0,76	0,54	1,0
ECR-R 32 Vyhýbavost	0,04	0,64	0,44	1,0
ECR-R 33 Vyhýbavost	0,04	0,56	0,33	1,0
ECR-R 34 Vyhýbavost	0,33	0,54	0,56	1,6
ECR-R 35 Vyhýbavost	-0,02	0,55	0,29	1,0
ECR-R 36 Vyhýbavost	0,42	0,44	0,54	2,0
Podíl vysvětleného rozptylu (%)	20,2	24,1		
Součet čtverců faktorových nábojů	7,26	8,69		

Pozn. KMO = 0,83. Bartlettův test: $\chi^2(630) = 2600,61$, $p < 0,001$. Náboje vyšší než 0,50 jsou vyznačeny tučně. Korelace mezi faktory: $r = 0,45$. $n = 100$

Příloha 2

Úvodní slovo k dotazníkovému šetření

V souvislosti s výzkumem, v rámci diplomové práce, se zabýváme vztahem mezi citovou vazbou k partnerovi a styly řešení vzájemných konfliktů v partnerských vztazích u mladých dospělých párů. Pokud jste aktuálně v partnerském vztahu, který trvá alespoň 12 měsíců, Váš věk i věk Vašeho/Vaší partnera/partnerky se pohybuje v rozmezí 20–32 let a jste bezdětní i nesezdání, pak se právě Vy stáváte těmi pravými adepty pro dané dotazníkové šetření.

Důležité je, aby každý z páru vyplnil dotazník sám. Proto, než se pustíte do vyplňování dotazníku, vymyslete si společný kód, aby bylo zřetelné, k jakému páru údaje patří. Za společný kód si zvolte slovo (příp. slova bez mezer, diakritiky a malými písmeny), které bude obsahovat Váš společný oblíbený film, seriál, píseň, herec/herečka, místo, nebo restauraci, něco co Vás s partnerem/partnerkou vystihuje. Ke slovu pak bez mezery připište čtyřmístné číslo podle libosti. Tento shodný kód si oba poznačte, což Vám umožní vyplnit dotazník i v jiný čas než partner/partnerka a napište jej do kolonky „společný kód partnerů“ (viz další sekce dotazníku). Např.: freddiemercury8911 (*Pozn.:* prosím, nepoužívejte kód uvedený příkladem). Vyplnění dotazníku Vám zabere několik minut. Žádná z odpovědí se nedá hodnotit jako správná nebo špatná, proto Vás prosím, nenechávejte prázdné odpovědi a odpovídejte tak, jak se domníváte, že to nejlépe odpovídá skutečnosti.

Informovaný souhlas

Dotazník je zcela **anonymní a dobrovolný**. Svou účast ve výzkumném šetření můžete **kdykoliv přerušit či odvolat**. Veškeré informace, které jsou jeho prostřednictvím získávány, budou **použity pouze pro účely diplomové práce**. V případě dotazů nebo zájmu o zaslání souhrnných výsledků výzkumu pište na adresu: psychologie.vztahu@email.cz

Kliknutím na možnost "**souhlasím**" dáváte souhlas s účastí v tomto dotazníkovém šetření. Vše v souladu s ustanovením zákona č. 101/2000 Sb., **o ochraně osobních údajů**, ve znění pozdějších předpisů.

Děkuji za Váš čas a spolupráci.

Bc. Lucie Hartmannová, studentka psychologie

Katedra psychologie FF, Univerzita Palackého v Olomouci

Společný kód partnerů

Zde napište kód, který jste si na začátku s partnerem/partnerkou vybrali. Prosím, dbejte na shodnost Vašeho párového kódu.

Sociodemografické charakteristiky:

- Pohlaví: žena- muž
- Věk (v letech)
- Státní příslušnost: Česká republika-Jiná (napište jaká)
- Nejvyšší dosažené vzdělání: základní-vyučen-středoškolské vzdělání s maturitou-vyšší odborné vzdělání-vysokoškolské vzdělání
- Status (*možnost zaškrtnutí více možností*): Student-Zaměstnanec-Nezaměstnaný-OSVČ (Osoba samostatně výdělečně činná)-Jiné (napište jaký)
- Jaké je vaše náboženské vyznání:
 - křesťanství
 - judaismus
 - hinduismus
 - budhismus
 - islám
 - jiné neteistické
 - věřím, že je něco nad námi, ale nevím co
 - ateismus
 - žádné
 - jiné
- Vztah (homosexuální-heterosexuální)
- Délka vztahu (v měsících)
- Bydlíme/žijeme spolu s partnerem/partnerkou (ano-ne)

Příloha 3

SEZNAM TABULEK

Tab. 1: Škály a příklady znění položek dotazníku ECR-R (Hašto et al., 2018).	59
Tab. 2: Subškály a příklady znění položek RPCS, dle překladu Kotrlové (2011)	61
Tab. 3: Tabulka frekvencí pro kategorické proměnné z hlediska pohlaví.....	65
Tab. 4: Genderové deskriptivní charakteristiky z hlediska kvantitativních proměnných....	66
Tab. 5: Srovnání žen a mužů z hlediska kvantitativ. proměnných (ECR-R a RPCS)	67
Tab. 6: Distribuce kvantitativních proměnných v rámci celého souboru, žen a mužů.....	68
Tab. 7: Vnitřní konzistence výzkumných nástrojů	69
Tab. 8: Explorační faktorová analýza zkrácené verze ECR-R-16	71
Tab. 9: Explorační faktorová analýza RPCS	75
Tab. 10: Korelace mezi faktory RPCS.....	76
Tab. 11: Kanonická korelační analýza škál ECR-R a RPCS	77
Tab. 12: Korelace mezi skóry mužů a žen z hlediska subškál ECR-R a RPCS	80
Tab. 13: Explorační faktorová analýza plné verze ECR-R.....	122

Příloha 4

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Schéma dvoudimenzionálního modelu citové vazby	26
Obrázek 2: Sutinový graf vlastních čísel pro položky ECR-R-16.....	70
Obrázek 3: Sutinový graf vlastních čísel pro položky ECR-R	72
Obrázek 4: Sutinový graf vlastních čísel pro položky RPCS	73
Obrázek 5: Grafické znázornění kanonické funkce 1	78
Obrázek 6: Grafické znázornění kanonické funkce 2	79
Obrázek 7: Bodový graf: jistota partnera a konstruktivní strategie partnerky.....	83
Obrázek 8: Bodový graf jistota partnerky a konstruktivní strategie partnera.....	83

Příloha 5

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Souvislost citové vazby a stylů řešení konfliktů v partnerských vztazích v mladé dospělosti

Autor práce: Bc. Lucie Hartmannová

Vedoucí práce: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Počet stran a znaků: 121; 233 474

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 231

Abstrak:

Zabývali jsme se vztahem mezi citovou vazbou a strategiemi řešení konfliktů u páru heterosexuálních v období mladé dospělosti, bezdětných a nesezdaných, jejichž vztah trval alespoň 12 měsíců. Cílem výzkumu bylo prozkoumat souvislosti dimenzí citové vazby s šesti styly řešení konfliktů mezi partnery, také identifikace rozdílů mezi podobou citové vazby a výběrem strategie řešení konfliktů v závislosti na pohlaví. Výzkumný vzorek tvořilo 100 respondentů (50 párů), ve věku 20–32 let. Kvantitativní výzkum byl realizován formou online dotazníkového šetření. Testová baterie byla tvořena dotazníkem Prožívání blízkých vztahů (ECR-R) a Škálou konfliktů v partnerských vztazích (RPCS). Zjistili jsme, že vazbová úzkostnost a vyhýbavost pozitivně souvisely s reaktivním stylem a negativně s kompromisním stylem řešení mezi partnery. Vazbová úzkostnost partnerky pozitivně souvisela s dominantním stylem partnera a vazbová vyhýbavost partnera pozitivně souvisela se submisivním stylem partnerky. Ačkoliv vazbová jistota partnera souvisela s konstruktivní strategií partnerky o něco silněji, než vazbová jistota partnerky souvisela s konstruktivní strategií partnera, síla rozdílů mezi nimi nebyla statisticky významná. Partneři byli ve zkoumaných proměnných kompatibilní, kromě submisivního a dominantního stylu.

Klíčová slova: citová vazba, styly řešení konfliktů, partnerské vztahy, mladá dospělost, párová data.

Příloha 6

ABSTRACT OF THESIS

Title: The connection between attachment and the conflict resolution styles in romantic relationships in young adulthood

Author: Bc. Lucie Hartmannová

Supervisor: PhDr. Marek Kolařík, Ph.D.

Number of pages and characters: 121; 233 474

Number of appendices: 6

Number of references: 231

Abstract:

We were looking at the relationship between attachment and conflict resolution strategies for heterosexual couples in the young adulthood, childless and unmarried, whose relationship lasts at least 12 months. The aim of the research was to explore the context of attachment dimensions with six styles of conflict resolution between partners. We also wanted to identify the difference between the form of attachment and the choice of strategy to resolve conflicts based on gender. The research sample consisted of 100 respondents (50 pairs), aged 20–32 years. The quantitative research was carried out through a questionnaire survey and administered through a web interface. The test battery consisted of a revised version of the Experiences in Close Relationships-Revised (ECR-R) and Relationship Partner Conflict Scale (RPCS). We found out that attachment anxiety and attachment avoidance were positively related to interactional reactivity and negatively to the compromise style of conflict resolution between partners. The female's anxiety was positively related to the male's dominant style and the male's avoidance was positively related to the female's submissive style. Although the male's secure attachment was related to the female's constructive strategy somewhat more strongly than the female's secure attachment was related to the male's constructive strategy, the strength of the difference between them was not statistically significant.

Key words: attachment, conflict resolution styles, young adulthood, romantic relationships, paired data.